De weg tot eenheid

Henriette Roland Holst-van der Schalk

bron
Henriëtte Roland Holst-van der Schalk, *De weg tot eenheid*. Querido, Amsterdam 1928

Zie voor verantwoording: https://www.dbnl.org/tekst/rola003wegt01_01/colofon.php

Let op: boeken en tijdschriftjaargangen die korter dan 140 jaar geleden verschenen zijn, kunnen auteursrechtelijk beschermd zijn. Welke vormen van gebruik zijn toegestaan voor dit werk of delen ervan, lees je in de gebruiksvoorwaarden.

dbnl digitale bibliotheek voor de Nederlandse letteren

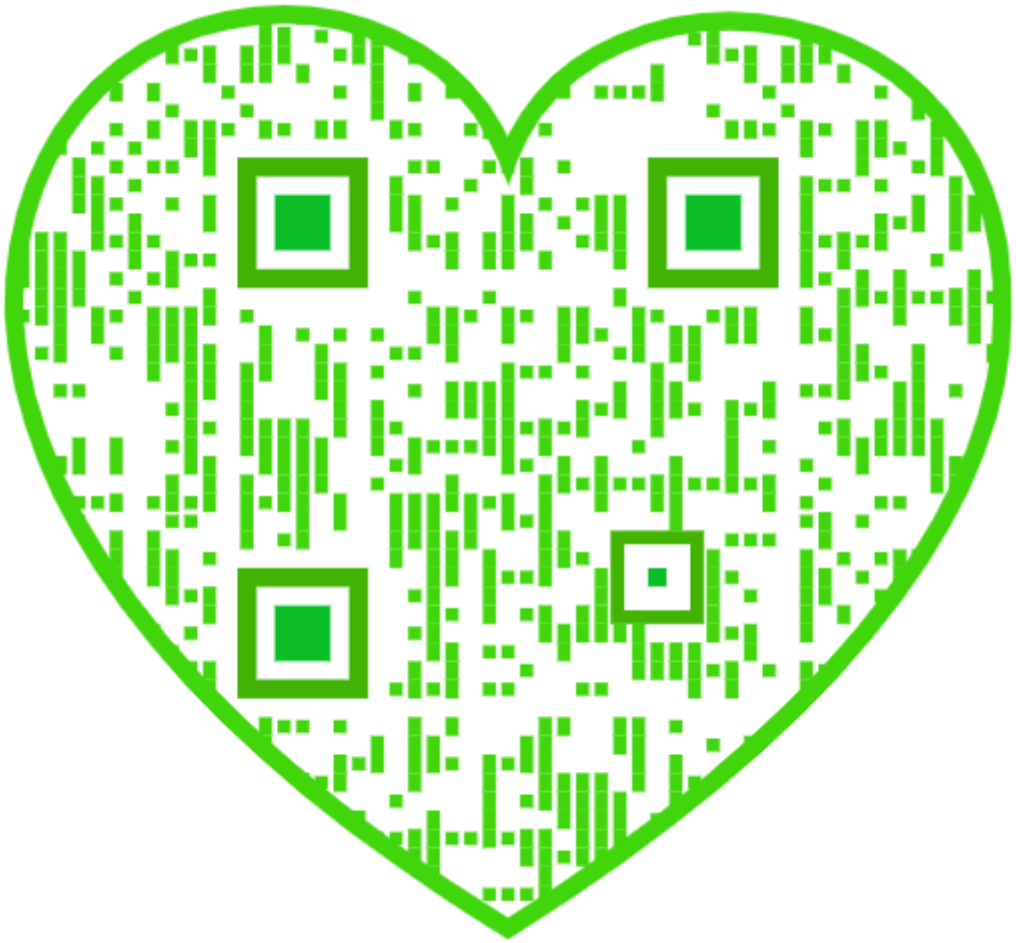

Inleiding
De algemeene krisis in de arbeiders-beweging

Bestaat er een algemeene krisis in de socialistische arbeidersbeweging?

Het meerendeel zoowel der georganiseerde sociaaldemokraten als der georganiseerde kommunisten ontkennen het. Wel zijn de sociaaldemokraten van oordeel, dat het kommunisme in ontbinding verkeert, en wel spreken de kommunisten voortdurend over het verval en de verwording der sociaaldemokratie, maar de eenen zoo min als de anderen willen erkennen, dat ook in hun eigen organisatie ernstige verschijnselen voorkomen van verslapping of verstarring, van verdorring of verwildering, van onlust en onvoldaanheid, van gebrek aan overeenstemming tusschen beginselen en daden.

Echter, onder alle richtingen is een minderheid, die over deze dingen anders denkt. Die minderheid geeft het bestaan toe van een krisis ook in de eigen organisatie: zij voelt de fundamenten wankelen van het eigen huis. En dan zijn er nog de duizenden, die zich uit den strijd terugtrokken, omdat zij teleurgesteld en ontmoedigd werden. Ook dezen beseffen, dat een slepende ziekte beide vleugels der beweging heeft aangetast.

Echter oordeelen allen, die het bestaan van deze ziekte erkennen, daarom nog niet gelijk over de verschijnselen, waarin zij tot uiting komt. Dat oordeel hangt samen met hun temperament, hun karakter, hun plaats in de beweging en met nog andere omstandigheden. De S.D.A.P.er, die zich jaren lang heeft geërgerd aan de jacht op verkiezingssuccessen en de verburgerlijking in zijn partij, aan de lauwheid en dorheid van het partijleven, zal natuurlijk nadruk leggen op andere verwordingsverschijnselen dan

de kommunist, die genoeg heeft gekregen van de demagogie, het dogmatisme en de verwildering in *zijn* partij. Slechts weinigen onder hen, die het bestaan van een algemeene krisis erkennen, zullen ook inzien dat de fouten en verkeerdheden in hun eigen partij ten nauwste samenhangen met die in de andere en dat alle 'krisissymptomen' een gemeenschappelijken wortel hebben.

De socialistische idealen leven heden ontegenzeggelijk minder krachtig in de arbeidersklasse dan een kwart eeuw geleden. Het is of hun gloed verkilde, of die gloed niet langer de geheele gedachte- en gevoelssfeer van het proletariaat verheldert en verwarmt.

Kan de oorzaak hiervan zijn, dat de arbeiders zich heden gelukkiger voelen in het kapitalisme dan vroeger, dat zij minder hartstochtelijk naar het socialisme hunkeren?

Het is waar, dat de levenssfeer van bevoorrechte groepen der arbeidersklasse in onze dagen minder vaal is dan voorheen; hun leven heeft meer kleur gekregen; de verkorting van den werkdag maakt hun het beoefenen van genotgevende lichamelijke aktiviteit (sport) mogelijk, het verhoogde peil van ontwikkeling stelt hen in staat iets, hoe weinig ook, van de scheppingen der burgerlijke kultuur op het gebied van kunst en wetenschap te genieten. De groote massa's echter blijven van die kultuur uitgesloten, zij moeten genoegen nemen met armzalige surrogaten. En dan, wat is de bevrediging, die de arbeider in sport, in de film, de radio, zelfs in het bijwonen van goede concerten en lezingen vindt, vergeleken bij de voldoening, die het deelnemen aan den strijd voor het socialisme hem schenkt? Het besef, zich voor het heil zijner klasse en voor dat der menschheid te geven, een klein onderdeel te zijn in het grootsche geheel van krachten, die de aarde van nood en ellende, van heerschappij en dienstbaarheid, van broederhaat en oorlog willen verlossen, - dàt besef heeft in het verleden aan het leven van millioenen afgejakkerde

rechtelooze proletariërs inhoud gegeven, het heeft hun diepe en ware bevrediging geschonken, hun geestelijk wezen uitgetild hoog boven hun knellende materiële omstandigheden, boven armoe, onwetendheid en nood.

Onder de uitdrukking ‘overwinning van de krisis in de arbeidersbeweging’ verstaan wij, dat de massa's zich opnieuw naar het socialisme keeren, als bloemen naar de zon, dat zij het oude vertrouwen in hun idealen terugvinden en de oude geestdrift, om voor de verwezenlijking daarvan te strijden.

Echter, wil dit kunnen geschieden, dan moet het socialistisch deel der arbeidersklasse beginnen met tot klaarheid te komen over de vraag, waardoor dat vertrouwen in haar verminderd en die geestdrift bekoeld is. Zij moet de oorzaken van de krisis in het socialisme doorzien, eer uit haar de kracht omhoog kan stroomen, die deze krisis kan genezen. Als een bescheiden poging, haar daarbij behulpzaam te zijn, beschouwe men dit geschrift.

I. De krisis in de sociaal-demokratie

A. De politieke samenwerking met de bourgeoisie en haar konsekwenties

Met het uitbreken van den wereldoorlog begint voor de sociaal-demokratie een nieuw tijdperk. Het marxistisch dogma van de ‘onverzoenlijkheid der klassetegenstellingen’ wordt door de gebeurtenissen tot een ‘vodje papier’ gemaakt, niet anders dan het verdrag, dat de neutraliteit garandeerde van België. In geheel West en Midden Europa sluit de partij van het proletariaat den godsvrede met de burgerlijke klasse; overal duikt zij onder in de natie en vereenzelvigt zij zich met den staat. De nationale gevoelens leefden in de arbeidersklasse oneindig sterker dan zij zelve bevroedde; de internationale solidariteit had nog geen wortel geschoten in de diepere lagen van het bewustzijn.

Waren de massa's nationalistisch gezind, - de meeste sociaal-demokratische leiders waren het nog veel meer: zij stelden zich zonder voorbehoud aan de zijde hunner regeering en leverden de arbeidersklasse uit aan de groot-kapitalistische groepen, wier zelfzuchtige motieven in den loop van den oorlog al duidelijker bleken. Toen de oorlogsroes vervloog en in de ontnuchterde volken het besef ontwaakte, oneindige offers gebracht en onmenschelijk leed gedragen te hebben ter wille van de imperialistische machtsbegeerten hunner overheerschers, toen konden de sociaaldemokratische partijen nergens den toorn en de verbittering der massa's opvangen en deze omzetten in een strijd tegen de heerschende maatschappelijke orde. Aan het hoofd van dien strijd konden zich enkel de revolutionaire minderheden plaatsen - in vele gevallen zeer kleine groe-

pen -, die in den loop der oorlogsjaren in den schoot der oude sociaal-demokratische partijen waren opgekomen en waarvan de meesten zich na het einde van den wereldoorlog bij de Kommunistische Internationale aaneensloten.

Het kon niet anders, of de ketening der sociaal-demokratie aan den kapitalistischen staat gedurende de jaren 1914-'18 liet diepe moeten achter in haar vleesch. De oude tradities waren in die jaren verbleekt; in hun plaats waren nieuwe opgekomen. Aan de sociaal-demokratische partijen, die vier jaar lang met hun regeeringen door dik en dun waren gegaan, scheen het nu toe, als was politieke samenwerking met de bourgeoisie de normale weg, die de arbeidersklasse tot de macht omhoog zou voeren. En toen de omwenteling van November '18 in Midden Europa de overblijfselen van het oude regiem had weggevaagd, de demokratie tot den grondslag gemaakt van het politieke leven en daarmee de voorwaarden geschapen voor een zekere mate van medezeggenschap der massa's bij den opbouw van nieuwe staatkundige en maatschappe lijke vormen, - toen leek het, als was deelneming der sociaal-demokratische partijen aan de regeering de logische konsekwentie der historische ontwikkeling. De koalitie-politiek, meende men, was het door de geschiedenis zelve gesmeedde werktuig, met behulp waarvan de sociaal-demokratie niet slechts de levensvoorwaarden der massa's aanmerkelijk verbeteren, maar door een reeks hervormingen het socialisme verwerkelijken zou.

Enkel verblindheid of kwade trouw kunnen ontkennen, dat die politiek in sommige gevallen aan de arbeidersklasse voordeelen heeft gebracht. Dit was vooral het geval in de eerste jaren na den oorlog, toen de bourgeoisie van haast alle landen, uit beduchtheid voor de revolutie, bereid bleek tot koncessies van verschillenden aard.

Maar ook in die gevallen, waarin waarschijnlijk gemaakt

kan worden, dat zonder de deelneming der sociaal-demokraten aan de regeering, bepaalde hervormingen niet tot stand zouden zijn gekomen, is het voor ons geen vraag, of de nadeelen der koalitie-politiek, zooals deze in den regel toegepast is, van socialistisch standpunt niet grooter geweest zijn dan de voordeelen. Die politiek gaf aanleiding tot verschillende vormen van korruptie, doordat zij de partij steeds vaster bond aan den kapitalistischen staat. Zij vermeerderde zeer sterk het aantal leden der partij, die uit deze gebondenheid hetzij ekonomisch voordeel trokken of door haar bevrediging vonden voor hun eerzucht en wier opvattingen door hun nieuwe positie, voor hen zelven onbewust, een aanmerkelijke wijziging ondergingen. Het feit, dat het doorgaans juist dezen waren, die de openbare meening in de partij beheerschten, maakte, dat de kritiek van hen, die tegen de koalitie-politiek bezwaren of bedenkingen hadden, onvoldoende tot haar recht kwam.

Een verder nadeel van de koalitie-politiek was, dat zij er toe verleidde, ook het kleinste door parlementaire machinaties bereikte voordeel breed uit te meten en vaak zijn waarde opzettelijk te overdrijven, ten einde de massa's de zegenrijke gevolgen der nieuwe taktiek goed in te prenten. Op den duur moest dit de werking hebben, de sociaal-demokratisch gerichte massa's àl te bescheiden te maken en hen terug houden van het stellen van elementaire eischen aan de kapitalistische maatschappij, zooals het recht op arbeid en op bestaanszekerheid.

Het ergste nadeel echter van de taktiek van voortdurende en stelselmatige samenwerking met de bourgeoisie was de verzwakking in de massa's van het bewustzijn der fundamenteele tegenstelling tusschen de burgerlijke en de proletarisch-socialistische levensbeschouwing. Het socialisme werd opgelost in hervormingen. Deze werden niet gerangschikt naar hun waarde voor de verwezenlij-

king der socialistische doeleinden, d.w.z. naar hun socialistisch gehalte, maar geheel en al op zich zelf beschouwd. Het gevaar van de ‘verburgerlijking der arbeidersklasse’, dat wil zeggen het gevaar, dat meer of min bevoorrechte groepen arbeiders zich tevreden zullen stellen met het bereiken van een kleinburgerlijken levensstandaard, hun socialistische idealen zullen prijsgeven en op de massa's van het eigenlijke proletariaat als op een ‘vijfden stand’ zullen gaan neerzien, - dat gevaar werd door de stelselmatige koalitiepolitiek der sociaal-demokratie zeer verergerd.

Vaak kon de leiding eener sociaal-demokratische partij niet besluiten uit een koalitieregeering te treden, ook wanneer daarin niets meer te bereiken viel. Zij had van de vruchten der ‘macht’ geproefd en die zoet gevonden. Dan moest het natuurlijk aan de massa voorgesteld worden, als geschiedde de voortzetting der samenwerking met burgerlijke groepen in haar belang: het rechte werd krom en het kromme recht gepraat, om te verbergen, dat de sociaal-demokraten de gevangenen der bourgeoisie waren.

Maar ook in die gevallen, waarin de sociaal-demokratie uit de regeering trad en weer oppositie-partij werd, beteekende dit nog niet, dat zij vrij tegenover den kapitalistischen staat kwam te staan. Het feit van in oppositie te zijn beslist nog niets over de vraag, of een bepaalde partij al dan niet in fundamenteele tegenstelling staat tot een heerschend stelsel. Immers, ook burgerlijke partijen voeren oppositie, - en men kan in de na-oorlogsche geschiedenis der West- en Midden-Europeesche staten vele voorbeelden vinden van burgerlijke partijen, wier oppositie tegen een bepaalde regeering scherper en konsekwenter is geweest dan die der sociaal-demokratie. Deze hield óók als oppositie-partij vaak in veel te hooge mate rekening met de belangen van bepaalde kapitalistische groepen; zij vreesde

niets zoo zeer als het ontstaan van politieke verwikkelingen, de versterking van politieke spanningen en de plotselinge aanmerkelijke verscherping van den strijd tusschen bezitters en bezitloozen, die met het woord ‘revolutionaire situatie’ wordt aangeduid.

Ook daar, waar aan de sociaal-demokratie de gelegenheid tot deelneming aan de regeering tot dusver werd onthouden, bepaalt de opvatting, dat die deelneming de natuurlijke uitkomst der machtsvermeerdering van de arbeidersklasse en de normale weg naar het socialisme is, in hooge mate haar verhouding tot andere partijen en haar houding tegenover de voornaamste maatschappelijke vraagstukken van onzen tijd: militarisme, imperialisme, rationalisatie, werkloosheid, enz. Bewust of onbewust streeft zij naar matiging en naar aanpassing aan het kapitalistisch-imperialistisch standpunt, ten einde voor den kritischen blik van haar politieke tegenstanders als ‘ministeriabel’ te verschijnen. Het is nog de vraag, of uit den drang naar deelneming aan de regeering, uit het verlangen, dat het fata morgana zich eindelijk verstoffelijken zal, niet even sterke motieven opkomen tot het matigen der socialistische eischen en het prijs geven van het principieel-socialistisch standpunt, als uit de koalitie-politiek zelve.

Het innemen van een absoluut afwijzend standpunt tegenover elke deelneming aan de regeering, zooals de dogmatisch-marxistische richting in de sociaal-demokratie dit vroeger deed, lijkt ons enkel nog mogelijk voor hen, voor wien de leer boven het leven gaat en die niet begrijpen, dat iedere vermeerdering van rechten tevens toeneming van verantwoordelijkheid beteekent. Echter gelooven wij, dat die deelneming enkel aanvaard en gehandhaafd behoort te worden, wanneer zij reëele vooruitzichten biedt tot het invoeren van bepaalde hervormingen ten gunste van de arbeidersklasse, - d.w.z. wanneer alle par-

tijen eener koalitie zich tot de invoering daarvan verplichten, - zonder dat van de sociaal-demokratie het prijsgeven of de verzwakking van haar standpunt in welk opzicht ook wordt geëischt. Enkel wanneer dit het geval is, kunnen de massa's begrijpen, waarom het samen-regeeren met burgerlijke partijen noodig en goed is. De massa's behooren opgevoed te worden tot het beschouwen en beoordeelen van elk konkreet geval en, hoe moeilijk dit ook is, tot het uitoefenen van een zekere kontrole op de sociaal-demokratische regeerders.[1)]

Wat echter in den regel geschiedde, was, dat de deelneming aan de regeering werd aanvaard, zoodra de mogelijkheid daarvan, op grond van den uitslag van verkiezingen b.v. bestond, zonder dat men onderzocht, of er werkelijk kans was, iets van belang voor de arbeidersklasse tot stand te brengen. Zoo werd de koalitie-politiek telkens tot een bron van teleurstellingen voor de massa's, zooals zij tot een bron van demoralisatie en vaak van bederf werd voor de partijen, die haar toepasten.

Dat de vakorganisatie op den weg naar volledige verloochening van het beginsel van den ‘onverzoenlijken klassenstrijd’ nog verder gegaan is dan de sociaal-demokratie, kan ons niet verwonderen. Immers, veel direkter dan deze laatste is zij met het kapitalistisch produktie-proces verbonden. Haar leiders zijn genoodzaakt, om bij akties tegen slechtere of voor betere loon- en arbeidsvoorwaarden rekening te houden met de situatie in het bedrijf, de buitenlandsche konkurrentie, den stand van de wereldmarkt, enz. Toen in de eerste jaren na den wereldoorlog een ontzaggelijk tekort bestond aan verbruiks-

1) Dit is reeds moeilijk ten aanzien van de wethouders van groote gemeenten. De toenemende ingewikkeldheid van het maatschappelijk raderwerk, dat enkel nog door zaakkundige specialisten beheerscht kan worden, maakt kontrole door nietzaakkundigen in vele gevallen tot een illusie. Toch moet hiernaar gestreefd worden, immers hiermee staat of valt het socialisme als de bevrijding der massa's. Anders wordt het toch weer een diktatuur van specialisten van elken aard *over* de massa's.

goederen en de moeilijkheden in tal van industrieën voor het kapitalisme onoverkomelijk schenen, toen hadden de wil, om de revolutie door te zetten, en het vertrouwen in de revolutionaire kracht der arbeidersklasse, de leiders der vakbeweging terug kunnen houden van samenwerking met de ondernemers ter bevordering van het herstel der produktie. Een weg had kunnen worden ingeslagen, wel is waar vol onzekerheid en gevaren, maar die mogelijkheden opende tot vernietiging van het kapitalistisch stelsel. Maar daar waar die wil en dat vertrouwen ontbraken, konden de leiders niet anders doen dan de vakbeweging in dienst stellen van den kapitalistischen opbouw, wat meebracht, dat zij in hooge mate rekening gingen houden met de belangen der ondernemers. Van hier tot aan de gedachte van *belangen- en arbeidsgemeenschap* tusschen ondernemers en arbeiders was geen groote afstand. In Amerika en Duitschland is die afstand in sommige bedrijven reeds afgelegd. Engeland en Nederland volgen.

De opvatting, alsof het ontzien der kapitalistische belangen zoowel bij bepaalde industrieën, die een langdurige depressie doormaken, als in tijden van *algemeene* inzinking, een gebod is van redelijkheid en gezond verstand, - die opvatting zet zich steeds meer door, de noodlottige gevolgen ten spijt, die zij voor de arbeidersklasse blijkt te hebben. In Engeland, in Duitschland, in Nederland en België, overal leidt zij tot den achteruitgang van het werkelijke loon, tot de verlaging van den levensstandaard en, wat het ergste is, tot een duidelijke vermindering van strijdvaardigheid, zelfvertrouwen en solidariteit in de arbeidersklasse.[1)]

Het na-oorlogsche reformisme zou veel minder verwarrend en ontzenuwend werken, zoo het zich niet anders poogde voor te doen dan het is: het produkt van een

1) Wij kunnen hier op deze problemen niet ingaan en moeten ons bepalen tot de politiek.

overgangstijd, waarin de arbeidersklasse nog leeren moet, hoe de politieke macht, die zij verovert, doeltreffend te gebruiken. Het houdt in den regel vast aan de marxistische terminologie, ofschoon zijn maatschappelijke koncepties niet meer die van het marxisme zijn en in die koncepties voor de sociale revolutie als een noodzakelijk gevolg van de verscherping der klassentegenstellingen en als de eenige weg tot verwezenlijking der socialistische doeleinden geen plaats meer is. Het na-oorlogsch reformisme leert den massa's niet, zich rekenschap te geven van de nieuwe tendenties in het maatschappelijk leven en van de tegenstelling, die tusschen hun toenemende politieke macht en hun betrekkelijke machteloosheid op economisch-sociaal gebied bestaat.

Dat de reformisten, ondanks zoo vele en zoo sterke bewijzen van het tegendeel, blijven vasthouden aan de fiktie van den ‘gestadigen vooruitgang’, en dat die fiktie nog steeds geloof vindt bij een deel der massa's, - het zou onbegrijpelijk zijn, zoo wij niet wisten, dat de ekonomische maatstaf niet de eenige, zelfs niet de voornaamste is, waar de mensch zijn lot aan meet. De klasse-tegenstellingen zijn verscherpt, de spanning tusschen de behoeften der massa en de middelen daaraan te voldoen, is weer grooter geworden. Maar de arbeidersklasse kreeg toegang tot tal van politieke en kultureele instellingen, waar zij vroeger van buitengesloten was: minder dan voorheen voelt de arbeider zich een verstootene, een verschoppeling; zijn instinkt van zelfwaardeering wordt meer bevredigd. Wanneer de reformisten tegen de arbeiders uit den treure herhalen, dat hun klasse omhoog gestegen is tot[1)]

1) Zelfs in Nederland, berucht om zijn ‘slappe reaktie’, werd in de laatste acht jaar de anti-revolutiewet ingevoerd, zijn de loonen zoowel in het partikuliere als in het overheidsbedrijf aanmerkelijk verlaagd, is de voorziening in den nood der werkloozen slechter geworden, wordt de acht-urendag door tal van vergunningen tot overwerk doorbroken en heeft de wet thans opnieuw mogelijk gemaakt, dat dertien-jarige kinderen fabrieksarbeid verrichten.

een beter en menschwaardiger leven, dan voelt daarom ook de ondervoede werklooze, die met zijn gezin in een krotwoning of een noodwoning huist, dat zulk een bewering niet geheel en al leugenachtig is, maar een grond bevat van waarheid.

B. Sociaal-demokratie en imperialisme

De ontwikkeling van het imperialisme heeft met den wereldoorlog zijn einde niet bereikt. De strijd tusschen machtige monopolistische groepen om afzetgebied voor hun waren en om beleggingsgebied voor hun kapitalen woedt voort, hetzij openlijk of in het verborgene, evenals die tusschen machtige staten of statengroepen om de hegemonie op de wereldmarkt. Die strijd beheerscht de politiek, drijft tot vernieuwden wedloop in oorlogstoerustingen en doet het gevaar van een nieuwe oorlogs-katastrofe telkens onheilspellend opflitsen.

Sedert het einde van den wereldoorlog wordt echter de machtsvermeerdering van het imperialisme door twee nieuwe faktoren van ontzaggelijke beteekenis doorkruist. De eerste is het bestaan van Sowjet-Rusland als anti-imperialistische staat en tevens als organisatorische en ideologische kern, waaromheen alle volken en volksdeelen (klassen), die het imperialisme willen bestrijden, zich groepeeren. De tweede faktor is het ontwaken van den wil tot nationale zelfbepaling in de onderdrukte rassen van Azië, Afrika en Zuid-Amerika, en het begin van hun worsteling voor volledige onafhankelijkheid, een worsteling, waarvan het wel zeker is, dat zij met haar daveringen de XXste eeuw zal vullen en welker konsekwenties voor de ontwikkeling der menschheid thans nog onafzienbaar zijn. De nationalistische beweging der onderdrukte volken wordt weer doorkruist door den klassenstrijd, die bij som-

migen van hen reeds tot groote ontwikkeling gekomen is. In China heeft de groote bourgeoisie in het afgeloopen jaar getoond, dat zij zich liever verbindt met de feodale reaktie en de vruchten van den nationalen bevrijdingsstrijd weer prijsgeeft, dan te dulden, dat het proletariaat de burgerlijke revolutie gebruikt, om verbetering van zijn ellendigen levensstandaard af te dwingen. Ook in Britsch-Indië trad de inheemsche bourgeoisie herhaaldelijk samen met de vreemde heerschers tegen stakende arbeiders op. Echter, deze voorbeelden van klassesolidariteit tusschen de bourgeoisie van het onderdrukte en die van het onderdrukkende ras heffen de principieele tegenstellingen tusschen beide niet op.

Ook in Britsch-Indië en in China zal de bourgeoisie op den duur den steun van de arbeiders en arme boeren niet kunnen ontberen, wil zij den strijd voor nationale onafhankelijkheid tot een zegevierend einde voortzetten. De zwoegende massa's uit de koloniale en de half koloniale landen, proletariërs en arme boeren, zullen in dien strijd vooraan staan. En het kán niet anders, of zij zullen daarin het element van *socialen* strijd, van strijd tegen *sociale* uitbuiting en voor *sociale* rechtvaardigheid op den voorgrond brengen.

De Europeesche arbeiders der landen, waar het kapitalisme het eerst tot bloei kwam en van waar het zich over de geheele wereld uitbreidde, en de vertrapte massa's in de koloniën, hebben denzelfden maatschappelijken vijand. Op de uitbuiting der eenen zoowel als der anderen verheft zich de ontzaggelijke macht van dien vijand - een macht, die in de wereldgeschiedenis nimmer geëvenaard werd. Hun gezamenlijke strijd alléén kan hem ten val brengen. Het westersche kapitalisme zal zich blijven handhaven, alle krachtsinspanning der Europeesche massa's ten spijt, zoo lang het in andere werelddeelen blijft beschikken over oneindige natuurschatten en over tientallen mil-

lioenen arbeidskrachten, die het afscheept met een hongerloon. Mocht weer eens een tijd aanbreken, waarin de Europeesche arbeiders krachtig opdringen, om meer brood en meer rechten te veroveren, terwijl de koloniale heerschappij der bourgeoisie nog onverzwakt was, dan zou het Europeesche kapitalisme in staat zijn, de Europeesche arbeidersklasse murw te maken, door op groote schaal industrieën naar Indië, Indonesië en China te verplaatsen. Feitelijk is die verplaatsing reeds begonnen.

Een bondgenootschap tusschen de Europeesche arbeiders en de zwoegende massa's in de koloniën zou voor het imperialisme een bedreiging beteekenen, die het waarschijnlijk tot aanmerkelijke koncessies zou nopen; het zou op den weg naar de doeleinden der almenschelijke bevrijding een groote stap vooruit zijn. Dat bondgenootschap tot stand te brengen is echter uiterst moeilijk. Sleurdenken, groeps-egoïsme, rasse-vooroordeelen die eeuwen lang het bewustzijn der menschen beheerschten, staan zijn tot standkoming in den weg. Deze veronderstelt, wat de Europeesche en de Amerikaansche arbeiders aangaat, een vernieuwing der geestelijke inzetting. Zij veronderstelt den overgang der Europeesche arbeidersbeweging tot een méér dan internationaal, een inter*konfinentaal* socialisme, dat zich ook geestelijk en zedelijk heeft verruimd, en met het dogma van het ‘ekonomisch belang’ als het voornaamste motief, dat onze daden bepaalt, heeft gebroken. Immers, dat de bevrijding der koloniale volken in het direkte belang der Europeesche, met name der engelsche, fransche en nederlandsche arbeiders zou zijn, dat zij aan de thans levenden onmiddellijk voordeel zou bezorgen, - het kan moeilijk op deugdelijke gronden verdedigd worden. Integendeel is het zeer waarschijnlijk, dat het uitblijven van een deel der ontzaggelijke sommen, die de West-Europeesche bourgeoisie uit de koloniën trekt, de krisis voor het westersche kapitalisme nog

zal verscherpen, de werkgelegenheid doen inkrimpen en voor de arbeidersklasse der koloniale staten ekonomische nadeelen zal meebrengen, die pas allengs kunnen worden gekompenseerd.[1)]

Het zou de plicht geweest zijn van de leiding der Socialistische Internationale en der socialistische partijen van de staten met koloniaal bezit (in de eerste plaats dus de engelsche, fransche en nederlandsche sociaal-demokratie) om haar leden op te voeden tot het besef van het goede recht der vrijheidsbeweging van de koloniale volken en om onder hen belangstelling en sympathie voor die beweging te wekken. Dat zij dien plicht verzuimden, ligt ten deele aan hun reformistische inzetting, dat is hun politieke gebondenheid aan kapitalistische groepen, hun ontzien van kapitalistische belangen, hun begeerte 'ministeriabel' te worden of hun beduchtheid, niet langer als zoodanig te gelden, hun angst voor, en afschuw van, elke 'revolutionaire' situatie; - voor een deel ligt het ook aan de omstandigheid, dat slechts weinigen onder de sociaal-demokratische leiders - zelfs in het sekretariaat der Tweede Internationale - in staat zijn, interkontinentaal te denken.[2)] Zij voelen zich al heel wat mans, wanneer zij buiten de grenzen van het nationale denken uitkomen, dat feitelijk nog in de meeste sociaal-demokratische partijen het *gewone denken* is. De arbeiders van die partijen zijn in dit opzicht een geheel tijdvak bij de imperialistische ontwikkeling ten achter geraakt.

De koloniale politiek van alle sociaal-demokratische partijen biedt telkens voorbeelden van onvoldoende meeleven met de onderdrukte massa's in de koloniën, onvoldoende reageeren op het onrecht, waarvan die massa's de slachtoffers zijn, onvoldoende opkomen voor hun recht en hun

1) Natuurlijk zou verhooging van den levensstandaard der gekleurde rassen op den duur ook aan de Europeesche en Amerikaansche arbeidersklasse ten goede komen.
2) De leiders van den linker vleugel der I.L.P., Maxton, Fenner Brockway en vooral Brailsford, doen dit wél.

vrijheid. Wij willen hiervan enkele voorbeelden aanhalen. De Labour Partij neemt zitting in een kommissie voor het ontwerpen van een grondwet voor Britsch-Indië, die bij de geheele indische nationalistische beweging, op enkele onbelangrijke uitzonderingen na, wantrouwen en afschuw opwekt. De nederlandsche S.D.A.P. laat het na de onderdrukking van den opstand op Java en Sumatra bij een paar parlementaire interpellaties en eenige meetings tegen de doodstraf. Haar oordeel over die opstanden onderscheidt zich niet *essentieel* van dat der burgerlijke demokraten. Zij probeert niet de nederlandsche arbeidersklasse in beweging te brengen tegen de onderdrukking van woord en pers in Indonesië, de zware gevangenisstraffen, de massale deportaties naar Boven-Digoel, de koeliemishandelingen, de poenale sanktie, enz.

De billijkheid gebied te erkennen, dat de leiders aan deze lauwheid niet alléén schuld hebben. De opmerking van Albarda op het laatste kongres der S.D.A.P., dat in de partij tot voor korten tijd verregaande onverschilligheid ten aanzien van het lot der bevolking van Indonesië heerschte, bevat een kern van waarheid. De geestelijke inzetting, die gedurende tientallen jaren in de sociaaldemokratie de bovenhand had, is een der oorzaken van haar onmacht, om bij de arbeiders die haar leiding volgen, bezieling te wekken voor de worsteling der gekleurde massa's, die van slaaf mensch willen worden.

Het marxisme, voornamelijk ingesteld als het was en moet zijn op den strijd voor het klassebelang, het marxisme bezit geen geestelijk beginsel, dat in de arbeidersklasse geestdrift kan wekken voor het welzijn van menschengroepen, waarmee geen duidelijk zichtbare belangengemeenschap hen verbindt. Het kommunisme heeft in dit opzicht de grenzen van het denken en voelen der massa's zeer verruimd. Echter, de onlouterheid zijner motieven - waarover verderop gesproken zal worden - vernie-

tigde voor een groot deel de wending ten goede weer, die het doorzette. Het grondvesten eener socialistische koloniale politiek op reëel-ideëele grondslagen zal pas mogelijk worden, naarmate het socialisme zèlf zijn grondslagen vernieuwt en van de zaak eener klasse tot een zaak van algemeene rechtvaardigheid en menschelijkheid wordt.

De tekortkomingen van het reformisme in zake de koloniale politiek dreigen vreeselijke konsekwenties te hebben. Enkel zoo de Europeesche arbeiders aan hun klassegenooten van de onderdrukte koloniale landen door de daad bewijzen, dat zij hen als strijdmakkers in de worsteling tegen de gemeenschappelijke onderdrukkers beschouwen, - enkel dan kan vermeden worden, dat de strijd der gekleurde volken tegen het imperialisme het karakter behoudt van een *rassenstrijd* op leven en dood en dat de opkomende bourgeoisie dier volken zich van zijn leiding meester maakt. Enkel dán bestaat de mogelijkheid, dien strijd van den begin af aan den stempel diep in te drukken van den wil tot *sociale* bevrijding en te maken, dat de massa's, die hem voeren, reeds heden door den gloed der nationalistische idealen heen, den nog véél schooner en schitterender gloed der socialistische zien stralen.

C. Sociaal-demokratie, pacifisme en Volkenbond

Sedert de Tweede Internationale veertien jaar geleden in den wereldoorlog uiteenviel, is zij niet in staat geweest, om in de vraagstukken, samenhangend met de bewapening, het militarisme en het oorlogsgevaar, tot eenheid van denken, willen en handelen te komen. Juist op deze punten echter zou eenheid een eerste vereischte zijn, om de internationale gezindheid van het socialisme te demon-

streeren en de arbeidersklasse te maken tot de draagster der idealen van volkerengemeenschap en vrede. Maar hoe is die eenheid, hoe het opstellen en propageeren van een gemeenschappelijk program mogelijk, zoolang ten opzichte van de algemeene beginselen in zake nationale verdediging, militarisme en koloniale politiek geen overeenstemming verkregen is? Onder de partijen der Tweede Internationale zijn er die, zooals in Frankrijk en België, de verdediging van het kapitalistisch vaderland met al haar konsekwenties aanvaarden, terwijl andere, met name Nederland en Denemarken, deze verdediging min of meer uitdrukkelijk afwijzen. Onder haar leidende figuren vindt men absolute antimilitaristen als Fenner Brockway, en voorstanders van de 'militarisatie der natie', inkluis de vrouwen, tot het voeren van een 'verdedigenden' oorlog, als Paul Boncour. Deze tegenstellingen in den boezem der Tweede Internationale hebben haar internationaal gezag in hooge mate geschaad en den strijd der arbeidersklasse tegen oorlog en militarisme gedesorganiseerd en verzwakt.

Zoolang groote en invloedrijke partijen in de Tweede Internationale vasthouden aan het, door het imperialisme tot een fiktie gemaakte, onderscheid tusschen aanvallenden en verdedigenden oorlog, - zoolang zij niet begrijpen, dat het gebruik van chemische vernietigingsmiddelen op groote schaal ook technisch den verdedigingsoorlog in de toekomst onmogelijk maakt, - zoolang blijft het uitgesloten, dat dit lichaam den weg tot een waarachtige socialistische vredespolitiek zal vinden. De eerste voorwaarde daartoe zou de eenparige weigering van alle aangesloten partijen moeten zijn, om aan kapitalistisch-imperialistische oorlogen deel te nemen en hun eenparig genomen besluit, te pogen zulke oorlogen met alle middelen te beletten.

Nederland behoort tot de landen, waar de sociaal-demo-

kratie zeer pacifistisch gezind is. Van die gezindheid getuigen de groote betoogingen, die zij ten gunste van nationale ontwapening organiseerde, en het ontwapeningsontwerp, dat de sociaal-demokratische Kamerfraktie in 1925 indiende en dat in Januari 1927 in behandeling kwam. Men kan haar een en ander als verdienste toerekenen, zonder de oogen te sluiten voor het feit, dat haar pacifistische aktie weinig aanstoot geeft aan de overgroote meerderheid der Nederlanders van alle klassen, bij wie immers het militarisme nooit populair is geweest, - het woord militarisme hier gebruikt niet enkel in den zin van oorlogsvoorbereiding, maar in dien van onderschikking der persoonlijkheid aan de eischen eener strenge en harde tucht.

Een korte poos scheen het, als zou de strijd voor de ontwapening in Nederland de ideëele leuze worden, met behulp waarvan de S.D.A.P. zoowel in haar leden nieuw vuur en nieuwe geestdrift te wekken, als haar aantrekkingskracht op de massa's te verhoogen wist. Maar de geestdrift duurde niet lang en weldra kwam de inzinking. Dit is in 't minst niet verwonderlijk, wanneer men het karakter van het pacifisme in de nederlandsche sociaaldemokratie wat nader beschouwt.

Ten eerste is dit pacifisme, zooals o.a. uit de diskussies vóór en op het laatste kongres der S.D.A.P., gehouden te Utrecht, duidelijk is gebleken, volstrekt niet zoo absoluut als men het vaak voorstelt. De partij heeft niet verklaard, dat zij *in alle gevallen* de mobilisatie-(ev. oorlogs-) kredieten zal weigeren: zij heeft niet *volkomen* met de militaire landsverdediging gebroken, wat beteekent, dat de oude halfslachtigheid nog voortduurt en dat de mogelijkheid blijft bestaan voor iedere regeering - mits deze slechts, evenals in 1914, een eventueele mobilisatie weet voor te stellen als in het belang van den vrede -, om de sociaaldemokratie mee te krijgen. Daarenboven verklaart de reso-

lutie, die door het partijbestuur werd voorgesteld en door het kongres met groote meerderheid aangenomen, zich onder bepaalde omstandigheden vóór een mobilisatie van beperkten omvang, op den voet van een veiligheidsmacht, en noemt zij als een der gevallen, waarin een zoodanige beperkte mobilisatie onvermijdelijk kan worden geacht, de bescherming der bevolking tegen gevaren, die door den oorlog ontstaan. Het oude verderfelijke misverstand, als kunnen die gevaren ooit door het gebruik der wapenen afgewend of verminderd worden, bestaat dus nog steeds in de nederlandsche sociaal-demokratie, haar pacifistische inzetting ten spijt. De dubbelzinnigheid der S.D.A.P. in zake mobilisatie is niet de eenige en niet de ergste zwakke plek in haar anti-oorlogspolitiek. Veel erger, omdat het een halfslachtigheid betreft, waarvan de verderfelijke werkingen niet slechts zullen intreden in een onzekere toekomst, maar eene, die de *huidige* politiek der partij in allerlei opzichten ongunstig beïnvloedt, is het standpunt, dat zij inneemt tegenover de gewelddadige handhaving van het nederlandsche gezag in Indonesië. Het zwaartepunt van iedere waarachtige ontwapenings- en vredespolitiek eener socialistische partij moet liggen - natuurlijk geldt dit alleen voorstaten metkoloniaal gebied - in haar bestrijding van de militaire machtsmiddelen, met behulp waarvan de bourgeoisie dier staten haar bezit tegen het vrijheidsstreven der onderdrukte koloniale volken handhaaft. De nadrukkelijkheid, waarmee die bestrijding geschiedt, is, ten eerste, de voornaamste toetssteen van haar oprechten wil, om haar eigen bourgeoisie te lijf te gaan en haar te treffen daar, waar zij het meest trefbaar is. Immers, de sleutels van de macht der bourgeoisie in de staten met koloniaal bezit - dit geldt in de eerste plaats voor Engeland en Nederland - liggen in haar koloniën. En ten tweede is die nadrukkelijkheid de toetssteen van de socialistische *gezindheid* eener arbei-

derspartij. Immers, de onderdrukking en de uitbuiting der koloniale volken zijn het allergrootste en het schandelijkste onrecht, de ergste ontkenning van de waardigheid van den mensch, die in dezen tijd geschieden. Een socialistische partij, die zich niet voortdurend energiek tegen dit onrecht keert, leeft niet uit een krachtig rechtvaardigheidsgevoel. Uit opportunistische overwegingen, zooals de wensch om den oogenblikkelijken loonstandaard van bepaalde arbeidersgroepen niet in gevaar te brengen en haar eigen kansen op deelneming aan de regeering niet te vergooien, faalt zij in de grootsche taak, naar een verbond van alle uitgebuiten en onderdrukten over de geheele aarde tegen het imperialisme te streven. Van een socialistische partij in Nederland kan men eischen, dat zij *elken* vorm van verzet van het indonesische volk met sympathie begroet en dat verzet niet enkel opvat als het onvermijdelijke gevolg van de onmogelijkheid voor dat volk, met wettige en vreedzame middelen voor zijn onafhankelijkheid te strijden, maar ook als een verheugend symptoom van het in dat volk toenemend besef zijner menschenwaarde.

Het pacifisme der sociaal-demokratie staat niet op zichzelf. Het is met de verdere politieke opvattingen en politieke aktiviteit der partij tot één geheel vervlochten. Die opvattingen en aktiviteit zijn door en door reformistisch, d.w.z. ingegeven door den wensch te overwinnen zonder fellen strijd en zonder groote offers en door het geloof, dat dit door een reeks kompromissen mogelijk zal zijn. De ontwapeningseisch der S.D.A.P. is enkel ‘gevaarlijk’ in de oogen der, hier te lande vrij onbeduidende, groep van nationalistische reaktionairen. De hoofdmacht der ‘verlichte en verstandige’ bourgeoisie beschouwt dien eisch als een verschoonbaar vooruit loopen op haar eigen verlangens. Immers, is ontwapening niet ook het uiteindelijk doel, wat bij het streven van den Volkenbond voorzit?

Zijn de sociaal-demokratische pacifisten per slot geen familie van de burgerlijke pacifisten, - zij het eenigszins ongeduldige, heetgebakerde verwanten? De nederlandsche bourgeoisie heeft niets tegen het pacifisme, mits dit haar koloniale heerschappij respekteert, en niets tegen ontwapening, mits deze haar niet belet, in Nederland zelf een politieleger op de been te houden, voldoende, om daar de 'rust en orde' te verzekeren. De sociaal-demokratie komt haar in deze 'billijke' eischen met de meeste bereidwilligheid tegemoet. Een radikaal-socialistisch pacifisme zou ten opzichte van deze beide dingen geheel anders ingesteld zijn. Zulk een pacifisme gaat niet uit van het abstrakt beginsel van de verwerping van elk geweld - behalve juist dat, waardoor de bourgeoisie haar macht handhaaft -, als 'dom' en 'onzedelijk', maar van het inzicht, dat het imperialisme met zijn geweldmiddelen de vrijheidsbeweging der gekleurde rassen onderdrukt en de menschheid bedreigt met vreeselijke katastrofen. De verzwakking van het imperialisme is van dit pacifisme het voornaamste konkrete doel.

Het radikaal-socialistische pacifisme beseft de gevaren van elk geweld, de minderwaardigheid van alle gewelddadige methoden vergeleken bij de wapenen des geestes ten volle. Maar het staart zich niet blind op die minderwaardigheid, het isoleert het geweld niet, integendeel ziet het dit altijd in verband met de geheele, uiterst samengestelde en onophoudelijk veranderende, sociale en politieke werkelijkheid. Het scheert niet alles over één kam, het maakt onderscheid tusschen het geweld van *onderdrukten*, aan wie in den strijd voor hun bevrijding geen andere wapenen ten dienste staan, en het geweld van *onderdrukkers*, die hun heerschappij willen handhaven, ook dan wanneer deze niet langer historisch gerechtvaardigd is. Het beschouwt elk gebruik van geweld in samenhang met de oorzaken, waaruit het voortkomt, de omstandigheden, waaronder het

geschiedt, de motieven, die tot zijn gebruik leiden, de doeleinden, waarop het zich richt. Het weet - om met den vurigen, maar geenszins fanatieken pacifist Brailsford te spreken - dat de vitale instinkten eener natie deze kunnen nopen, de wapenen op te nemen, zoolang de samenleving niet in staat is een organisatie te scheppen, door middel waarvan ook de grootste en meest ingrijpende veranderingen zich door te zetten vermogen zonder gewapenden strijd. Daarom moet het vraagstuk der ontwapening niet op zichzelf beschouwd en als iets van technischen aard behandeld worden. 'Wij kunnen enkel hopen het op te lossen, door te zoeken naar den nieuwen staatkundigen vorm der algemeene menschelijke gemeenschap.'[1)] Dit alles is natuurlijk even juist met betrekking tot een klasse als tot een natie.

Een radikaal-proletarisch pacifisme zou niet zoozeer aansturen op ontwapening van Nederland in de toekomst, dan wel zijn aanval richten op de huidige militaire uitgaven ter handhaving van de heerschappij der nederlandsche bourgeoisie in Indonesië. Het zou de werving, in Nederland zelf en natuurlijk ook in Indonesië, voor de politie, het leger en de vloot in de koloniën zooveel mogelijk bemoeilijken en deze aktie voor de publieke opinie rechtvaardigen, door onvermoeid haar aandacht te richten op den ellendigen toestand en de rechteloosheid der indonesische bevolking.

Het vulgaire pacifisme is een slaapdrank, die de werking heeft, de onrust en den angst, in tallooze menschen gewekt door het besef der vreeselijke gevaren, waarmee het imperialisme de samenleving bedreigt, eenigszins te verdooven. Van dit pacifisme kan geen voortdurende krachtige aktie uitgaan: het heeft daartoe te weinig positieven inhoud, het geeft te weinig speelruimte aan de aktieve aandriften en het worstel-instinkt. De idee van den

1) Olives of endless Ages, bl. 387.

'vrede' zonder meer is als een grijze, kleurlooze dag: zij oefent op jonge gemoederen en vurige geesten geen aantrekkingskracht uit, sterk genoeg om het te kunnen opnemen tegen de nationalistisch-imperialistische fanfares. Wil de roep der vredesbeweging het geschetter dier fanfares overstemmen, dan moet zij de abstrakte vredesgedachte vullen met levenden, warmen, konkreten inhoud. Zij moet die gedachte verbinden met de voorstelling van het socialisme en den strijd voor den vrede voeren als een onderdeel van den strijd tegen het imperialisme en voor de verwezenlijking van demokratische en socialistische eischen.

Met het reformistisch pacifisme van die partijen der Tweede Internationale, waarin de nationalistische bacil geen gunstigen voedingsbodem vindt, hangen de illuzies ten nauwste samen, die zij koesteren ten opzichte van den Volkenbond. Genève is voor de reformisten het Mekka geworden, waaraan hun blikken hangen. Zij begroeten in dien Volkenbond de kiem van een supra-nationale instelling, die door arbitrage zal weten te voorkomen, dat de groote belangentegenstellingen tusschen de staten met de wapenen worden uitgevochten, en die de scherpe tegenstellingen tusschen de klassen door sociale wetgeving zal verzachten. Dat wil zeggen, zij zien in den Volkenbond datgene, wat zij in hem *wenschen* te zien. Gedreven door het verlangen, dat de ontwikkeling der menschheid zich zonder bloedige katastrofen langs wegen van geleidelijkheid zal voltrekken, doen zij der werkelijkheid geweld aan. Zij sluiten hun oogen voor den werkelijken aard van den Volkenbond als een instelling, waarin de sterkste staten geregeld hun belangen doorzetten ten koste van de zwakkeren en waarin vrees, wedijver en afgunst tot onophoudelijke konkelarijen en intriges leiden. Zij willen niet zien, dat de methodes der nieuwe diplomatie nog gevaarlijker zijn dan die der oude, omdat zij oprechtheid en open-

heid voorwendt en zoodoende een vertrouwen wekt, dat niet gerechtvaardigd is.

Wij willen niet ontkennen, dat het streven van den Volkenbond een stuk praktisch idealisme bevat en zijn werk op enkele gebieden - b.v. dat voor de gezondheidszorg voornamelijk in tropische landen - door den geest van werkelijke menschelijke solidariteit bezield wordt en goede vruchten draagt. En evenmin ontkennen wij, dat op de beide laatste ekonomische konferenties wel iets bereikt is ten opzichte der ekonomische toenadering tusschen de staten. Niet *alles* aan den Volkenbond is bedrog en leugen, illusie en waan. Maar zoo hij ooit wil uitgroeien tot een waarachtig internationaal en interkontinentaal verbond van demokratische gemeenschappen, een Verbond dat in staat is, den 'vrede door recht' te verwezenlijken, dan zal zijn samenstelling en zullen zijn methodes in belangrijke opzichten moeten veranderen.[1)] Zoolang, gelijk Brailsford in zijn prachtige beschouwing over de voorwaarden tot den vrede terecht opmerkt, de groote mogendheden door het gewicht van hun geld en hun wapens den Volkenbond beheerschen, zoolang de politiek van Europa en van de van Europa afhankelijke werelddeelen, te Genève blijft draaien om de Bank van Engeland, de Bank van Frankrijk, het fransche leger en de engelsche vloot, zoolang is het uitgesloten, dat de Bond het machtige werktuig in dienst der idealen van vrede en sociale rechtvaardigheid kan worden, dat zijn oprichters voor den geest heeft gezweefd. Door dit alles ànders voor te stellen aan de massa's, wekt de sociaal-demokratie in hen gevaarlijke illusies en voedt zij haar aanhangers op tot lijdelijk afwachten. Zij wekt in hen de voorstelling, als zou niet de arbeidersklasse maar de Volkenbond in het samen-

1) H.N. Brailsford 'Olives of endless ages', bl. 392-94. Dit uitstekende werk bevat waarschijnlijk de beste analyse van den Volkenbond, die tot dusver is geschreven.

gestelde spel der maatschappelijke en politieke krachten de voornaamste kracht ten gunste van den vrede zijn. Deze voorstelling is om twee redenen verderfelijk: ten eerste wiegt zij de massa's in slaap over de voortdurende oorlogsdreiging, die zich nu hier, dan daar, vaak ook op verschillende plaatsen tegelijk, aan het firmament des levens samenpakt. Ten tweede verzwakt zij het verantwoordelijkheidsgevoel in de massa's voor de toekomst van het menschelijk geslacht en onderdrukt in hen het besef, dat op hen zelven in de eerste plaats de plicht rust, den oorlog te voorkomen, dat zij ál hun organisatorische en geestelijke kracht in dienst van den strijd voor de ontwapening moeten stellen en bereid moeten zijn, in dien strijd alle offers te brengen. Enkel wanneer de pacifistische propaganda met deze radikale gezindheid wordt verbonden, enkel dan helpt zij mede, de arbeidersklasse op te voeden tot eene, niet avontuurlijke, maar wel stoutmoedige, realistisch-idealistische anti-oorlogs en pro-vredespolitiek, die politiek waar onze vurige verlangens naar uitgaan.

De denkwijze, die een nieuwen wereldoorlog aanvaardt als een maatschappelijk noodlot, van dien oorlog verwacht dat hij onder stroomen bloeds de revolutie zal baren en het proletariaat door militaire oefening voor haar wil voorbereiden, - die denkwijze lijkt ons het socialisme van wanhopige roofdieren toe. Maar de opvatting, die ontwapeningsaktie *plus* vertrouwen in den Volkenbond als toereikende krachten beschouwt, om de konflikten te voorkomen, die uit de botsing der ekonomisch-politieke belangen der groote staten, en niet minder uit de botsing der machtsbegeerten van, de omstandigheden niet langer beheerschende, op macht beluste menschen dreigen, - zij lijkt ons de opvatting toe van goedmoedige schapen. Zoo min het roofdierachtige als het schaapachtige socialisme kunnen voor het huidige geslacht een weg banen

uit den doolhof van steile en kantige rotsgevaarten, waarbinnen het ingeklemd is.

D. De Tweede Internationale en Sowjet-Rusland

In sterke tegenstelling tot het vertrouwen en de hartelijke genegenheid van de Tweede Internationale voor den Volkenbond, staan de woedende vijandelijkheid en de haat, die zij jegens Sowjet-Rusland koestert. In de eerste jaren na de November-revolutie, toen de internationale bourgeoisie de russische kontra-revolutie met alle kracht ondersteunde en met de wreedste en verwerpelijkste middelen - omkooperij, verraad, uithongering der civiele bevolking - den Sowjetstaat ten val trachtte te brengen, - de jaren, toen de geheele burgerlijke pers van alle landen onafgebroken een stroom van gemeenen laster over de bolschewiki uitbraakte, - in die jaren onderscheidde de houding, welke de sociaal-demokratie tegen Sowjet-Rusland aannam, zich in niets van die der kapitalistische partijen. Geen middel was haar te vuil, om de geestdrift, die de russische revolutie onder de arbeiders der geheele wereld gewekt had, en de bewondering, waarmee de heldenmoed der russische strijders hen vervulde, te fnuiken. Terwijl het klasse-instinkt der arbeiders spontaan in de russische revolutie de eerste vrucht - geen rijpe noch gave vrucht weliswaar - van den proletarischen klassenstrijd, den op het socialisme gerichten wil van het proletariaat erkende, - stelde de partij, die zich zelve als de voorhoede der arbeidersklasse beschouwde en zich verhoovaardigde op haar inzicht in den gang der historische ontwikkeling, alles in het werk om de Europeersche arbeiders de wereldhistorische beteekenis dier revolutie te doen miskennen. Niet de tekortkomingen, de

vergissingen, de fouten, de misdaden zelfs der russische revolutie kunnen den doodelijken haat verklaren, die het reformisme haar toedraagt: die haat richt zich tegen haar wezen, tegen het gevoel van onvoorwaardelijke oppositie tot het kapitalisme, waarvan zij uitging, in tegenstelling tot het reformisme, waarin het gevoel van aanpassing aan het kapitalisme overheerscht.

Dat het oordeel der russische menschewiki en sociaalrevolutionairen over de bolschewiki uiterst eenzijdig en onbillijk is, - het valt te verklaren uit, en ten deele te verontschuldigen door, de onverdraagzame hardheid, waarmee dezen in Rusland alle andere stroomingen in het socialisme onderdrukten. Maar dat de leiders der Tweede Internationale en die der meeste sociaal-demokratische partijen zich bij hun houding tegenover Sowjet-Rusland volkomen laten beheerschen door gevoelens van haat en afkeer, daarvoor is geen verontschuldiging te vinden. Noch de oprichting der Kommunistische Internationale, noch de pogingen, door haar in het werk gesteld, om de Socialistische Internationale te vernietigen, noch de opsluiting of verbanning der menschewiki en sociaal-revolutionairen, *niets* had die leiders blind mogen maken voor de ontzaggelijke historische beteekenis eener revolutie, die voor de eerste maal in de geschiedenis zich de verwezenlijking der sociale gelijkheid ten doel stelde, en voor de ontzaggelijke verdiensten van een heerschende groep die, haast onoverkomelijke moeilijkheden ten spijt, de opheffing der klassentegenstellingen door de uitschakeling van het kapitalistisch grootbedrijf in industrie, handel en verkeer, door de besnoeiing van het vrije middenbedrijf en door de opvoeding der volksmassa's in kollektivistischen geest, blijft nastreven.

Men heeft als socialist het recht, om van de leiding der Tweede Internationale te eischen, dat zij de beperktheid en de tekortkomingen, de misvattingen en misvormingen

der russische revolutie zou hebben begrepen als onvermijdelijke konsekwenties van de russische geschiedenis en den russischen volksaard, in plaats van ze enkel als afwijkingen van het meer evolutionaire en demokratisch gezinde West-Europeesche socialisme te veroordeelen. Men heeft het recht, van die leiding te eischen, dat zij meer rekening gehouden zou hebben met de psychologische gesteldheid die het russische volk drijft tot het aanvaarden van iedere politieke, sociale of religieuze overtuiging - ook het atheïsme - met een onvoorwaardelijke overgave van geest en gemoed, die tot de grootste offers in staat stelt, maar ook tot het ergste fanatisme voert.

De leiders der Tweede Internationale echter hebben van dit alles niets begrepen, althans in hun openbaar optreden niets van begrijpen getoond.

De somtijds openlijke, somtijds geniepige, vaak lasterlijke bestrijding van het Sowjetbewind door de sociaal-demokratie heeft talrijke arbeiders in alle landen van Europa van de russische revolutie vervreemd. Zij heeft hun geest onvatbaar gemaakt, om den zin dier revolutie te begrijpen en haar lessen te verstaan; zij heeft den ingang naar hun gemoed toegemetseld, zoodat zij haar grootheid niet meer konden zien. Dat Sowjet-Rusland niet op den eenparigen steun der arbeidersmassa's van alle landen kan rekenen, dat het zich niet veilig voelt, niet in den rug gedekt tegen een mogelijken aanval, - dat alles noopt het Sowjetbewind, steun te zoeken bij kapitalistische staten en te pogen, politieke verdragen te sluiten met burgerlijke of fascistische regeeringen. En niet minder ligt dit gevoel van onveiligheid ten grondslag aan de pogingen der Sowjetregeering, om de nationale verdediging - vooral door het hooger opvoeren van de militaire luchtvaart en de gifgassenfabrikage - te versterken, aan haar streven den geest der bevolking te vermilitariseeren, en aan de sympathie, die dit streven bij de bevolking zelve ontmoet.

Kort voor zijn verbanning naar Wjerny verklaarde Trotzky in een vraaggesprek aan een der leden van de belgische arbeidersdelegatie, dat het boosaardig leedvermaak, waarmee de sociaal-demokratische pers buiten Rusland elke teleurstelling, elke fout, elken misslag der russische kommunisten onder de loep neemt, in hooge mate bijdraagt tot het verergeren van de innerlijke moeilijkheden der kommunistische partij.

Dit bittere verwijt lijkt ons volkomen gerechtvaardigd. De Europeesche sociaal-demokratie werkt door haar vijandige houding jegens Sowjet-Rusland het opkomen van een milderen en ruimeren geest en van meer verdraagzaamheid jegens andere socialistische stroomingen even zeker tegen, als zij het diplomatieke gekonkel om de gunst van kapitalistische regeeringen in de hand werkt. Voor zoover de ontwikkeling der Sowjet-republiek verloopt als een ontaardingsproces, draagt zij voor die ontaarding medeverantwoordelijkheid. Tot datgene echter, wat Sowjet-Rusland in tien jaar van onophoudelijke taaie inspanning wrocht, heeft zij niet het geringste bijgedragen.

E. De strijd tegen het reformisme in de sociaal-demokratie

Ook in de jaren na den wereld-oorlog bleef een minderheid in de sociaal-demokratie tegen de samenwerking met de burgerlijke partijen gekant. Deze minderheid, die in den regel vrij zwak is, houdt vast aan de leidende gedachten van het marxisme. Haar algemeen standpunt in politieke vraagstukken is vrijwel gelijk aan dat, wat Kautsky en Bebel op de internationale kongressen van 1900 en 1901 innamen: geen koalitie-politiek, behalve in bepaalde uitzonderingsgevallen, geen deelneming aan burgerlijke regeeringen, geen koncessies aan de huidige maat-

schappelijke orde, onverzoenlijke klassenstrijd.

Onder hen, die dit standpunt innemen, vindt men vele trouwe aanhangers van het socialistisch beginsel, vele eerlijke strijders voor de bevrijding der arbeidersklasse. Maar hun bestrijding van het reformisme is te negatief, te zeer ingesteld op de verhoudingen van een vroeger tijdvak, dan dat zij succes kan hebben. De 'orthodoxe' marxistische sociaal-demokraten maken meer den indruk, de allengs in aantal verminderende overlevenden uit een verleden te zijn, toen de uitsluitend-kritische inzetting der sociaal-demokratie voortkwam uit de omstandigheden, dan wel de voorloopers eener socialistische wedergeboorte. Zij verkeeren met hun gedachten nog in het tijdvak, waarin de sociaal-demokratie overtuigd was, dat haar verhouding van absolute tegenstelling tot de kapitalistische maatschappij ongewijzigd voort zou duren tot aan de proletarische omwenteling, - toen zij zelve nog geen voorstelling had van de veranderingen, die de maatschappelijke ontwikkeling evengoed in haar eigen wezen en in het bewustzijn van haar leden, als in de verhoudingen dier klassen teweeg zou brengen; - geen voorstelling noch van de *verleidingen* waaraan de arbeidersorganisaties ten gevolge van de toeneming hunner macht zouden blootstaan, noch van de nieuwe *verantwoordelijkheid,* die hun daardoor opgelegd zou worden.

Dat wat Marx indertijd in zijn bekende 'Thesen over Feuerbach' opmerkte, n.l. dat het in het algemeen de idealisten waren, die op filosofisch gebied aktief optraden, terwijl de materialisten een meer passieve houding aannamen, dat geldt in het huidig tijdvak mutatis mutandum voor de reformisten en de radikalen in de sociaal-demokratie. De marxistische oppositie heeft zich doorgaans tevreden gesteld met het afkeuren van de meest in het oog vallende verschijnselen van ultra-reformisme, dat is van verregaande verburgerlijking en socialistische ver-

wording. Een diepgaande ontleding van de oorzaken dier verwording te geven, dat heeft zij nimmer beproefd. Nog minder heeft zij beproefd de wegen aan te geven, waarlangs de arbeidersklasse zich uit het moeras der verburgerlijking zal kunnen redden.

Nergens heeft, meenen wij, de sociaal-demokratische oppositie in de jaren na den oorlog een beteekenis gekregen, vergeleken met die, welke zij had in het tijdvak 1900-1914. Voor een deel is dit zeker het gevolg van het feit, dat de geniaalste leiders dier oppositie tot het communisme waren overgegaan (Lenin, Radek, Rosa Luxemburg, Herman Gorter) terwijl vele van de meest beginselvaste en onbuigzame onder hare leden, de zgn. ‘steile naturen’ zich eveneens bij de kommunistische partijen aansloten. Ongetwijfeld heeft in de eerste jaren na de russische revolutie in dat opzicht een selektie van het menschenmateriaal plaats gevonden, al is die selektie natuurlijk niet absoluut geweest en al zijn evengoed steile, onbuigzame karakters in de sociaaldemokratie gebleven als meer meegaande naturen bij het kommunisme te land gekomen.

Hierbij komt, dat de sociaaldemokratische oppositie sedert de oprichting der Derde Internationale altijd gehandicapt is geweest door het bestaan van een konkurreerende partij, die tegen de sociaaldemokratie hoogst vijandig optrad. Het is niet moeilijk te bewijzen, dat het kommunisme door het feit van zijn bestaan in sommige gevallen de sociaaldemokratie heeft teruggehouden van al te zeer naar rechts af te wijken; en zelfs dat dit feit haar af en toe heeft gedwongen, een meer linksche koers in te slaan. Aan den anderen kant echter doemt het bestaan eener konkurreerende Arbeiders-Internationale elke oppositie in de sociaal-demokratie tot onmacht, doordat het haar onmogelijk maakt de sympathieën van een eenigszins belangrijk deel der partij te winnen. Elke kritiek die zij uit-

brengt op het beleid der leiding, is reeds van te voren gediskrediteerd en ontkracht door het feit, dat zij haar argumenten, geheel of gedeeltelijk, put uit het geestelijk arsenaal van een 'vijand', die de sociaaldemokratie fel, en niet enkel met geestelijke wapens, bestrijdt. Het besef hiervan heeft natuurlijk weer invloed op de oppositie; het verklaart voor een groot deel haar zwakheden, haar aarzelingen, haar gebrek aan doorzetting. Zij weegt en wikt haar woorden, dempt haar toon, verbijt haar verontwaardiging, om toch maar niet beschuldigd te worden van te spreken gelijk de vijand spreekt, in zijn kaart te spelen of met hem te heulen.

Door de reformistische methoden van samenwerking met de burgerlijke klassen werd het arbeidsveld der sociaaldemokratie zeer vergroot. Vele aktieve, intelligente en eerzuchtige elementen in haar rijen kregen door die methoden gelegenheid de vleugels ruimer uit te slaan en arbeid te presteeren, die hun instinkt van zelfwaardeering streelde en hun bevrediging schonk. Natuurlijk speelde ook de zucht naar materieele voordeelen - hooger salaris, een vaste positie - geen geringe rol. Het doktrinaire marxisme maakt de bevrediging zoowel der lagere als der hoogere motieven, die drijven tot het aanvaarden van allerlei verantwoordelijke betrekkingen in de burgerlijke maatschappij, in den regel onmogelijk, doordat het afzijdigheid predikt. Geen wonder, dat zeer velen van de verstandelijk goed begaafde en energieke leden van het sociaaldemokratisch kader met pak en zak tot het reformisme overgingen.

De nadruk, die het marxisme altijd gelegd heeft op de ekonomische drijfveeren, zijn voorstelling van het ekonomisch belang als de sterkste psychische motor in de geschiedenis, - zij hebben ongetwijfeld bijgedragen tot een ontwikkeling, waardoor de meer ideale drijfveeren, die de eerste generatie van socialisten bij den strijd beziel-

den, allengs door meer zelfzuchtige werden vervangen. Het moet ter eere van zgn. ‘religieuze’ of ‘ethische’ richting in de sociaal-demokratie getuigd worden, dat zij de psychologische tekortkomingen van het marxisme reeds sedert lang beseft heeft. Meer: zij heeft ook gepoogd, die tekortkomingen aan te vullen. De religieuze richting in de sociaal-demokratie ontstond hier te lande reeds vroeg, als een reaktie tegen de hegemonie van het dogmatisch marxisme, dat de ekonomische faktoren beschouwde wel niet als de eenige, maar dan toch als de primaire, degenen, waaraan alle anderen ondergeschikt waren. Tegenover deze aanmatiging eischten de verschillende stroomingen van het religieuze socialisme voor het zedelijk bewustzijn het recht op, om zijn doelvoorstellingen van sociale rechtvaardigheid en menschelijke broederschap als even primair, even belangrijk en oorspronkelijk, te beschouwen als de zich buiten den menschelijken wil, zooal niet buiten het menschelijke bewustzijn om, voltrekkende ontwikkeling der productiekrachten.

Men behoeft er niet aan te twijfelen dat vele idealistische naturen, die de nuchtere belangenpolitiek der sociaal-demokratische partij en der vakbeweging niet bevredigt, door de religieuze strooming opgevangen zijn en in haar bevrediging hebben gevonden. Echter is het de vraag, of die strooming daardoor de bestendiging eener praktijk, die den blik te veel op de materieele klasse- en groepsbelangen en te weinig op de socialistische doeleinden gericht houdt, niet nog in de hand heeft gewerkt. Zij bood haar aanhangers zekere mogelijkheden tot het uitleven hunneridealistische gevoelens buiten het dagelijksche werk, den ‘gewonen’ strijd van partij en vakbeweging om. Zij stelde die aanhangers in staat, om in de organen van de ‘ethische’ of ‘religieuze’ richting en op de verschillende bijeenkomsten, die deze organiseerde, een idealistisch gekleurd socialisme te belijden, zonder dat zij

zich in hun gedragingen als, kamerlid, wethouder, journalist of anderszins in het minst van hun niet-religieuze partijgenooten behoefden te onderscheiden. Er werd te weinig gestreefd naar direkt verband tusschen de beginselen van het religieuze socialisme, die in de eerste plaats toch daadwerkelijke solidariteit eischen met de onderdrukten van alle volken en rassen, en de 'gewone', dagelijksche praktijk van het socialisme. Hierbij kwam dat, naar gelang het dogmatische marxisme in de sociaal-demokratie zijn beteekenis als richtinggevende kracht meer en meer verloor en dezelfde rol te vervullen kreeg, die aan het koningschap is toebedeeld door de nederlandsche grondwet, de rol n.l. van een versiersel, de stemming van het religieuze socialisme tegenover de partij veranderde. Aanvankelijk had het zich gevoeld als een richting waaraan onrecht geschiedt en die te nauwernood geduld wordt; het was min of meer oppositioneel gezind geweest; naar mate het in de partij meer invloed kreeg, ging het er zich inniger mee verbonden voelen.

In het algemeen nemen de religieuze socialisten in ons land heden ten dage geen ander standpunt in tegenover de groote vraagstukken van socialistische taktiek, dan hun niet-religieuze partijgenooten. Evenals dezen, beschouwen zij in het algemeen de toekomst der arbeidersbeweging als uitsluitend aan de ontwikkeling der partij gebonden, en evenals dezen zien zij op alle revolutionaire richtingen en stroomingen buiten de partij met geringschatting neer.[1)] Al leeft in velen van hen het besef van het 'afzakken' der partij door de vervlakking der motieven, die het gros van haar leden bewegen, zoo houden zij toch vast aan de opvatting, dat de partij het door de geschiedenis uitverkoren vat is, om de arbeiders naar de overwin-

1) Een geheel andere en o.i. véél juistere inzetting in zake het partijwezen vindt men bij L. Ragaz, zooals o.a. zijn artikel over dit onderwerp in den loopenden jaargang der 'Neue Wege' bewijst.

ning te leiden. Hun denken blijft steken in de gewone vooroordeelen, die sedert vele jaren in de sociaal-demokratie schering en inslag zijn. En daarom bespeuren zij niet, hoe de groote overgave aan het socialistisch ideaal, de offervaardigheid en zelfverloochening en de vurige moed, waarover zij altijd gaarne spraken, talrijke bloesems van daad voortbrachten ook in richtingen, die zij veroordeelen en verdoemen, omdat die richtingen vijandelijk staan tegenover de sociaal-demokratie.[1)]

Ook buiten de grenzen van het religieuze socialisme zijn er stroomingen in de sociaal-demokratie, die het gevaar der opportunistische, op onmiddellijke groeps-voordeelen gerichte praktijk, inzien en bestrijden. De eene dier stroomingen heft de leuze aan: ‘meer kennis, meer ontwikkeling, meer kultuur voor de arbeidersklasse’. Ook zij is nog verward in twijfel, onder haar aanhangers bestaat geen overeenstemming ten opzichte van de vraag, welke kennis en welke kultuur voor de arbeiders in de eerste plaats noodig zijn. De eenen wenschen, dat hun de toegang wordt ontsloten tot elk gebied van wetenschap en kunst. ‘Laten de arbeiders’, zeggen dezen, ‘zelven datgene kiezen, waarnaar hun hart uitgaat, laat hen burgerlijke kultuurelementen opslorpen zooveel zij willen. Zij zullen die op den duur wel verwerken tot iets eigens. Enkel door zich de elementen der burgerlijke kultuur te assimileeren, worden arbeiders geschikt om de baanbrekers eener nieuwe, hoogere beschaving te zijn.’ Anderen onder de voorstanders van het ontwikkelingswerk voelen niets voor deze opvatting; zij willen dit werk rechtstreeks dienstbaar maken aan den strijd der arbeidersklasse, zooals dit in een vroeger tijdvak gewoonte

1) Hoeveel breeder en ruimer dachten in dit opzicht zij, die uit het orthodox-christelijk kamp tot de arbeidersbeweging kwamen, strijders als Clara Wichman, B. de Ligt en A.R. de Jong. Hoe uitmuntend heeft b.v. de eerste niet begrepen, welke groote ethische krachten tot vorming en opvoeding van een socialistisch bewustzijn uit de syndikalistische richting ontspringen!

was. Echter, ook onder hen die zoo denken zijn er slechts weinigen, die als eerste, om niet te zeggen als eenige punten op het program de behandeling der marxistische waardeleer en die van het historisch materialisme zouden wenschen geplaatst te zien, zooals dit vroeger gebruikelijk was. Wat zij willen komt in hoofdzaak hierop neer: betere kennis van het huidige kapitalisme en imperialisme, meer doorzicht in de middelen en strijdmethoden waarvan de arbeidersklasse zich in dit tijdperk moet bedienen en van het wezen der maatschappelijke verandering. Ook zijn er onder hen, die het noodig achten, dat de arbeidersklasse eenig inzicht krijgt in het bewustzijnsmechanisme en de voornaamste psychische processen, opdat zij niet enkel de uiterlijke, maatschappelijke oorzaken, maar ook de innerlijke, psychologische *gronden* van haar eigen handelen leere begrijpen.

Sommigen van hen slaan nog andere wegen in: zij pogen in het opgroeiend arbeidersgeslacht gemeenschappelijke uitingen van zijn levensgevoel en schoonheidsdrang aan te kweeken, die zich in bepaalde opzichten van die der burgerlijke kultuur onderscheiden. Op de inrichting van haar gemeenschapsgebouwen, zeggen dezen, op den aard van haar kleeding, op haar ontspanningen en vermaken, op dit alles en nog veel meer behoort de socialistische arbeidersklasse, inplaats van de bourgeoisie na te bootsen, het merk te drukken van haar kollektief streven naar een hoogere orde. In de pogingen, om dit àl duidelijker en beter te doen, zal zij de bevrediging vinden van verlangens en aspiraties, die de strijd alléén niet kan voldoen, en de kiemen eener zelfstandige kultuur voortbrengen, die zich van alle vroegere onderscheidt.

Zijn deze verschillende geestelijke stroomingen in de moderne arbeidersbeweging als heilzame reakties tegen den burgermansgeest, den geest van kleinzielig groepsegoisme en bekrompen zelfvoldaanheid te begroeten? Ongetwij-

feld. Méér nog: van àl deze stroomingen kan men verwachten, dat zij waardevolle bestanddeelen zullen bevatten voor de vernieuwing en verjonging van het socialisme in de naaste toekomst. Maar niet zij zijn het, waarvan die vernieuwing, zooals hun dragers vaak gelooven, kan *uitgaan*. De sterkste drijfkrachten van de arbeidersbeweging zijn het verlangen en de wil in haar naar een principieel andere en betere wereld dan die van het kapitalisme, het verlangen naar een rechtvaardige maatschappijorde, waarin géén mensch voor anderen enkel middel zal zijn, èn de wil, te strijden en te lijden opdat dieoude droom van rechtvaardigheid verwezenlijkt worde. Dit verlangen en deze wil, die te samen de radikaal-socialistische gezindheid vormen, moeten het uitgangspunt zijn van elke poging tot vernieuwing en verjonging der arbeidersbeweging. Zoolang die beweging niet bewust beproeft in haar zelve de socialistische motieven te versterken tegenover de burgerlijke kapitalistische - zoolang sociaal verantwoordelijkheidsgevoel en menschelijkheid - de hoogste ethische waarden van het socialisme - het niet winnen op de kapitalistische waarden, uitloopend in het streven naar rijkdom en macht, zoolang kan van een ‘socialistische wedergeboorte’ geen sprake zijn. Elk werkelijk beleven van het socialisme, elk werkelijk streven naar hoogere levenswaarden, zij zijn voor de arbeidersklasse onafscheidelijk aan den strijd tegen het kapitalisme gebonden, wat echter in het minst niet beteekent, dat zij door en in dien strijd ‘vanzelf’ ontstaan.

Zoo voor de arbeidersklasse de strijd bijzaak, het streven op kultuurgebied hoofdzaak zou worden - en er zijn symptomen, dat het in de sociaal-demokratie dreigt dien weg op te gaan, - dan zou zij haar doel, de schepping van een hoogere kultuur, nimmer bereiken. Al haar streven op dat gebied zou niet veel méér opleveren dan een kleine nevenstrooming in de breede vloeden der burgerlijke kultuur

voort te brengen. De wil, het socialisme te verwezenlijken, zoowel in haar leven als door haar strijd, die wil moet de hoofdkracht zijn, welke in de arbeidersklasse, of althans in een voorhoede, de lagere motieven van persoonlijk en groeps-egoïsme, van afgunst, nijd, wrok, wraakzucht meer en meer door hoogere - rechtvaardigheidsgevoel, solidariteit, liefde-tot-makkers, sociaal verant-woordelijkheidsbesef - vervangt. Die wil moet ook de voornaamste drijfveer zijn, welke in de voorhoede de begeerte naar meer kultuur opwekt. De assimilatie van burgerlijke en voorburgerlijke kultuur-elementen in socialistischen geest zal te volledíger plaats vinden, naar mate het lichaam der arbeidersklasse zelf meer van socialistisch willen doortrokken is. Is die wil zwak en klein in haar, dan kan er geen sprake zijn van het verwerken van het opgeslorpte tot iets eigens. Dan zullen de brokken burgerlijke kultuur, die zij verzwelgt, hetzij stollen, en vreemde, doode lichamen in haar lijf worden, of wel, zich daarin oplossend, zijn sappen veranderen en het meer en meer gelijk maken aan die kultuur zelve.

II. De krisis in het kommunisme

A. De ontaarding der Kommunistische Internationale

Zoowel de leidende gedachte als de bouw en de werkmethoden der Kommunistische Internationale vloeien met onverbiddelijke konsekwentie voort uit haar historisch uitgangspunt, dat is uit de omstandigheden, waaronder zij werd opgericht, en uit de gebeurtenissen, die haar van den dag van haar oprichting af hun stempel diep hebben ingedrukt. Zij werd opgericht kort na het einde van den wereldoorlog; de oprichting geschiedde in de hoofdstad van Sowjet-Rusland. Vier jaar lang had het wapengeweld over de aarde gewoed; had het, als voornaamste methode van politieke aktie, alle andere middelen en wijzen van staatkundige aktiviteit in zijn dienst gesteld. Geen wonder, dat aan het bewustzijn der massa's het geweld zich opdrong als het middel bij uitnemendheid, om het kapitalistisch stelsel, dat zulke bittere stroomen van bloed en tranen over de menschheid had uitgestort ten val te brengen. In de russische revolutie had het geweld tot een snelle, en naar aanvankelijk leek, tot een volledige overwinning gevoerd. Het succes van de staatsgreep, waardoor de bolchewiki de macht veroverden, scheen het bewijs te leveren, dat het gewapend ingrijpen van een kleine minderheid - wanneer het goed voorbereid is en op het juiste oogenbik geschiedt - een plotselingen omkeer in de klasseverhoudingen van een groot land kan teweegbrengen. Het scheen, of eens en voor goed de proef geleverd was van de juistheid der theorie, die de gewelddadige verovering der staatsmacht en de vestiging der proletarische diktatuur als de voornaamste voorwaarden tot invoering der socialistische produktie en de opheffing

der klasse-tegenstellingen beschouwt.

In de eerste jaren na den oorlog was ongetwijfeld in geheel Midden- en Oost-Europa een revolutionaire situatie aanwezig. Overal had de wereldoorlog het kapitalistisch stelsel verzwakt, ondermijnd, ontwricht, alhoewel niet overal in gelijke mate. Zoo slechts aktieve, onversaagde, goed gedisciplineerde en goed geleide partijen in die landen, waar de verzwakking en ontwrichting het grootst waren, op de voetsporen der bolchewiki den greep naar de macht waagden, dan moest, meenden de revolutionairen, het kapitalisme onder hun slagen bezwijken. Van die landen uit zou de wereldrevolutie dan, op andere overslaande, haar zegevierenden loop voortzetten.

De leiders der Derde Internationale geloofden bij haar oprichting onvoorwaardelijk aan het uitbreken der wereldrevolutie op korten termijn. Hun dubbele taak was het, dat uitbreken te verhaasten èn zich voor te bereiden, om de revolutie te leiden. Dit eischte de historische ontwikkeling van hen; en zij gaf hun maar weinig tijd. Zoowel de organisatie als de arbeidswijze der partijen van de K.I. moesten ingericht worden op het vervullen van die taak; hun leden moesten gereed gemaakt worden, om als ‘soldaten der revolutie’ op te treden. Groote centralisatie en strenge tucht waren hiertoe even noodzakelijk als sterke wilsspanning, hoog opgevoerd zelfbewustzijn en absoluut vertrouwen in de leiders. De Kommunistische Internationale kon in de eerste jaren van haar bestaan vergeleken worden met een militair instituut, dat in een korte rustpoos tusschen twee kampagnes jonge lieden met den grootst mogelijken spoed opleidt tot bevelvoerders en tot kader van een ontzaggelijke legermacht, die weldra in het veld zal moeten komen. In die jaren trokken de kommunistische partijen zeer uiteenloopende elementen aan. Een keurbende van aktieve en strijdbare idealisten uit de arbeidersklasse en uit de intellektueelen kwam

tot hen. Zij die kwamen, waren bereid om, de voetsporen van tallooze russische strijders, van Rosa Luxemburg, Karl Liebknecht, Leviné en van zoovele anderen volgend, al hun kracht, hun vrijheid en hun leven, op te offeren voor de verlossing der menschheid. Natuurlijk kwamen er ook, gedreven door minderwaardige motieven, door wrok en haat, wraakzucht en afgunst; aanvankelijk echter waren deze zeker in de minderheid. Nooit heeft een beweging edeler menschelijke hartstochten in beweging gebracht, - de hartstocht om aan onrecht en dwang in alle landen een einde te maken, om brood, vrijheid en geluk voor alle menschen te veroveren, - dan de Kommunistische Internationale dit deed in den eersten tijd van haar bestaan. Het gevoel dat doeleinden, die tot voor korten tijd in onzekere verten geschemerd hadden, plotseling dichtbij gekomen waren, - zóó dichtbij dat het scheen, als had men slechts met alle macht te *willen* om ze te verwezenlijken, - dat gevoel vuurde alle revolutionairen tot de grootste krachtsinspanning aan.

Maar reeds na enkele jaren werd duidelijk, dat de perspectieven, waaronder de Kommunistische Internationale opgericht was, niet overeenstemden met de werkelijkheid. Wèl teisterden vreeselijke kwalen nog het lichaam der maatschappij. Wel vertoonde dit telkens weer nieuwe wonden, maar toch werden de eerste symptomen van beginnend herstel zichtbaar. En allengs schreed het kapitalisme, geholpen door de sociaal-demokratie en de moderne vakbeweging, op den weg van dat herstel verder voort. De bezetting van het Roergebied in '23 was de laatste krisis, die het gevaar van nieuwe bloedige gebeurtenissen vlakbij deed oprijzen. Nadat deze krisis overwonnen was, effenden de levenswateren zich, allengs werden hun troebele vloeden helderder. Het eene land voor, het andere na, kwam de inflatie zijner valuta te boven;

de vreeselijke nood der massa's in Centraal- en Oost-Europa nam een weing af. Het kapitalisme, dat zich weer sterk ging voelen en zijn zelfvertrouwen bij den dag meer terug kreeg, toog vol energie aan het werk: de groote beweging tot het verminderen der produktiekosten en het op peil houden der winsten begon, die tot haar voornaamste hulpmiddelen bedrijfsrationalisatie en kartelvorming heeft.

In 1921, het beginjaar van den grooten keer, was het totaal uitgeputte Sowjet-Rusland genoodzaakt om, op straffe van ondergang, de poging te staken het socialisme in zeer korten tijd door dwang-van-boven te verwezenlijken. Het ‘oorlogskommunisme’ werd opgegeven en een nieuwe koers ingeslagen, in de hoop het doel langs een omweg te bereiken.

Lenin, die den eersten tijd na de revolutie had geloofd, dat de omzetting van Rusland in een socialistische gemeenschap binnen enkele jaren zou kunnen geschieden, kwam terug op zijn overmatig optimisme. De groote leider der russische revolutie begreep, dat de invoering van de N.E.P. tot een langdurige worsteling tusschen de socialistische en de kapitalistische elementen in de staatshuishouding moest leiden, eene, waarvan de uitkomst voorloopig niet viel te voorspellen.

Het internationaal kommunistisch kongres van '21 moest symptomen konstateeren van gedeeltelijk kapitalistisch herstel. Het erkende dat het gewijzigd perspektief der historische ontwikkeling veranderingen in den organisatievorm en de strijdwijze der kommunistische partijen noodig maakte. Reeds eenige malen had het tuchtelooze stormloopen van ongeduldige minderheden in verschillende landen tot nederlagen gevoerd, die de K.I. verzwakten en haar prestige verminderden. Om herhaling te voorkomen, werd de centralisatie versterkt, de banden der discipline werden nauwer aangehaald. De pogingen, om door front-

aanvallen de macht in een of meer staten te veroveren, werden opgegeven tot de kommunistische propaganda dieper wortels gedreven zou hebben onder de massa's. Voor het oogenblik was de voornaamste taak: het vertrouwen dier massa's te winnen. Om de sektarische neigingen tegen te gaan, die in sommige partijen der K.I. opkwamen, werd het parool uitgegeven: ‘naar de massa's; dringt door in de massa's’. Later werd die zelfde gedachte nog konkreter en sterker uitgedrukt in de leus van het ‘eenheidsfront’.

De kommunisten mochten niet afzijdig blijven van de massa's, ook niet wanneer deze reformistisch georganiseerd waren. Zij moesten met de reformisten te samen strijden, om de aanvallen der regeeringen en der werkgevers op de rechten en op den levensstandaard der massa's af te waren. En zij moesten aan de spits der massa's gaan, zoodra deze den strijd voor bepaalde eischen, al hadden deze niets revolutionairs, wilden wagen.

In de leuze van het eenheidsfront werd de oude, ongetwijfeld juiste gedachte, van het Kommunistisch Manifest van Marx en Engels weer opgevat. Die leuze bedoelde de lijn aan te geven, waarlangs vruchtbare politieke aktiviteit ook voor kleine, radikaal-gezinde voorhoeden mogelijk is.

Van de toepassing dezer leuze heeft het kommunisme echter, behoudens enkele uitzonderingen, niets terecht gebracht. Ten eerste was die toepassing van een ontzettende inkonsekwentie. Wat is al niet onder de ‘eenheidsfront’ - taktiek verstaan! Op hoeveel verschillende manieren is die taktiek niet geïnterpreteerd! Dat werkte in hooge mate verwarrend. En ten tweede verschafte het nieuwe parool oneindige gelegenheden tot intrigues en konkelarijen, tot bedrog en misleiding van mede-arbeiders en tot op de spits gedreven opportunisme. Niets heeft er in zoo hooge mate toe bijgedragen, het kommunisme in de oogen van millioenen arbeiders te diskrediteeren,

als het misbruiken van het eenheidsfront om de organisaties waarmee werd samengewerkt te ondermijnen. Telkens opnieuw kwam aan het licht hoe de goede trouw, die de grondslag moet zijn van iedere samenwerking, zich met de beginselen der Derde Internationale niet verdraagt.

Het lijkt ons hier de plaats, om bij die beginselen wat nader stil te staan.

Enkel hij, die de geestelijke inzetting van het russische volk en de geschiedenis der revolutionaire beweging in Rusland kent, vermag het kommunisme der Derde Internationale, - die immers met het merk van den russischen geest gestempeld is - te begrijpen.

De eigenaardige kracht van het russische denken ligt in de omstandigheid dat het zich voedt met de krachten van gevoel en wil. Politieke en sociale ideeën, die door den West-Europeaan koel zakelijk bekeken worden, die hem niet aanzetten tot daden, omdat zij buiten zijn gevoel en zijn wil omgaan, krijgen in Rusland òmwentelende kracht. Datgene wat de Rus voor waar houdt, wat hij geestelijk aanvaardt, dat bepaalt zijn levenshouding, hij poogt het in zijn leven te verwerkelijken. Denken, voelen en willen vormen in hem een samenhangend gebied, een eenheid. Deze innerlijke eenheid is de psychologische grond van de bovenmenschelijke offervaardigheid en den heldenmoed, die de russische vrijheidsbeweging in hare verschillende phasen en schakeeringen heeft gekenmerkt. Maar zij verklaart zoowel het gebrek aan kritisch inzicht, waarmee de Rus tegenover zijn idealen staat als zijn neiging om de idee waaraan hij gelooft tot elken prijs door te zetten en tot haar uiterste mogelijkheden te willen verwezenlijken. Zij helpt ons begrijpen hoe menschen met hooge zedelijke idealen, bezield door vurig verlangen, een einde te maken aan onderdrukking en onrecht en voor de menschheid de poorten naar het geluk te ontsluiten, het terrorisme aanvaardden en den politieken sluipmoord toepasten.

Natuurlijk dragen ook de maatschappelijke omstandigheden tot de verklaring van deze raadselachtige tegenstrijdigheid bij. Het eeuwenlange onrecht, het russische volk door de lijfeigenschap aangedaan, en de ontzettende wreedheid, waarmee de geringste vergrijpen der lijfeigenen bestraft werden, zij deden in het volksbewustzijn een gevoel van wrok opkomen, waarvan men de kracht moeilijk kan overschatten. De opgehoopte gevoelens van wrok en wraakzucht, die in de massa's smeulden, maken niet slechts de wreedheden begrijpelijk, die bij alle russische boerenopstanden voorkwamen; zij vormen ook den gevoelsondergrond, waarop de bolschewistische revolutie, hoe ànders zij ook ideologisch was ingesteld, voor een groot deel gesteund heeft.[1)]

De russische intellektueelen, die geslachten lang als de voornaamste dragers van den wil-tot-de-revolutie optraden, beleefden als machtelooze toeschouwers de vreeselijke volkskrenking, die de lijfeigenschap was. Dit maakte een wond in hun ziel, die nooit meer heelde, het bracht een innerlijke verscheurdheid te weeg. Behoorden zij tot een geslacht, dat zelf ‘zielen’ bezat, dan was die verscheurdheid natuurlijk nog erger.[2)] De revolutionaire intellektueel streed, om aan den nood der massa's een einde te maken, niet enkel uit meedoogen met hun droevig lot, maar ook omdat die strijd het eenige middel voor hem was, om de achting voor zijn eigen persoon te kunnen behouden of te herwinnen.[3)]

Uit dezen gevoelsondergrond is de bijzondere bittere en scherpe inzetting van de russische revolutionairen tegenover de bevoorrechte klassen in Rusland verklaarbaar.

Het russische marxisme droeg dien fellen klassehaat, welke. oorspronkelijk enkel tegen de grondbezittenden gericht

1) Men zie K. Nötzel, die russische Leistung, bl. 61.
2) Men denke aan Tolstoï, en niet minder aan Lenin.
3) Nötzel, bl. 65.

was, ook over op de bourgeoisie in en buiten Rusland.[1)] Voor hen sprak het van zelf, dat in den strijd tegen de onderdrukkers en uitbuiters alle middelen geoorloofd waren.

De liefde van den russischen revolutionair gaat niet uit tot de éénlingen, niet tot de konkrete menschen van nu, maar tot de abstraktie der 'komende menschheid.' Men bedenke dat het begrip der menschelijke persoonlijkheid, een begrip dat in West-Europa door de wisselingen der eeuwen heen telkens nieuw en telkens scherper bepaald werd, in Rusland zoo goed als ontbreekt. De russische revolutionair dacht en voelde 'en masse'; hij deed wat hij noodig achtte voor het heil der komende gemeenschap, zonder in zijn daden belemmerd te worden door meegevoel en achting voor andere persoonlijkheden. Deze geesteshouding werd nog versterkt door het feit, dat de russische intellektueel nooit uitmuntte door verdraagzaamheid maar er integendeel toe neigde, de gezindheid van allen die anders dachten dan hij, te wantrouwen en verdacht te maken.

Het russische revolutionaire intellekt stond van oudsher absoluut vijandig tegenover kerk en godsdienst, een natuurlijk gevolg van het feit, dat de kerk medeschuldig aan de doodzonde der lijfeigenschap was en de godsdienst de geestelijke pijler van het absolutisme. De nihilisten, die in het derde kwart der vorige eeuw het sociaal-aktieve, praktisch-idealistisch element in de russische jeugd vertegenwoordigden, aanvaardden het metafysisch materialisme zonder voorbehoud als hun levensbeschouwing. Geen wonder dat, toen het historisch materialisme opkwam, het in deze geestelijke sfeer gedijde. Immers, het metafysisch materialisme beschouwt elke beweging als het resultaat van mechanische processen. Deze beschou-

1) In de biografieën van Lenin vindt men vele uitlatingen, getuigend van den gloeienden haat dien hij tegen de bourgeoisie en haar kultuur koesterde.

wingswijze graaft de bedding voor de marxistische opvatting, die alle historisch gebeuren opvat als ‘in laatste instantie’ bepaald door den technischen vooruitgang en alle geestelijke verschijnselen - recht, moraal, kunst, filosofie, godsdienst, - als louter afspiegelingen in het bewustzijn van ekonomische verhoudingen en ekonomische processen ziet.[1)]

Evenals in de politiek, namen de bolschewiki in alle filosofische en ethische vraagstukken een uiterst radikaal standpunt in. Elk ‘algemeen menschelijk’ element in de moraal verwierpen zij te eenemale; het geloof daaraan beschouwden zij als een overblijfsel van ‘burgerlijk’ denken.

Voor den russischen kommunist bestond geen andere moraal, dan die in den dienst der proletarische revolutie besloten lag; alles wat haar overwinning bevorderde was goed, alles wat haar schaadde afkeurenswaardig. Hieruit volgde logisch, dat het oordeel over wat wel en wat niet moreel was, overgelaten moest worden aan de leiders der politieke beweging; de moraal werd afhankelijk van het politieke voordeel. Het probleem der verhouding tusschen doel en middelen werd op het voetspoor der Jezuïeten opgelost; de opvatting, dat de proletarische revolutie door wreedheid en bedrog haar eigen wezen aantast en zich van haar doeleinden verwijdert, werd verachtelijk terzijde geslingerd, als behoorende op den rommelzolder der romantiek. De verdedigers van het persoonlijk terrorisme, de sociaal-revolutionairen, hadden altijd erkend, dat in het overnemen van de methoden hunner tegenstanders een probleem lag; het besef van de tegenstelling tusschen hun streven naar rechtvaardigheid en broederlijkheid en van de middelen waardoor zij hun doeleinden nastreefden, droegen zij als een verborgen wond in hun

1) Het russische marxisme heeft altijd bijzondere belangstelling gehad voor het metafysisch materialisme. Plechanow schreef over Helvetius en Holbach, Lenin beval nog in een zijner laatste geschriften met klem de studie der 18de eeuwsche materialisten aan.

binnenste. De bolschewiki als ekonomische deterministen hadden het gemakkelijker. De ekonomische ontwikkeling, zeiden zij, leidde naar een doel, en wel de verovering der macht door het proletariaat en de invoering van het socialisme. Zij beschouwden zichzelven uitsluitend als werktuigen in dienst van dat doel, - of zooals een van hen het eens formuleerde, als ‘mest op de velden der toekomst’. Hun absoluut geloof aan een ekonomisch-sociaal fatum, dat het menschenlot bepaalt, en hun denken ‘en masse’ maakten, dat zij aan het persoonlijke niet de minste aandachtschonken. De bevrijding van het proletariaat, - en in het algemeen van de massa der onderdrukten en uitgebuiten - was het objekt van hun streven; en bij dit streven verdeelden zij de menschen in twee soorten; nl. in werktuigen, die tot de verwezenlijking hunner doeleinden gebruikt konden worden, (zooals zij zelven willig waren, voor die doeleinden gebruikt te worden) en in belemmeringen tot die verwezenlijking, welke onschadelijk gemaakt of uit den weg geruimd moesten worden.

Zoowel de organisatie-vorm als de aktiviteit der kommunistische partij in Rusland werden beheerscht door deze algemeene beginselen. Haar leiders waren overtuigd van de mogelijkheid, met behulp van dwang en van gewelddadige middelen langs mechanischen weg de omzetting der maatschappelijke verhoudingen tot stand te kunnen brengen. En naar deze overtuiging handelen zij.

Aanvankelijk scheen het, of de heroïsche geest, de geest van onvoorwaardelijke overgave aan het ideaal en van zelfvergeten offervaardigheid in het kommunisme, dit overwinnaar zou doen blijven in den ontzaggelijken worstelstrijd, die het sedert het einde van den wereldoorlog tegen den vervlakkenden en verdorrenden geest van het reformisme om de ziel der massa's voerde. Maar ondanks de kracht van zijn rotsvaste overtuiging en van zijn hartstochtelijk willen heeft het kommunisme de sociaal-demo-

kratie niet vernietigd, ja het is er zelfs niet in geslaagd haar te beletten opnieuw vooruit te dringen. En dit is niet het gevolg van de vervolgingen der regeeringen, - vervolging heeft elke levenskrachtige zaak altijd gediend - noch van de minderwaardige bestrijdingsmethoden der soc. demokratie, - leugen en laster achterhaalt op den duur altijd de waarheid, - maar uitsluitend van zijn eigen principieel tekort, van de verkeerdheid zijner levens- en wereldbeschouwing en van de snelle ontaarding zijner vormen van organisatie en aktie, uit dat tekort en die verkeerdheid voortvloeiend.

Het russische kommunisme zocht zijn kracht minder in de zedelijke onaanvechtbaarheid der overtuiging, dat uitbuiting en onderdrukking slecht zijn en opgeheven moeten worden, dan in de daadwerkelijke overmacht eener op militaire leest geschoeide organisatie. In hooger mate dan op de rechtvaardigheid zijner eischen, en op de bezieldheid en de scheppende kracht der massa's, vertrouwde het op de oude middelen van dwang en geweld, in handen van een hechtgeorganiseerde minderheid. Het geloofde, dat men door doeltreffend georganiseerde dwang het socialisme kon verwezenlijken. Het begreep niet dat een bepaalde mate van socialistische gezindheid in de groote meerderheid aanwezig moet zijn om een toestand van rechtvaardigheid, hoe onvolkomen dan ook, in stand te kunnen houden. En evenmin begreep het dat de vrees enkel verlammend werkt, dat zij nooit scheppende krachten in het leven kan roepen, zooals de liefde dit doet. Het vroeg zich nooit af, hoe het mogelijk zou zijn menschen te vereenigen in een duurzaam politiek-maatschappelijk verband, zonder rekening te houden met het geestelijke wezen van iederen mensch en in iederen mensch de persoonlijkheid te achten. Het kòn dit niet. Het kòn de eenlingen niet opvoeden tot gezamenlijken arbeid ter bepaling van hun aller gemeenschappelijk lot. Het kon niet afwachten

en laten rijpen. Het had altijd dwangmiddelen bij de hand; niet enkel ter bedwinging der lichamen, maar ook der geesten. Het wilde de kunst, de wetenschap, de wijsbegeerte, dwingen zijne waarheden en enkel die te aanvaarden. Het maakte een afgod van de macht, het richtte zijn daden in eerst op het verwerven, daarna op het behouden van zooveel mogelijk machtsposities. En het voedde de kommunistische partijen van alle landen in deze beginselen op.

Voor het kommunisme der Derde Internationale zijn alle middelen tot het verwerven van macht gelijkwaardig. Het heeft geen voorkeur voor bepaalde middelen, en evenmin bezwaren tegen andere, doordat het geen rangschikking van zedelijke waarden erkent. Het denkt dat de wegen waarlangs het de macht verovert, er voor zijn doeleinden niet op aankomen. Dit zijn alles technische kwesties. Kan men de arbeiders overtuigen, dat de revolutionaire weg de eenig-juiste is, des te beter; maar ook leugen en bedrog zijn goed, zoo zij het doel der machtsvorming dienen, evenals bluf en grootspraak, smaad en laster dat zijn. De ‘cellenbouw’ - het tersluiks binnendringen in andere organisaties, om hun leden te winnen voor ideeën en methoden, indruischend tegen die, welke door die organisaties aanvaard worden, om deze zelven te verzwakken, uiteen te scheuren en zoo mogelijk te vernietigen - de cellenbouw is slechts een bijzonder treffende toepassing van den kommunistischen stelregel, dat elk middel geoorloofd is in den strijd om de macht. Een wijze van optreden, die in het tsaristisch Rusland ‘gewettigd’ was door den nood, - immers tot aan de revolutie bestonden daar haast geen andere arbeiders-organisaties dan die, welke door politie-spionnen geleid werden; - in dezen zin gewettigd, dat de hoogste nood den mensch kan noodzaken de zedelijke wet te breken, werd verklaard tot den normalen weg, om met de massa's

in kontakt te komen en invloed op hen te krijgen. En hier bleek onmiddellijk de psychologische verblinding van het kommunisme. Wat kon het de russische arbeiders van het voor-oorlogsche tijdvak schelen, of in de gele vakvereenigingen, die van politiewege waren opgericht, een splijtzwam werd binnengedragen? Maar in West en Midden Europa is de vakorganisatie de schepping der arbeiders zelf. Wie zich toegang tot haar verschaft om haar te verzwakken is een vijand, die zijn medearbeiders bedriegt. Meer dan wàt anders ook, heeft de 'cellenbouwu' het kommunisme in de oogen van de groote massa geschaad. Hij heeft de beste gevoelen dier massa's, gevoelens van mannelijke eerlijkheid en rondborstigheid, van onderlinge saamhoorigheid ook, in het geweer geroepen tegen hen, die geloofden door oneerlijke middelen de klassesolidariteit te kunnen bevorderen.

De russische K.P. bezat aanvankelijk een enorm geestelijk en zedelijk overwicht op de verschillende organisaties die zich in de K.I. vereenigden. Hoe kon het anders? De russische partij was de eenige die over groote ervaring in den revolutionairen strijd beschikte; in drie omwentelingen was zij de arbeidersklasse voorgegaan; langs wegen van nederlaag en beproeving en door gedeeltelijke overwinningen heen, had zij die klasse naar de uiteindelijke zegepraal gevoerd.

De ontzettende omstandigheden waaronder de worsteling in het tsarenrijk lange jaren plaats vond, maakte, dat een strenge selektie, onder de leiders tot stand kwam. Hun trouw, hun standvastigheid, hun toewijding aan de zaak der onderdrukten, zij werden door die omstandigheden niet minder beproefd dan hun scherpzinnigheid, vindingrijkheid en daadkracht. En ook ontstond een innig verband tusschen leiders en leden, gegrondvest in wederzijdsche achting en wederzijdsch vertrouwen.

Geen der andere kommunistische partijen heeft het geluk

gehad leiders aan haar spits te brengen, die zich in geestelijk opzicht in de verste verte met Lenin en Trotzky konden meten. De eenige van wie men dit zeggen kan, de eenige ook, die in West-Europa getoond heeft, revolutionaire ideeën in de massa te kunnen dragen, is Rosa Luxemburg. En zij stierf met haar heldhaftigen geestverwant en strijdmakker Karl Liebknecht, in den aanvang der duitsche revolutie, als slachtoffer van den proletarischen broederstrijd. Haar plaats bleef onvervuld.

In den tijd der oprichting van de Derde Internationale kon op goede gronden verwacht worden, dat in de partijen die haar vormden een selektie van leiders op soortgelijke wijze tot stand zou komen, als in Rusland zelf was geschied. Maar al spoedig bleek, dat die selektie zich voltrok in omgekeerde richting.

Onder de West-Europeesche socialisten, die tot de oprichting der K.I. hadden meegewerkt of zich spoedig bij haar hadden aangesloten, waren en een zeker aantal, die in verschillende landen deelgenomen hadden aan den strijd, groote ervaring bezaten en het vertrouwen van het proletariaat in hooge mate genoten. Maar het duurde niet lang, of zij merkten dat van hen het gebruik verlangd werd van middelen, waar hun geweten zich tegen verzette en waarvan zij voelden dat ze in strijd waren met de beste tradities der beweging. Hiertoe behoorden o.a. het bespionneeren en denuncieeren van kameraden, die niet gewillig genoeg in handen der voornaamste leiders bleken, het deelnemen aan intrigues in den boezem der leidende organen enz. En ook bemerkten zij dat vaak dingen voor hen verborgen gehouden werden, die zij moesten weten om hun opdrachten naar behooren te kunnen uitvoeren. Maakten zij tegenwerpingen, of verlangden zij over de werkelijke verhoudingen te worden ingelicht, dan werd hetzij geprobeerd hen door eervolle onderscheidingen of andere voordeelen gunstig te stemmen,

of wel zij werden ‘overgeplaatst’ en voortaan buiten het eigenlijk bestier der zaken gehouden. Schikten zij zich niet, dan werden zij op hun beurt weldra tot ‘sociaaldemokraten’ of ‘centrumisten’ gestempeld en alle mogelijke organen van spionnage en denunciatie werden op hen losgelaten.[1)] Sommigen van hen verlieten vrijwillig de K.I., die hen zoo grievend had teleurgesteld, terwijl anderen uitgestooten werden.

Ondanks dit alles kan in de eerste jaren van het bestaan der K.I. niet van een bepaalde ontaarding gesproken worden. Redenen zoowel van algemeenen als van persoonlijken aard verhinderden, dat het daartoe kwam. Zoolang de internationale spanning voortduurde en de uitbreiding der revolutie naar het Westen op goede gronden verwacht kon worden, was veel in haar organisatievorm en haar werkwijze objektief noodzakelijk, of althans, scheen het den leden toe dit te zijn. De overmatige centralisatie, de groote macht der leiding, de eenzijdige en vaak schablonenmatige behandeling der vraagstukken in de kommunistische pers, zij schenen de prijs te zijn die betaald moest worden om alle sekties der Kommintern in staat te stellen eenparig te handelen, wanneer het uur daarvoor zou slaan.

Een sterke kracht tot het tegenhouden der tendenties van bederf en ontaarding in de K.I. was in die eerste jaren de persoon van Lenin. Het is algemeen bekend, dat ook hij niet geschroomd heeft in den strijd tegen de bourgeoisie strijdmiddelen te gebruiken, die op zichzelf beschouwd afkeurenswaardig zijn. Maar zijn unieke persoonlijkheid kon die middelen gebruiken, zonder door hen verontreinigd te worden, doordat verleidingen van persoonlijken aard voor hem eenvoudig niet bestonden en zijn wil uit-

1) Men zie over dit alles uitvoeriger: Angelica Balabanow, Erinnerungen und Erlebnisse, Uit dit boek van A.B., die de eerste sekretaresse der K.I. geweest is en zelve het slachtoffer werd van intrigues, blijkt duidelijk, hoe verleugening en korruptie reeds van den beginne of aan in het centrale bestuur der K.I. aanwezig waren.

sluitend op het bereiken van groote, onpersoonlijke doeleinden was gericht. En dit maakte dat hij, zooals A. Balabanow terecht zegt, de uitvoerders van zijn plannen als *zaakgelastigden,* niet als medeplichtigen beschouwde, als menschen in dienst van een groote zaak, die men ook met in het algemeen verwerpelijke middelen kon dienen. 'Elk van zijn helpers voelde den afstand, voelde met wie hij te doen had.'[1)]

Nadat Lenin door zijn ziekte aan de leiding der internationale aangelegenheden weinig deel meer kon nemen, en natuurlijk nog meer na zijn dood, veranderde dit alles. In de K.I. kregen lieden de macht in handen, die, al hadden zij vroeger wellicht geen ander doel voor oogen gehad dan de revolutie te dienen, de nieuwe verantwoordelijkheden niet konden dragen. Eerzucht en heerschzucht bewogen deze tot hun daden en de uitvoerders hunner bevelen handelden in het besef, dat zij de eerzucht van hun lastgevers moesten dienen en de sporen hunner ongerechtigheden uitwisschen. Trotzky, de eenige, die na den dood van Lenin het innerlijk bederf der K.I. misschien had kunnen stuiten, werd van haar leiding verre gehouden. Dat bederf werd nog meer in de hand gewerkt door de stabilisatie van het kapitalisme en het daarmee gepaard gaande ebgetij in de revolutionaire beweging. Toen bleek, dat men de slachtoffers was geweest van een gezichtsbedrog en dat de internationale eindstrijd tusschen kapitaal en arbeidersklasse, die men nabij had gewaand, in onbestemde verten terugweek, toen had men resoluut de bakens moeten verzetten, zoowel wat de organisatie als de methoden van aktie betrof. Men had terug moeten keeren tot meer demokratische en normale vormen van partijleven, de vrijheid van kritiek in de partij moeten herstellen de zelfwerkzaamheid van haar onderdeelen zooveel, mogelijk moeten bevorderen. Maar de leiders der na-

1) A. Balabanow, bl. 237.

tionale sekties, die de zoetheid der macht hadden geproefd, dachten er evenmin aan, in die richting maatregelen te nemen, als de leiders der Internationale zelve. Overal streden kleine klieken verbitterd om het behoud van de macht in de partij, met de persoonlijke voordeelen, waaraan zij gewend waren geraakt. Anderen streden even hartstochtelijk om de macht te verwerven.

Terwijl op de nationale en internationale kongressen schijnbaar een op de spits gedreven wetenschappelijk rationalisme heerschte, - alle situaties werden in bijzonderheden ontleed, alle fouten onder de loep genomen, de aktiviteit gedurende een zeker tijdvak werd in stellingen en resoluties van te voren bepaald, - werden in werkelijkheid de onvergefelijkste en misdadigste fouten verdonkeremaand, hun sporen uitgewischt en, zij, die ze bedreven hadden, werden na een kort intermezzo vaak opnieuw op hoogst verantwoordelijke posten geplaatst.

De leiders der K.I. dachten, dat wat zij hun minachting voor het burgerlijk vooroordeel ten opzichte der verhouding van doel en middel noemden, een bron van kracht voor hen was, omdat de absoluutheid hunner utilitarische opvattingen hun veroorloofde, elk middel en iedere strijdmethode zonder scrupule aan te wenden. Maar de loop der dingen zou leeren, dat wat zij dachten een kracht te zijn, een van de bronnen werd hunner verzwakking.

Op ieder gebied van menschelijke werkzaamheid, dat der politiek niet uitgezonderd, bestaat de verleiding, het doel te willen bereiken langs den kortsten en gemakkelijksten weg. Echter wreekt deze methode zich in den regel door de minderwaardigheid der bereikte resultaten. Immers de innerlijke waarde daarvan hangt ten nauwste samen met de middelen waardoor zij verkregen worden. In zoover de K.I. haar doeleinden van voorbereiding der revolutie heeft nagejaagd door middel van geweld, vreesaanjaging,

bedrog en misleiding, heeft zij gebouwd op drijfzand. In het bijzonder is dit het geval gebleken met betrekking tot het pogen, de revolutionaire ontwikkeling door geld te bespoedigen.

Geld is een der gevaarlijkste middelen in een worsteling, die op socialistische doeleinden gericht is. Immers die doeleinden zijn enkel te bereiken, zoo met de toenemende macht der massa's, hun innerlijke rijping tot grooter verantwoordelijkheidsbesef gepaard gaat. Slechts zoo zij, die over deze middelen beschikten, uiterst nauwgezet van geweten waren geweest en zoo hun gebruik zeer beperkt was gebleven, hadden zij nuttig kunnen werken. Nu dit niet het geval was, moest het feit, dat de leiding der K.I. de beschikking had over finantieele hulpbronnen als waarvan de arbeidersbeweging nimmer gedroomd had, wel voeren tot een ontzettende korruptie. In handen van gewetenlooze of fanatieke lieden speelde het goud opnieuw zijn oude verleidersrol, het werkte als de demonische macht, die het rechte krom en het kromme recht maakt, de oogen verblindt voor het licht der waarheid, de ooren verstopt voor haar klank, de gedachten verwart en de stem van het geweten tot zwijgen brengt.

Het russische goud is een der voornaamste oorzaken geweest, die tot de verkeerde leiders-selektie, waarop wij hiervóór reeds wezen, in de partijen der K.I. voerde. Niet het *eenige* middel natuurlijk. Ook het spekuleeren op de heerschzucht bleek zulk een middel. Velen onder hen, die door de Exekutieve op verantwoordelijke posten werden geplaatst, vonden kompensatie voor het feit, dat zij elk hun uit Moskou toekomend bevel zonder dralen moesten ten uitvoer brengen, in de omstandigheid, in eigen beperkter domein op hun beurt van anderen absolute gehoorzaamheid te mogen eischen. Met behulp der tooverformules ‘centralisatie’ en ‘ijzeren discipline’, werden despoten gekweekt in alle afmetingen, tot in zakformaat toe.

Naarmate de belangen van den russischen staat zich meer tegenover die der K.I. verzelfstandigden, - iets, wat in den loop der jaren onvermijdelijk was - werd al meer gelet op de bereidwilligheid van hen, die voor leidersposten in aanmerking kwamen, om voor die belangen al het andere, ook de eischen der proletarische en revolutionaire beweging in andere landen te doen wijken.

Het meest demoraliseerende bij dat alles was dat de diktatuur, die de russische K.P. over de andere partijen der K.I. uitoefende en tot den huidigen dag toe uitoefent, nimmer openlijk erkend werd. Ware dat slechts geschied, dan zou het bederf nooit zulke afmetingen hebben aangenomen. Niemand zou zich verzet hebben, zoo bij de oprichting der K.I. verklaard ware, dat de leiders der russische revolutie ook de leiding der internationale beweging in handen namen. Integendeel zouden de beste revolutionairen van alle landen zonder tegenspraak in een dergelijke regeling hebben toegestemd. Er zou klare wijn zijn geschonken en ware de toestand op den duur onhoudbaar gebleken, dan had men middelen kunnen beramen, om daarin verandering te brengen. In geen geval echter zou de openlijke diktatuur der Russen in de Exekutieve der K.I. zulke nadeelige gevolgen hebben gehad als de verhulde diktatuur, die zij van den beginne af aan daarin uitoefenden. Terecht merkt A. Balabanow op, dat juist dit aanleiding gaf tot het tot stand komen van een soort medeplichtigheid tusschen de leiders der K.I. (of de uitvoerders van hun wil) en bepaalde klieken in de geleide partijen. Deze laatsten waren genoodzaakt, alles te volbrengen wat hun meesters hun bevalen, ook dat wat zij niet goed keurden en waarvan zij wisten, dat hun eigen partij het niet goedkeuren zou. Niet allen die zoo handelden werden gedreven door eerzucht, door vrees, hun bestaan te verliezen of door dergelijke lagere motieven. Sommigen waren volkomen oprecht in hun fanatiek geloof, - zij zijn dat ook heden nog - dat

Moskou niet kàn dwalen- en dat elk van daarginds komend bevel blindelings opgevolgd moet worden. In de russische revolutie bewonderen zij voornamelijk het militaire succes. In de leiders daarvan vereeren zij vooral de overwinnaars in den strijd. Deze zijn het ook, die zich onder de militaire dril bijzonder prettig gevoelen.[1)]

Meeningen en opvattingen van leden der Kommintern die niet met de inzichten der leiders strookten, werden zelden of nooit met argumenten bestreden. In den regel stelde men zich tevreden die als 'ultra linksche' of 'ultra rechtsche' afwijkingen - soms ook als beiden tegelijk - te signaleeren. De verwarring werd nog verergerd door het ingewikkelde spel met de eenheidsfronttaktiek, dat de Kommintern speelde. Wie in de kommunistische partij of in de bij de R.V.I. aangesloten vakorganisaties de minste afwijking vertoonde van het terwille der russische politiek gefatsoeneerde 'leninisme', werd als een halve broeder, een gevaarlijk individu, behept met 'trotzkistische', 'sociaal-demokratische' of 'syndikalistische' neigingen 'ontmaskerd.' Kwam hij buiten het partijverband, dan werd hem in den regel het etiket 'bourgeois' of 'kontrarevolutionair' opgeplakt. Sloot echter zulk een 'kontrarevolutionair' zich aan bij een of andere vereeniging, die de hervatting der kultureele betrekkingen met Sowjet-Rusland of de erkenning der Sowjet-federatie door de burgerlijke staten nastreefde - of wel werd hij lid van een groep, die propaganda maakte voor het herstel der eenheid in de vakbeweging, dan gold hij weer als bondgenoot, hij werd geprezen en gevleid als 'linkervleugelman' en somtijds uitgenoodigd naar Moskou te komen om deel te nemen aan vertrouwelijke besprekingen. Daar werd hij minzaam ontvangen en als vriend en broeder behandeld. Zoo verloren de termen 'rechts' en 'links' evenals de woorden 'revolutionair' en 'kontrarevolutionair'

1) A. Balabanow, bl. 235.

steeds meer elke bepaalde beteekenis; iedere redelijke maatstaf van beoordeeling raakte voor de partijgenooten, en meer nog voor de massa's, zoek.

De kommunisten plegen, evenals trouwens de andere arbeiderspartijen, het belang der arbeidersklasse, ja dat der uitgebuiten en onderdrukten in de geheele wereld, te vereenzelvigen met het belang hunner organisatie. Aan dit laatste wordt alles ondergeschikt gemaakt; personen, groepen, gebeurtenissen worden enkel gewaardeerd al naar de rechtstreeksche of zijdelingsche beteekenis, die zij kunnen hebben voor de partijen der Kommintern. Op hun beurt zijn die partijen meer en meer tot instellingen geworden die tesamen met hun zgn. ‘satellieten’ gebruikt worden ten behoeve der russische staatspolitiek. Zoolang de Russen de Derde Internationale beheerschen, kan dat ook niet anders. Immers zij vereenzelvigen de belangen der Sowjet-federatie volkomen met die der proletarische en revolutionaire beweging. Voor hun opvatting weten zij sterke argumenten aan te voeren; echter, die opvatting is volstrekt niet in *alle* gevallen juist. Er kunnen zich gevallen voordoen - zij hebben zich reeds voorgedaan - dat de belangen der Sowjet-republiek en die van de arbeidersklasse in het algemeen, of van een bepaald onderdeel dier klasse, uiteenloopen. Wat zooveel kwaad heeft gesticht in de arbeidersbeweging en zoovele arbeiders van het kommunisme afkeerig gemaakt is niet zoozeer dit feit, dan wel dat de kommunisten niet eerlijk datgene, wat zij nastreven, erkennen, noch waarom zij het doen. Zij erkennen niet zich bij hun optreden in de eerste plaats door de belangen van Sowjet-Rusland te laten leiden. Meer dan wat anders ook is het alweer de onoprechtheid der kommunistische taktiek, die het kommunisme in diskrediet brengt.

De huidige leiders der Derde Internationale erkennen geen verplichtingen van waarachtigheid en eerlijkheid tegen-

over de arbeiders, terwijl Lenin dit wèl deed. Zij behandelen ze als onmondige kinderen of, erger nog, als pionnen, die men naar welgevallen heen en weer schuift op een schaakbord. En wanneer hun dit noodig schijnt ter bereiking hunner plannen, schroomen zij niet, de arbeiders te beliegen en te bedriegen. Zij kennen geen rangschikking van waarden. Eerlijkheid en oprechtheid staan voor hun op hetzelfde plan als bedrog en leugen. Zij begrijpen niet dat eerlijkheid en oprechtheid op een ànder plan staan, dat zij krachten in dienst van het leven zijn, van zijn vernieuwing, zijn ontplooiïng en zijn verheffing.

De opvatting dat het socialisme verwezenlijkt kan worden door het uitoefenen van dwang over menschen en dat het voor de bevrijding der geknechte massa's onverschillig is, langs welke wegen de staatkundige macht wordt veroverd, die opvatting wees op schromelijke overschatting van het geweld als strijdmiddel bij de leiders der Derde Internationale. De vele bloedige nederlagen, die revolutionaire voorhoeden in de jaren 1919-1923 leden, (Berlijn Januari 1919; Beieren en Hongarije 1920; Midden-Duitschland en het Roergebied 1921-1923; Bulgarije 1921; Hamburg 1923) werden toegeschreven aan de geringe revolutionaire ervaring van het Midden-Europeesche proletariaat en vooral aan het gebrek aan goede leiders. In den opbouw van sterke kommunistische partijen werd de voornaamste faktor gezien, waardoor een volgend maal de overwinning behaald zou worden. En dit leek zeer plausibel. Immers, aan de groote aanvalskracht, de geschooldheid en discipline der russische K.P., aan haar sterke, stoutmoedige en toch voorzichtige leiding, - aan dit alles was het welslagen der russische November-revolutie in hooge mate te danken. Echter trok men uit het succes van den gewapenden opstand te Petrograd en te Moskou veel te lichtvaardig

algemeene gevolgtrekkingen voor de proletarische revolutie. Men vatte deze in de eerste plaats op als een zaak van technische voorbereiding. De sociale en psychologische problemen, die met den gewapenden opstand samenhangen, werden volkomen verwaarloosd. De 'onvermijdelijkheid' van de gewelddadige revolutie werd een dogma, en dit dogma, aanvaard als het werd door onervaren, lichtzinnige en vaak ook gewetenlooze menschen, gespeend van elk verantwoordelijkheidsgevoel, voerde tot het *aansturen op geweld,* zonder dat men zich zelfs afvroeg of de maatschappelijke voorwaarden en de redelijke kansen op succes aanwezig waren, die zijn gebruik van marxistisch standpunt wettigden. Zooals men een onverantwoordelijk, nimmer goed te praten spel dreef met de eenheid der arbeidersklasse, zoo speelde men roekeloos met het leven der arbeiders. Men vergat de les van Lenin, wiens woord men te pas en te onpas in den mond voerde, dat men 'nimmer met den gewapenden opstand spelen mag.' In de partijen der K.I. wordt opgevoed tot een 'kultus van het geweld', even eenzijdig en even gevaarlijk als de 'kultus der geweldloosheid,' waartoe de Tweede Internationale háár leden opvoedt. Een psychologische sfeer wordt geschapen, die tot geweld uitlokt, zoowel van boven als van beneden. Het gevolg van een en ander is de toenemende minachting in de kommunistische partijen voor alle methoden van geestelijke bewustmaking, voor diskussie, nadenken, kritiek, zelf bezinning, gepaard gaande met toenemende verheerlijking van de 'gepantserde vuist'. Vooral in Duitschland met zijn sterke militaristische tradities zijn de partij en de jeugdbond niet aan het gevaar van verregaande militarisatie ontkomen. Niet alleen dat men nationalisten en fascisten telkens met geweld te lijf gaat, en aldus een uiterst gevaarlijk précédent schept, maar ook tegenover mede-arbeiders, in het bijzonder tegen dissidente kommunisten wordt niet zelden geweld ge-

bruikt. Het is herhaaldelijk voorgekomen dat leden der K.P.D., versterkt met afdeelingen van den kommunistischen jeugdbond en den bond van ‘Roode-frontstrijders’, de zalen bestormden, waar de dissidente kommunistische groepen vergaderden en de leiders dier groepen mishandelden. Zelfs in ons eigen land, waar de neiging tot gewelddadigheid bij de kommunisten niet door sterke militaristische tradities verontschuldigd kan worden, zijn de twee konkurreerende kommunistische organisaties elkaar onlangs te lijf gegaan op een wijze, die men eerder een kwart eeuw geleden van dronken polderjongens verwacht zou hebben, dan in onzen tijd van ‘klassenbewuste’ hoofden handarbeiders. Ook in dit geval was het weer een strijd om de macht, nog wel in een zgn. ‘neutrale’ hulp-organisatie, die tot het gebruik van bruut geweld verleidde. Hier bleek, tot welke verwildering de waan voeren kan, die macht als het hoogste beschouwt, en elk middel geoorloofd acht om haar te verwerven.

De internationale kongressen der K.I., en, sedert het tijdsverloop tusschen deze grooter en grooter werd, ook de bijeenkomsten der ‘Uitgebreide Exekutieve’, zijn de beraadslagingen van den wereldstaf der Kommintern, de eenige arbeidersinternationale, die werkelijk arbeidersmassa's van alle werelddeelen omvat. Die kongressen zouden van enorm belang zijn voor de arbeidersklasse, zoo daarop de groote ervaringen die de kommunisten sedert 1917 allereerst in Rusland, maar ook in andere landen hebben opgedaan, op eerlijke en zakelijke wijze werden besproken.

De gebeurtenissen te begrijpen en uit hen te leeren; de oorzaken te doorgronden waardoor men in zooveel opzichten heeft gefaald: dat had het streven moeten zijn van een lichaam, dat de wereldomwenteling door de zelfwerkzaamheid van het proletariaat als leus op haar vaandel had geschreven. Maar in plaats van naar deze grondslagen te

handelen, fatsoeneerde men de gebeurtenissen, opdat zij passen zouden in het schema van de ‘leer’, het ‘marxismeleninisme’. Men verzweeg, vervormde, bedekte, loog. Uit armoede van geest, uit denktraagheid, die enkel verlangt, de eens gegeven impulsie te volgen, uit onwil terug te moeten komen op het eenmaal vastgestelde en op nieuwe ontdekkingstochten te moeten uitgaan: - uit angst voor de gevolgen van eerlijke zelfkritiek en zelfkennis klemde men zich angstvallig vast aan de woorden van den grooten leider, die zulk een onverschrokken padvinder was geweest. De inhoud zijner geschriften wordt aanvaard als de absolute waarheid, waaraan twijfel te opperen ketterij en heiligschennis is. Zij vormen den Bijbel van het Kommunisme. Het recht van onderzoek, van kritiek, het recht, de historische feiten onder de oogen te zien en hun lessen te aanvaarden, - al deze rechten vinden hun grenzen dáár, waar zij in konflikt dreigen te komen met het ‘leninisme’. Wie het wagen zou, op de koncilies van deze kerkvaders op te merken, dat de inhoud van de leer, waarbij zij zweren, in sommige opzichten te duidelijk de sporen draagt van het historisch milieu, waarin zij is ontstaan, om aanspraak te kunnen maken op algemeene, onbegrensde geldigheid, - die zou onmiddellijk als mensjewiek of Trotzkist of wat dan ook aan de kaak gesteld worden.

Toen de meeningsverschillen in de russische K.P. scherper werden, bleek reeds spoedig, dat de geschriften van Lenin geen sleutel bevatten tot de oplossing van de talrijke ingewikkelde problemen, die de historie in de Sowjet-federatie aan de orde stelt. Het ging met die geschriften als met den Bijbel: zij bevatten vele passages, die zeer verschillend uitgelegd konden worden, en ook passages, die in feitelijke tegenspraak waren met elkaar.

Op de russische partijkongressen der laatste jaren bestookten de vertegenwoordigers van meerderheid en minderheid elkander geregeld met aanhalingen uit de werken

van Lenin. Elk hunner eischte voor zijn groep het recht op, de erfgenaam te zijn van het ‘orthodoxe leninisme’ en verweet den tegenstander, daarvan af te wijken en de leer te vervalschen. In de kommunistische partijen buiten Rusland, waarin oppositioneele stroomingen bestonden, ging het niet veel anders toe. Meerderheid en minderheid verzekerden om 't zeerst, dat zij de eenig zuiveren in de leer waren. Een weekblad van een uit de duitsche K.P. uitgesloten groep heeft tot titel ‘Tijdschrift van de orthodoxe marxisten-leninisten.’ Zuiverder, zou men zeggen, kan het almee niet.

In de Kommintern is de *kritische* inzetting, het gebruiken der *echte* ‘marxistisch-leninistische methode’, dat is het onderzoeken der feiten, omstandigheden en tendenties van een bepaald tijdperk en een bepaald milieu aan de hand van een richting-gevend beginsel, vervangen door de *dogmatische* inzetting: het zweren bij het woord van den meester, de angst zich van zijn gedachte een duimbreed te verwijderen, de tekstbeschouwing en tekstuitleg tot in het absurde toe. Men kan zich op de bijeenkomsten der leiders van het russische kommunisme - het is Clara Zetkin, die het eerste deze vergelijking maakte - soms verplaatst wanen op een koncilie van kerkvaders ten tijde van het Byzantijnsche rijk. ‘Marx heeft geschreven, Lenin heeft gezegd’.... hierop komt de argumentatie van weerskanten (en niet, zooals Cl. Zetkin beweerde, uitsluitend van den kant der oppositie) vaak in hoofdzaak neer.

Het marxisme is van huis uit dogmatisch. Maar het marxisme dat door het russische bewustzijn heenging, is veel hartstochtelijker en feller dogmatisch, dan welk ander marxisme ook. Het nam de vitale aandrift in zich op, het werd versterkt en bevrucht door den stroom van het voelen en willen, het is bezielde ervaring geworden. Vandaar de ontzaggelijke kracht waarmee het russische marxisme op het leven inwerkt en dit leven poogt te vervormen.

Maar vandaar óók de monsterlijke onverdraagzaamheid van het russische marxisme-kommunisme. Het klampt zich vast aan zijn beginselen met àl de kracht van het oorspronkelijke instinkt, het volgt ze met ijzeren konsekwentie en uit hun richting maakt het wereldwetten. Het wil de geesten persen in den eenigen vorm van denken, dien het erkent, het wil elke gedachte uitroeien, die niet daarmee overeenstemt.

De dogmatiek is de doodsvijand van het wetenschappelijk denken. Dit laatste ziet en begrijpt elk ding in verband met den universeelen stroom-des-levens, terwijl de dogmatiek, de verschijnselen isoleerend, vergeet dat dit isolement kunstmatig is, niet anders dan een hulpmiddel voor den geest. De dogmatiek zweert bij de waarheid van gisteren en vandaag; zij verwerpt in haar naam de waarheid van morgen en overmorgen. De dogmatiek stelt aan het werk van den vorschenden geest grenzen, buiten welke hij zich niet begeven mag uit vrees voor wat hij daar mogelijk zou vinden. Zij beteekent verarming, versteening, onbewegelijkheid en dood. Het kommunisme was, in geestelijk opzicht, begonnen als een beweging, die opkwam tegen de reformistische en nationalistische idee, een beweging ook van geestelijk verzet en wetenschappelijk onderzoek. Het verwerd binnen enkele jaren tot een verzameling leerstukken, die zich met geen onbevangen geestelijk onderzoek meer verdraagt. In Rusland werken de ontzaggelijke impulsies der Oktober-revolutie dóór; de val van een politieke en kerkelijke tyrannie, die met haar zwaarte vele geslachten ter aarde drukte, heeft er het vrije uitstroomen der ontzaggelijke vitale krachten van tientallen millioenen menschen, pas mogelijk gemaakt. De diktatuur der Kommunistische Partij wordt er voortdurend door die krachten bevrucht en aan de behoeften van het leven aangepast. Of het kommunisme als wetenschappelijk stelsel in Rusland in de laatste jaren

veel gepresteerd heeft, daarover vermogen wij geen oordeel te vellen; naar de organen der Kommunistische Internationale te oordeelen, lijkt het ook daar vrijwel steriel geworden en verricht het zijn beste werk op het gebied van het historisch-antiquarisch onderzoek, zooals b.v. de nieuwe uitgave der volledige geschriften van Marx en Engels bewijst. De onvruchtbaarheid en dorheid van het kommunisme in West- en Midden-Europa echter moet een ieder treffen, die niet geestelijk blind is.[1)] In de Derde Internationale heeft zoo goed als alle geestelijk leven opgehouden. Haar pers - hoe uitstekend georganiseerd ook wat aangaat het geven van tendentieuze berichten, het bestrijden van 'ultra-rechtsche' en 'ultralinksche' afwijkingen, het smalen, belasteren en verdoemen van dissidenten en politieke tegenstanders, - haar pers is van een doodelijke verveling. Zij herkauwt altijd dezelfde 'waarheden' en leidt daaruit altijd opnieuw dezelfde konklusies af. Het is onmogelijk geworden, met eenige belangstelling het oordeel van eenig kommunistisch orgaan tegemoet te zien over wat ook: boeken, daden, feiten, bewegingen, overwinningen of nederlagen. Men weet van tevoren met haast wiskundige zekerheid, hoe dat oordeel zal luiden. Alle spontaniteit en alle originaliteit van het geestelijk leven zijn in de kommunistische uitingen ondergegaan, in die der dissidenten haast evengoed als in die der orthodoxen.[2)] De gedachte wordt machinaal in een klein aantal vormen geperst. Voor alle kwalen en ziekten der ontredderde samenleving zijn de recepten geschreven, de drankjes staan, gekurkt en gelabeld, op verschillende planken gerangschikt klaar. Elke poging, om nieuwe verschijnselen te begrijpen, om zich rekenschap

1) Natuurlijk bestaan op dezen regel uitzonderingen. Onder de italiaansche en de engelsche kommunisten b.v. zijn er enkelen, die verdienstelijk wetenschappelijk werk hebben verricht.
2) Dit oordeel geldt niet voor Korsch in Duitschland, noch voor de 'Bulletin Communiste' van Souvarine en de 'Révolution Prolétarienne' van Monatte in Frankrijk.

te geven van de beteekenis der nieuwe ontdekkingen, theoriëen en hypothesen, die in de natuurkunde, de scheikunde, de biologie en de psychologie thans opgeld doen, voor de proletarisch-socialistische levens- en wereldbeschouwing, ontbreekt. Ook ontbreekt elk spoor van inzicht in den reusachtigen geestelijken arbeid, welke noodig zal zijn, om deze levens- en wereldbeschouwing in overeenstemming te brengen met de nieuwe hypothesen der natuurwetenschap. Het verrichten van het voorbereidende werk daartoe: het wegnemen van psychologische belemmeringen, het mogelijk-maken van een nieuwe inzetting, het uitstippelen van nieuwe, richting-gevende lijnen, - dit alles wordt overgelaten aan stroomingen en personen, die buiten, en voor een aanmerkelijk deel tegenover, de Derde Internationale staan.

Met de ontaarding der strijdmethoden ging de verstarring samen van het geestelijke leven.

B. De zondeval in opportunisme en demagogie

In den tijd dat de K.I. werd opgericht, - het is noodig hier telkens opnieuw op te wijzen, - verwachtte men algemeen de uitbreiding der proletarische revolutie over geheel Europa. Vele leden der bourgeoisie zelve geloofden, dat het kapitalisme tot spoedigen ondergang gedoemd was. De vraag die de gemoederen het meest bezighield was die, of de revolutie het eerst in Duitschland dan wel in Engeland zou uitbreken.

Het feit, dat de K.I. aanvankelijk geheel en al op de revolutie was ingesteld, verklaart zoowel haar principieele steilheid als haar taktische stoutmoedigheid, haar opvatting van den parlementairen arbeid als enkel middel-tot-afbreken van het parlementarisme, als haar onbesuisden

stormloop tegen de soc. demokratie en de vakbonden.

De verwachting van een spoedige radikale keer maakt ook begrijpelijk, dat men aanvankelijk in de K.I. niet de minste aandacht wijdde aan de verhouding tusschen hervorming en revolutie - een der problemen waar de soc. demokratie in het tijdperk vóór den wereldoorlog voortdurend mee had geworsteld. Waartoe was dat nog noodig? Van hervormingen kon in het na-oorlogsche kapitalisme toch geen sprake meer zijn; het kapitalisme was immers bankroet en niet meer bij machte koncessies te doen. Zijn totale ineenstorting zou zich niet lang meer laten wachten. Maar inplaats van ineen te storten, schreed het kapitalisme voort op den weg van herstel. Het herstelde zich, voor een groot deel op kosten der arbeiders. Korten tijd na het einde van den oorlog begon het ‘kapitalistisch offensief’. Van de hervormingen, in de jaren 1918-'20 ingevoerd, werd telkens iets teruggenomen; het probleem der volkshuisvesting bleek in vele landen onoplosbaar; de werkloosheid nam toe, de belastingen stegen, de duurte bleef en de vooruitzichten der revolutie werden al slechter. De kommunisten moesten méér doen, dan de massa's met haar nadering over hun levensonzekerheid en hun ellende troosten; meer ook dan de teleurstelling en verbittering dier massa's tot uiting brengen. Wilden zij geen sekte worden, die buiten het leven stond, dan moesten zij alle macht die zij bezaten gebruiken om tegen verdere verergering van het lot der massa's en vóór verbetering daarvan in het kader van het kapitalisme te strijden, zooals de soc. demokratie dat vroeger had gedaan.

De scherpe berispingen van Lenin en Trotzki gedurende de eerste jaren van het bestaan der K.I. hebben haar voor het lot, een sekte te worden, bewaard. Maar ten opzichte van de verhouding tusschen revolutionaire doeleinden en hervormingsarbeid kon het leninisme geen licht ontsteken. Immers, de bolschewiki hadden op het gebied

van den parlementairen arbeid de minste ervaring van alle Europeesche arbeiderspartijen, de geschiedenis had in Rusland het geheele tijdperk der burgerlijke demokratie overgeslagen en de K.I. moest uit eigen kracht haar weg zoeken tusschen de klippen van het impossibilisme en de riffen van het opportunisme.

Misschien zou het haar nog gelukt zijn, dien weg te vinden, zoo zij niet, evengoed als haar oudere zuster, geleden had aan een waren geeuwhonger naar succes. De Derde Internationale had in alles wat de praktische politiek betrof, haar voordeel kunnen doen met de ervaringen der Tweede; zij was niet belast met de schuld der oorlogsjaren, met de tradities van de blokpolitiek en het ondersteunen van burgerlijke regeeringen; zij stond geheel vrij tegenover de bezittende klassen. En die vrijheid maakte, dat de kommunisten in de parlementen vaak in staat waren, de bourgeoisie de waarheden in het gezicht te slingeren die deze uiterst ongaarne hoort en die de sociaal-demokratie niet - of althans niet zoo, - meer kan zeggen. Maar weldra bleek, dat de kommunisten hun vrijheid niet wisten te gebruiken. Zij zwalkten heen en weer tusschen een principieele steilheid, die naar impossibilisme zweemde en een opportunisme, dat weinig van dat der soc. demokratie afweek. De noodzakelijkheid, zich van de sociaaldemokratie te onderscheiden, verleidde hen tot voortdurend ‘overvragen’ en vaak ook tot het stellen van eischen, die zelfs een socialistisch bewind niet zou vermogen te bevredigen. Het was hun in de meeste gevallen ook minder om de inwilliging hunner eischen te doen, dan wel om het brengen van sensatie, het diskrediteeren der sociaaldemokratie, en het vermeerderen van hun eigen aanhang. Hun optreden op parlementair gebied draagt in de groote meerderheid der gevallen een demagogisch karakter.

Men versta ons wel. Niet hierom noemen wij het optre-

den der kommunisten demagogisch, omdat zij vaak eischen stellen, die de burgerlijke klasse onzinnig of uiterst overdreven acht. Integendeel is het een der sterke kanten van het kommunisme, aan de bezittende klasse telkens nadrukkelijk voor te houden dat, in deze maatschappij van onbegrensde hulpmiddelen en weergaloos-hoog opgevoerd produktievermogen, elk mensch aanspraak kan maken op behoorlijke opvoeding, voeding, kleeding, huisvesting, op ruime gelegenheid tot ontwikkeling zijner vermogens, op ontspanning en kunstgenot. De demagogie van het kommunisme echter blijkt hieruit, ten eerste dat het de arbeiders niet opvoedt tot het besef, dat die mogelijkheden aan bepaalde grenzen gebonden zijn en dat voorloopig zullen blijven, óók dan wanneer de arbeiders-klasse de macht in handen genomen zal hebben, en ten tweede dat het hun niet leert, hoe elk recht verantwoordelijkheid meebrengt. Dat het kommunisme zijn aanhangers nimmer tot dit besef opvoedt, dat heeft, meer dan wat anders ook, de poort geopend voor een selektie in verkeerde richting. Demagogie en jacht op succes ten gevolge van gemis aan een zedelijk beginsel, bederven helaas somtijds ook het prachtige werk, dat het kommunisme volbrengt ten opzichte der nationale minderheden in den Sowjet-staat en den steun dien het verleent aan den bevrijdingsstrijd der onderdrukte koloniale volken. Vergeleken met de starheid van het dogmatisch marxisme, dat niets van het verlangen van volken of volksdeelen naar vrijheid voor hun nationale kultuur-idealen begreep, is het leninisme in de praktijk een groote vooruitgang. De sowjetstaat heeft den vorm geschapen, waarin de vele volken en stammen, die in tsaristisch Rusland met geweld in een keurslijf geperst en tegen elkaar opgehitst werden, in vrede kunnen samenleven en hun eigen kultuur onbelemmerd tot ontwikkeling kunnen brengen. Wat den bevrijdingsstrijd der onderdrukte rassen, in de eerste plaats dien der Azia-

tische volken aangaat, zoo heeft Sowjet-Rusland daaraan niet enkel eene zeer krachtige impulsie gegeven, maar aan dien strijd zijn wegen en ten deele zijn doeleinden voorgeteekend. Ook hier echter tast het kommunisme zelf het goede, wat het te weeg brengt aan, door zijn gebrek aan elke moreele scrupule. Het schroomt niet, óók de nationale minderheden en óók de onderdrukte volken en rassen, te gebruiken als middelen in den strijd om de macht, zonder zich te bekommeren om de gevolgen, die dit voor hen zelven kan hebben. De vrijheidsbeweging der Aziatische volken, in de eerste plaats die der Chineezen, der Indiërs en der Indonesiërs, is het belangrijkste sociale verschijnsel van dezen tijd, haar met alle kracht te steunen een voornaam onderdeel van de taak der socialistische beweging. Maar het is een taak, die de hoogste eischen stelt niet enkel aan het inzicht, maar ook aan de gezindheid en het verantwoordelijkheidsgevoel van hen, die geroepen zijn aan haar mede te werken. De zegetocht van het imperialisme door Azië, de ontwrichting der sociale verhoudingen, de ernstige verzwakking of de vernietiging der oude inheemsche kulturen waartoe zijn matelooze gouddorst en heerschzucht voerde, zij hebben problemen geschapen zoo moeilijk, zoo samengesteld en wijd vertakt als waarvoor de menschheid zich misschien nog nimmer gesteld zag. De onderdrukte koloniale volken hebben recht op volledige nationale onafhankelijkheid en hun strijd zal geen einde nemen eer zij die hebben verworven; - maar de menschheid is geworden tot één, ekonomisch en kultureel samenhangend, organisme, en elke poging van de Aziatische volken, om zich met een ruk los te maken van het geheel, zal ontzettend leed brengen over vele millioenen menschen, over de eigen volksgenooten allereerst. Het bereiken van een betere en rechtvaardiger regeling der verhoudingen tusschen Europa en Amerika aan den eenen kant, Azië en Afrika aan den anderen, - of, anders uit-

gedrukt, tusschen het blanke ras en de gekleurde rassen, - of, nog anders, het tot stand brengen van wederzijdsche aanpassing tusschen de kultuur van het imperialisme en de voor-imperialistische kulturen, dat alles eischt niet enkel veel inzicht en kennis, maar ook veel geduld en verdraagzaamheid, veel wijsheid, louterheid en liefde.

In dit alles is het kommunisme te kort geschoten. Het laat zich bij zijn optreden meer leiden door haat jegens het imperialisme dan door liefde voor de onderdrukte koloniale volken. Zijn propaganda, die er op gericht is aan te zetten tot geweld, zonder dat het de werkingen van dat geweld beheerscht, zijn aanprijzen daarvan als het middel bij uitnemendheid, om alle, ook de meest verwarde knoopen te ontwarren, zijn totaal gebrek aan verantwoordelijkheidsbesef, het zijn alles krachten ten kwade gebleken, die de enorme kracht-ten-goede, de kracht van vooruitgang, van verbreking der oude banden en afschudding van het oude juk, die zich in de russische revolutie manifesteerde, ten deele weer hebben geneutraliseerd.

C. De gevolgen van de afhankelijkheid der K.I. van Sowjet-Rusland

In de eerste jaren na het einde van den wereldoorlog scheen het allen revolutionairen toe, of de trouw aan den klasseplicht onverbiddelijk de breuk met de Tweede Internationale en het oprichten van zelfstandige partijen op kommunistischen grondslag eischte. In het woord van Karl Liebknecht: ‘Eenheid van strijdgeest, ja en voor altijd: - eenheid van den dooden vorm als de dood van den strijdgeest, dàt nooit weder,’ - in dat woord waren de trillingen hoorbaar der innerlijke worsteling, die de beste strijders voor het socialisme in die jaren uitvochten. Maar ook getuigde dat woord van den wil, om de massa's te

onttrekken aan de doodelijke omklemming van het verraderlijk reformisme en de formeele eenheid van het proletariaat op te offeren, ten einde den proletarischen klassenstrijd, die met het vasthouden aan deze eenheid onvereenigbaar was gebleken, te redden. De oude Internationale scheen op weg een generale staf te worden zonder troepen. Haar invloed op de arbeidersklasse van alle landen nam snel af; het leek van zelfsprekend, dat de nieuwe Internationale haar erfgenaam zou worden. Alle gezonde en levenskrachtige elementen in de arbeidersklasse, en alle intellektueelen, die niet uit benepen eigenbelang, vreesachtigheid of sleur vastgeklonken bleven aan het stervend kapitalisme, zouden, zoo dacht men, toestroomen om onder het vaandel der Kommintern voor de socialistische maatschappij te strijden.

Zeker viel het sommigen revolutionair-gezinde sociaaldemokraten niet licht, om de partijen, waarin zij langen tijd gewerkt hadden en waar zij mee samengegroeid waren, te verlaten, teneinde die voortaan te bestrijden, te verzwakken, te scheuren en zoo mogelijk te vernietigen. De wijze, waarop de leiding der K.I. die scheuringen poogde te voltrekken, werd door een minderheid in haar eigen rijen reeds spoedig bedenkelijk-opportunistisch geacht. Die minderheid was van meening, dat men niet in de fout der Tweede Internationale mocht vervallen, te veel gewicht te hechten aan het aantal, maar er integendeel naar moest streven, een kleine proletarische voorhoede van overtuigde strijders te vormen. De kracht dier voorhoede zou liggen in haar geestelijke eenheid, haar helder inzicht, haar hoog zedelijk gehalte en haar onwrikbaren wil. Zulk een kleine voorhoede waren de bolschewiki immers zelven ook geweest; ondanks haar kleinheid had hun partij in de revolutie tot uiting gebracht, wat in de massa's leefde, zij had het vertrouwen dier massa's verworven en hen aangevoerd in den strijd.

De leiding der K.I., dacht geheel anders over deze dingen. De K.I. moest zoo snel mogelijk groeien. Zij moest groote massa's verzamelen, die door den strijd geschoold en in bolschewistischen zin gedisciplineerd zouden worden. Ook Lenin trok in zijn bekende ‘kinderziekten’ - brochure te velde tegen het persé ‘klein willen blijven’, dat hij als sektarisme veroordeelde. Terwijl aan de leiders uit de sociaal-demokratische partijen die zich bij de Kommunistische Internationale wilden aansluiten, een lijst van 21 voorwaarden werd voorgelegd, die zij eerst moesten onderteekenen - in het naïve geloof, het opportunisme door formules buiten de poort te kunnen houden - werd voor de massa's de toegang tot de Kommintern wagewijd geopend. Meer nog: men lokte hen met trommel- en bekkenslagen naar binnen. Deze taktiek werd ingegeven door de fiktie, dat de massa's oneindig radikaler waren dan de leiders.

Met alle middelen der demagogie, grove zoowel als verfijnde, werd de scheuringstaktiek in die jaren doorgezet. De leiders uit de sociaal-demokratische partijen die naar links leken. over te hellen, werden eerst gelokt, gevleid, geprezen, om wanneer ze niet buigzaam genoeg bleken, niet alles deden wat van hen verlangd werd, weer losgelaten en voor verraders, ‘agenten der bourgeoisie’, uitgemaakt te worden. Uit het optreden van de agenten der Derde Internationale echter bleek al te vaak hun volslagen gebrek aan menschenkennis, aan takt, aan geduld, hun gebrek aan vermogen zich in te denken in persoonlijkheden, die zich gevormd hadden in een geheel ander milieu; - hun gebrek aan achting voor anders geaarden en andersgerichten, die het even eerlijk meenden met de proletarische zaak, aan schroom hun geweten aan te tasten, hun denken in bepaalde banen te willen dwingen; - bleek kortom de geheele geestesgesteldheid die op grond van kwasiverstandelijke, feitelijk echter door gevoel en wil in hooge

mate bepaalde overwegingen tot een bepaalde gezindheid bij anderen konkludeert. Hun optreden werkte niet zelden het tegendeel uit van datgene, wat zij zich voorstelden. Door de haastige, onoordeelkundige wijze, waarop de partijen der Tweede Internationale uiteen gescheurd werden, werd in het minst geen zuivere scheidingslijn tusschen revolutionairen en niet-revolutionairen getrokken. In Duitschland werden duizenden uit de Onafhankelijke Sociaal-demokratische Partij naar de K.I. overgeheveld, die daar zeker niet thuishoorden. In Frankrijk, waar de linkervleugel der sociaaldemokratie ook na den oorlog met de ultra-nationalisten in één partijverband was gebleven, was ditzelfde in nog hooger mate het geval.

In Italië daarentegen bleven ten gevolge van het ruwe, taktlooze optreden der agenten van de Kommintern, een groot aantal goede socialisten, wier optreden gedurende den wereldoorlog hun trouw aan de idee van de internationale klasse-solidariteit had bewezen, buiten haar rijen.

Echter, alle fouten en blunders ten spijt, scheidden in de jaren 1919-1921 in haast alle Europeesche landen grootere of kleinere groepen zich af van de Tweede Internationale om tot de Derde over te gaan. Zoolang de sterke spanningen in de massa's voortduurden, zoolang de vlammen van den revolutionairen brand telkens, nu hier dan daar, weer uitsloegen, bleef deze op de energiekste en strijdbaarste naturen groote aantrekkingskracht uitoefenen. Maar het zou niet lang duren, of dit veranderde.

De pogingen van kleine voorhoeden in verschillende landen, om zich van de macht meester te maken, faalden. In de enkele gevallen, dat die pogingen aanvankelijk succes hadden, ging de reaktie weldra tot een tegen-aanval over en op een kortstondige triomf volgde de bloedige nederlaag. In Hongarije woedde het schrikbewind van Horthy; in Italië begon, onmiddellijk nadat de bezetting der bedrijven in het najaar van 1920 met de verzwakking

der arbeiders, geëindigd was, het fascisme zijn opmarsch, die voortduurde tot de inzetting der fascistische diktatuur in November 1922. In Duitschland werden de arbeiders in de jaren 1919-1923 van positie tot positie teruggejaagd, 15000 proletariers vielen in bloedige straatgevechten. In Spanje, in Roemenie, in Bulgarije, in Polen, overal kwam een regiem van bloed en ijzer aan het roer, dat erin slaagde, elke opstandige beweging terneer te slaan. De kommunistische pers werd verboden, de kommunistische organisaties werden ontbonden, de aanhangers van het kommunisme, als wilde dieren opgejaagd, vulden de gevangenissen en tuchthuizen in een aantal Europeesche staten.

Aan den onheiligen kruistocht tegen de revolutionairen nam de sociaaldemokratie van alle landen deel. De oude Internationale van Liebknecht en Bebel, van Vaillant en Jaurès schandvlekte zich door bloeddorstige kontra-revolutionaire regeeringen behulpzaam te zijn bij hun pogen, de heerschappij van het kapitalisme te herstellen. De handen van haar leiders waren bevlekt met het bloed der slachtoffers van de regeeringsterreur, met het bloed van arbeiders, die als helden hadden gestreden en hun leven hadden gegeven, om de zegepraal van het socialisme te bevechten. Geen wonder, dat de haat, de afschuw, de verachting der kommunisten voor de verraders der proletarische zaak geen grenzen kenden. De sociaaldemokratie was in hun oogen niets anders dan de partij van het laagste en gemeenste klassenverraad; de partij der Judassen van het socialisme. Het kòn niet anders, of die partij moest in de hoogste mate den afschuw van alle eerlijke arbeiders opwekken en als arbeiders-partij een snel verval tegemoet gaan.

De kommunisten waren van dit alles overtuigd. Maar het bleek, dat zij zich vergisten. In de arbeidersklasse is sinds geruimen tijd een proces van differentiatie aan den gang,

dat ons in vele opzichten den sleutel in handen geeft tot het begrip van tendenties en verschijnselen, die anders onverklaarbaar voor onsmoeten blijven. De verschillen tusschen de hoogere en de lagererangen van het proletariaat hebben zich geäccentueerd: het maatschappelijk zijn van de eerste kategorie, en meer nog haar bewustzijn, is in vele opzichten tot de kleinburgerlijke norm genaderd. Wél hadden de revolutioneerende werkingen van den wereldoorlog een zekere toenadering tusschen de verschillende lagen der arbeidersklasse tot gevolg, deze was echter niet duurzaam. De rationalisatie begon en vergrootte de verschillen in levensstandaard en levenshouding tusschen de geschoolden en ongeschoolden. Het ligt voor de hand, dat de beter-gesitueerden zich het eerst met de stabilisatie van het kapitaal verzoenden. Zij hechtten aan het beetje levenszekerheid, dat zij hadden verworven. De ten deele ware, ten deele overdreven verhalen over het vreeselijke leed, dat de russische volksmassa's in de jaren 1918-1922 doormaakten, droegen ertoe bij, hun angst voor de revolutie te vermeerderen. Zoo dreven hun eigen twijfelingen, hun zeer menschelijke huivering voor het onbekende, hen weer naar de ‘oude beproefde’ paden terug. Zij herinnerden zich, dat de sociaaldemokratie hun tientallen jaren lang was voorgegaan, dat zij hun den weg had gewezen uit rechteloosheid en ellende naar een iets menschwaardiger bestaan. Naarmate het kapitalisme zich herstelde en de levensvoorwaarden verbeterden, schaarden de bevoorrechte groepen derarbeidersklasse zich weer met meer stelligheid achter het wèl geschandvlekte, maar hun nog altijd vertrouwde, vaandel der sociaaldemokratie. Zij hoopten, dat deze hen ook verder, lags wegen van geleidelijkheid en door de demokratie, naar omhoog zou voeren. Zij waren zelven niet geneigd, die wegen te verlaten. Zij hadden den moed niet, de hachelijke kansen van een worsteling op leven en dood te wagen, waarvan de vruchten

waarschijnlijk niet hun zelven, maar een volgend geslacht ten goede zouden komen. Zij waren daartoe te reformistisch, dat wil zeggen te burgerlijk, te vervuld met hun persoonlijk- en hun groepsbelang, te weinig sociaal-denkend en voelend. Zij waren bevreesd voor het leed en de ontberingen, die de revolutie zeker zou brengen, voor de offers, die zij eischen zou.

Natuurlijk ging ook deze ontwikkeling, als iedere andere, niet in een rechte lijn, maar met schommelingen. Wanneer de bourgeoisie op bijzonder ergerlijke wijze haar klasse-egoïsme openbaarde, of de sociaaldemokratie op bijzonder stuitende manier met de burgerlijke regeeringen samenspande tegen de revolutionairen, dan stroomden de massa's naar links. Het kommunisme ging de hoogte in, zijn invloed in de vakbonden nam toe, zijn organen kregen duizenden nieuwe lezers. Zoo ging het herhaaldelijk in Duitschland en Frankrijk; zoo ging het nog in Engeland gedurende de groote mijnwerkersstaking van 1926, en in Oostenrijk direkt na de bloedige Juli-onlusten van 1927. Maar de kommunisten slaagden er nimmer in, om de behaalde winsten vast te leggen en met behulp daarvan nieuwe machtsposities in te nemen. Altijd slipte alles weer tusschen hun vingers weg. Honderdduizenden arbeiders zijn in West- en Midden Europa een poos lang lid geweest van een kommunistische partij; veel grooter nog is het aantal van hen, die tijdelijk op een kommunistisch orgaan geabonneerd waren. De overgroote meerderheid echter dier honderdduizenden, die vol hoop en geestdrift tot het kommunisme kwamen, is daar weer voor verloren gegaan. Een deel zwenkte af naar de sociaaldemokratie en de moderne vakbonden, een ander deel heeft alle vertrouwen in het socialisme verloren en zich van den strijd geheel teruggetrokken.[1)]

1) In Duitschland b.v. zijn, door de taktische onvastheid der Roode Vakvereenigings-Internationale, tienduizenden arbeiders voor de beweging verloren gegaan.

Hoe komt het, dat de kommunistische partijen, die in de latere jaren steeds meer geschoeid werden op de leest van het russische bolschewisme, dat is van de hechtstgevoegde arbeidersorganisatie, die wellicht ooit bestaan heeft, - hoe komt het, dat deze partijen, welker inrichting en werkwijze hun met schoolmeesterachtige nauwkeurigheid uit Moskou wordt voorgeschreven, in de organisatorische praktijk zoo jammerlijk falen? Hoe komt het, dat de bolschewistische organisatie-vorm: de opbouw der partij onmiddellijk uit de bedrijfskernen, die in Rusland zulke schitterende resultaten had, in Europa in verreweg de meeste gevallen tot mislukkingen, althans tot groote teleurstellingen heeft gevoerd?

Een der hoofdredenen hiervan is, dat terwijl de sociaal-demokratische organisatie-vorm gegroeid is uit de nationale verhoudingen en behoeften, en gaandeweg versterkt en verbeterd werd, de kommunistische organisatie-vorm kant en klaar van Rusland werd overgenomen. De K.I. geloofde dat de ervaringen, in één land opgedaan, onveranderd konden worden toegepast in andere landen. Aan de arbeiders van West- en Midden Europa werd een worm van organisatie opgedrongen, die het resultaat wasvan ten deele andere verhoudingen en toestanden dan die, waaronder zij zelven leefden.

De organisatie-vorm der kommunistische partijen is sterk gecentraliseerd; de tucht is streng en het bestuur bezit groote machtsbevoegdheden. Dit alles is van de russische kommunisten overgenomen; het dateert uit de jaren toen het bolschewisme illegaal moest werken en de leiders gewichtige beslissingen *moesten* kunnen nemen, zonder de partij te raadplegen. Deze was toen een kleine keurbende van onverschrokken revolutionairen, allen beproefd in den strijd en voor het meerendeel theoretisch goed onderlegd. Ook in de eerste jaren na de revolutie stond het geestelijk peil der leden zeer hoog; zij leefden innig mede

met de partij; de taktische vraagstukken werden in de pers en op de kongressen grondig behandeld. Elk lid voelde het als zijn plicht, zich van die vraagstukken tot in bijzonderheden op de hoogte te stellen en daarover een goed gefundeerde meening te vormen. In de West-Europeesche kommunistische partijen was om te beginnen de verhouding tot de leiders geheel anders dan in Rusland; het grootste deel van hen was in de sociaal-demokratie werkzaam geweest; geen wonder dat zij nog vastzaten aan de oude opvatting, die het werk in de vertegenwoordigende lichamen als de hoofdzaak beschouwt. Anderen zagen in hun vurige bewondering voor de russische revolutie, het verschil tusschen revolutionaire en militaire tucht geheel voorbij: zij bootsten de *uiterlijke* kanten van het bolschewistisch partijwezen na en eischten volstrekte onderwerping aan partijbesluiten, die geenszins, zooals in Rusland langen tijd het geval was geweest, door de overtuiging der geheele partij gedragen werden, maar door eene, zich oppermachtig voelende leiding, waren gedekreteerd. Naarmate het verval der K.I. verder voortschreed en het kleine aantal beproefde leiders, waarover de revolutionaire beweging in West-Europa beschikte, werd weggedrongen of uitgestooten om vervangen te worden door opkomelingen, de z.g.n. ‘leninisten van 1924’ (waarvan velen geen kennis van het marxisme, geen politieke ervaring en geen karakter bezaten, en niets anders waren dan soepele werktuigen en gewillige medeplichtigen) werd dit alles natuurlijk erger. De laatste sporen van ‘demokratisch centralisme’ gingen in de voornaamste kommunistische partijen van West- en Midden-Europa verloren. Van zakelijke diskussie over de vraagstukken der kommunistische politiek was geen sprake meer: elke meening die van die der leiding afweek, werd onmiddellijk als ‘trotzkistisch’, als ‘sociaaldemokratisch’ of ‘syndikalistisch’ gediskrediteerd. De strikte discipline,

die in de russische partij was opgekomen uit de noodzaak, om in een strijd op leven en dood staande te blijven, die dáár op onderlinge kameraadschap, op de groote liefde der leden voor de leiders en het groote vertrouwen in hun inzicht had gesteund, zij vond in het Westen in den regel geen andere steunpunten, dan machtswaan en zelfoverschatting, wat de leiders betreft, terwijl gemakzucht, oppervlakkigheid, sleur en fanatisme al te veelvuldig haar steunpunten waren in de leden.

'De 'ijzeren discipline', die men eischte, was niet het minst daarom onzinnig, omdat de internationale leiding van een ontstellende onvastheid was. Telkens werd, speciaal ten opzichte van het eenheidsfront en het optreden in de vakbeweging, van richting veranderd. De sociaaldemokratie werd vaak als de 'linkervleugel der bourgeoisie,' somtijds zelfs als een 'gekamoefleerd fascisme' omschreven, terwijl die zelfde sociaaldemokratie toch telkens weer werd uitgenoodigd om samen met het kommunisme tegen de bourgeoisie en het fascisme te strijden.

Toen de pogingen, om een 'eenheidsfront' te vormen, dat is om tusschen de bestaande arbeiders-organisaties van rechts en de kommunisten duurzame samenwerking tot stand te brengen, faalden, probeerden de kommunisten door het oprichten van z.g.n. 'mantelorganisaties' hun doel te bereiken.

Op zichzelf beschouwd moet men alle pogingen der kommunisten om de verscheurde, uit elkaar gerukte arbeidersklasse in bepaalde organen hetzij voor strijd of tot onderling hulpbetoon te vereenigen, natuurlijk toejuichen. Het ongeluk is echter, dat die pogingen nooit geheel te goeder trouw worden gedaan. Bij ieder 'eenheidswerk' is de achtergedachte in het spel, daaruit winst te halen voor de eigen partij. De kommunisten zijn overtuigd, het recht zoowel als den plicht te hebben, elke beweging, elke zaak, elke persoon te hunne bate te gebruiken. Zij mogen geen ach-

ting hebben voor de overtuiging van anderen; zij moeten het beginsel van goede trouw tusschen samenwerkende organisaties beschouwen als een belachelijk vooroordeel, zij zijn verplicht in alle organisaties waar zij samenwerking mee zochten, te intrigeeren en te pogen daarin tweedracht te verwekken. Als het voornaamste resultaat van die samenwerking beschouwen zij niet zoozeer de daadwerkelijke verbetering in den toestand der arbeidersklasse of der onderdrukte volken, ten behoeve waarvan de samenwerking kwansuis geschiedt, dan wel de ‘ontmaskering’ van politieke tegenstanders en de verzwakking van andere arbeidersorganisaties.

Vele kommunisten zijn overtuigd, dat zij door zoo te handelen de arbeidersklasse dienen en voor haar bevrijding werken. Men heeft hun een mechanische, geheel uiterlijke, en tot het uiterste vereenvoudigde konceptie van den klassenstrijd ingehamerd, waarmee elk besef van de innerlijke belemmeringen, die het socialisme in den weg staan, en van den bijzonderen aard der psychische krachten, onvereenigbaar is. Zij zijn blind en doof geworden voor het besef, dat het socialisme moet steunen op geestelijke faktoren, die enkel in een atmosfeer van goede trouw, verdraagzaamheid, kameraadschap en welwillendheid tot ontwikkeling kunnen komen.

De arbeiders hebben het psychisch, of zoo men wil het zedelijk tekort in het kommunisme, spoedig intuïtief begrepen. Wanneer ondanks de diepe hunkering naar eenheid in de massa's, de ‘eenheidspolitiek’ der Russen in de vakbeweging (waarvan het zeer goed mogelijk is, dat zij haar, althans op sommige oogenblikken, ernstig meenden), afgestuit is op een muur van wantrouwen en vijandigheid, - dan is de voornaamste oorzaak daarvan juist het besef van dat tekort. De massa's voelen, dat het kommunisme der Derde Internationale leeft in een sfeer, ‘jenseits von gut und böse’, - dat dit vereenzijdigde, veruiterlijkte, vermecha-

niseerde kommunisme eenheid en scheuring, liefde en haat, waarheid en logen, geweld en overreding, als volkomen gelijkwaardige dingen beschouwt in dienst van een gedachten-schema, een abstrakte idee van menschelijk heil, die weinig of niets uitstaande heeft met het bloedwarme, trillende, kloppende leven.

Wij willen hier nog even terugkomen op de oorzaken, waardoor de 'bolschewistische' organisatievorm, dat is de bedrijfskern als organische en politieke basis der partij, in West-Europa vrijwel gefaald heeft. Ten eerste veronderstelt die vorm, wil hij behoorlijk funktioneeren, kommunistische partijen, die althans tamelijk sterke wortels hebben in de groote bedrijven en wier leden een hooge mate van politieke geschooldheid en van geest van initiatief bezitten. In Rusland is hij gegroeid uit de omstandigheden waaronder de revolutionairen werkten. Immers, tot aan de revolutie kon van geregelden politieken strijd, zooals de arbeidersklasse dien in West- en Midden-Europa sedert tientallen jaren voert, geen sprake zijn. De eenige mogelijkheden van strijd waren massale demonstraties of stakingen, die natuurlijk konspiratief moesten worden voorbereid. Toen de partijen der K.I., tengevolge van een kongresbesluit, in 1925 genoodzaakt werden zich te 'bolschewiseeren', toen werden ook daar, waar de kommunisten in de groote bedrijven haast niet vertegenwoordigd waren, de bedrijfskernen tot den grondslag der partijorganisatie gemaakt. Weldra echter bleek, dat een dergelijke mechanische navolging haar doel, de versterking van het kontakt met de massa, in geen enkel opzicht bereikte. Het tegendeel vond plaats. De nieuwe organisatievorm kwam ten goede aan de bureaukratie, zij werkte de toeneming der macht van het z.g.n. 'apparaat' sterk in de hand. De weinige, vaak politiek ongeschoolde arbeiders, die in de meeste gevallen de bedrijfskernen vormden, waren niet

in staat voeling met de massa's te krijgen, laat staan die te beïnvloeden. De oude partij-afdeelingen - waarop men te recht kritiek kon uitoefenen: immers zij onderscheidden zich in niets van het oude sociaaldemokratische organisatie-type, dat in de eerste plaats rekening hield met de verkiezingspropaganda, - werden in vele gevallen opgeheven. Als gevolg daarvan werd de plaatselijke politieke samenhang tusschen de kommunisten vaak zeer verzwakt. De op zichzelf staande kleine kernen stonden te los van elkaar, om als eenheid te kunnen funktioneeren. Ook gingen zij vaak geheel óp in de aangelegenheden van het bedrijf en wisten bij hun leden geen belangstelling te wekken voor de groote nationale en internationale vraagstukken. Sommige partijen der K.I. funktioneeren dan ook zooals een molen het zou doen, die niets te malen had. De wielen draaien regelmatig, maar er komt geen meel. Het eenige wat niet enkel op papier, maar werkelijk in die partijen bestaat, is het ‘apparaat’, d.w.z. de beambten, die de bevelen van Moscou overbrengen.

In onze beschouwing over het verval der K.I. hebben we reeds terloops gewezen op de nadeelen, die de overmatige centralisatie en de afhankelijkheid van Moskou hebben gehad voor de kommunistische pers. Wij willen deze opmerkingen thans nader uitwerken. De kommunistische organen ontvangen wekelijks lijvige internationale korrespondenties met artikelen over de voornaamste gebeurtenissen, waaruit zij slechts hebben te putten. Een dergelijke centralisatie van de partij-journalistiek heeft ontegenzeggelijk haar voordeelen. Zij maakt het, ook aan organen met een zwakke redaktie en geringe hulpmiddelen, mogelijk om aan zekere technische eischen te voldoen. Zij voorkomt geestelijke ontsporingen van weinig geschoolde of onbesuisde redakteurs, wanneer deze een oordeel moeten uitspreken over onverwachte gebeurtenissen. Ook ligt in de behandeling der feiten door de geheele kom-

munistische pers van altijd dezelfde gezichtspunten uit natuurlijk een groote kracht. Dag in dag uit wordt het denken van millioenen lezers in dezelfde richting geleid; zóó worden zij opgevoed tot gelijkheid-van-willen-enhandelen.

Echter werken eenheid van opvatting en eenparigheid van wil op den duur enkel als een kracht in de arbeidersbeweging, wanneer zij vruchten zijn van den strijd der meeningen en wanneer de eigen overtuiging telkens niet enkel aan nieuwe verschijnselen, maar ook aan andere opvattingen en overtuigingen wordt getoetst. Elke meening is onvermijdelijk partijdig, elk oordeel noodzakelijk eenzijdig. Elke in een organisatie 'heerschende' opvatting is tot stand gekomen in bepaalde omstandigheden en draagt den stempel van een bepaalde geestelijke inzetting. Een dergelijke opvatting heeft daarom altijd iets willekeurigs; zij vertegenwoordigt slechts een gedeeltelijke en beperkte waarheid. Het middel bij uitnemendheid om te maken, dat de waarheid, waarvan een strijdende partij leeft, haar oordeel, haar leidende gedachte, zoo ruim en breed en algemeen mogelijk zij, dat middel is de vrije diskussie, de vrijheid tot het verkondigen van alle gedachte-nuanceeringen, die zich met het fundamenteele beginsel der partij verdragen. Reeds de verzorging der geheele kommunistische pers met artikelen over alle mogelijke onderwerpen van één centrale uit, die enkel de opvattingen der leiding weergeeft, werkt bewustzijnvernauwend. Ook dan, wanneer hun, die anders denken dan de leiding, bij uitzondering wordt toegestaan hun afwijkende meening te verkondigen, is de kans groot, dat die meening nationaal en internationaal reeds gediskrediteerd is, nog eer zij tot uiting komt.

Het volle gezag der internationale leiding - dat is in laatste instantie het gezag der leiders van de russische K.P. en van den russischen staat - wordt in het gewicht ge-

worpen tegen het gezag van den eenling (of, in sommige gevallen, van de groep) die het waagt, de dogma's van het ‘marxisme’ en het ‘leninisme’ onder de loep te nemen en kritisch te beschouwen. Onder dat gezag wordt zijn meening verpletterd.

In tegenstelling tot wat in de jaren vóór den wereldoorlog in de Tweede Internationale het geval was, heeft in de K.I. tot dusver geen enkele oppositie van beteekenis vermocht zich te handhaven. Aan alle meeningen, welke van die der leiding afweken, werd van den beginne af aan een stempel van politieke en geestelijke minderwaardigheid opgedrukt. Wanneer de aanhangers van die meeningen niet van de dwalingen huns weegs terugkeerden, werden zij geestelijk afgemaakt, op non-aktiviteit geplaatst en ten slotte uit de gelederen verwijderd.

Het is erg genoeg, dat de K.I. op deze wijze duizenden leden verloren heeft. Het is vooral erg, omdat juist onder de leden van opposities, dat is van minderheden, in den regel de onafhankelijke, onbuigzame karakters en de zelfstandige denkers gevonden worden, die het zout zijn van strijdende partijen. De verwijdering der oppositioneele elementen heeft voor de K.I. de gevolgen gehad, die de verstikking der vrije meeningsuiting onvermijdelijk voor elke organisatie heeft. Zij voert tot verstarring van het geestelijk leven. Daar waar slechts één meening, één opvatting, één interpretatie der feiten geoorloofd is, daar kan van wetenschappelijk onderzoek evenmin sprake zijn, als van geestelijk initiatief. In een tijdvak, waarin telkens nieuwe ekonomische, sociale en politieke problemen voor de arbeidersklasse opkomen - problemen, die de arbeidersbeweging *moet* oplossen, wil zij niet ten onder gaan - is de verstarring in de Derde Internationale zoo ver voortgeschreden, dat zij die problemen vaak zelfs niet meer opmerkt. Feitelijk mogen er voor den ‘orthodoxen marxist-leninist’ geen problemen bestaan. Wie

problemen zegt, zegt niet enkel onderzoek, maar ook onzekerheid en twijfel, hetzij dan van verstandelijken of van zedelijken aard. Dit alles is thans noodig om tot nieuwe, beter-gefundeerde zekerheid te kunnen komen. Maar hoe zou de huidige ‘marxist-leninist’ kunnen twijfelen? Hij waant immers den sleutel te bezitten tot het begrip van alle verschijnselen en den hefboom tot het opheffen van alle belemmeringen, die het socialisme in den weg staan.

Het spreekt vanzelf, dat het marxisme niet tot een dergelijke geestelijke verstarring behoeft te leiden als die, waarvan de kommunistische organen getuigen. Wie zich b.v. de glansperiode van de ‘Neue Zeit’ herinnert - en zij hield tientallen jaren aan - wie terugdenkt aan de talrijke belangrijke artikelen op haast ieder gebied van menschelijk weten, die in de oude jaargangen van het centrale tijdschrift van het marxisme verschenen zijn, dien wordt het tekort in de wetenschappelijke organen van het kommunisme des te pijnlijker bewust. Dat, wat de Neue Zeit in de vorige eeuw voor verschillende generaties van socialisten geweest is, een bron van kennis en inzicht, waaraan zij voor hun socialistische vorming oneindig veel verschuldigd waren, - de organen der K.I. kunnen het heden onmogelijk voor hare leden zijn. Hun dorheid en schoolschheid geven telkens nieuw voedsel aan het vermoeden, dat het verval van het marxisme als wetenschappelijke methode begonnen is.

De wereldoorlog is de vader der K.I., de russische revolutie haar moeder. Vóór de verovering der russische staatsmacht door de bolschewiki in November 1917 was hun partij bij de arbeidende massa's van West-Europa bijna onbekend. Maar die verovering eerst, en daarna de heroische worsteling van het proletarische Rusland tegen de verbonden reakties van geheel Europa, omgaven de

organisatie der bolschewiki met een stralenkrans, zooals geen enkele socialistische partij ooit had bezeten. De bewondering en vereering, die de revolutionairen van alle landen voor de groote leiders der russische revolutie koesterden, waren grenzeloos, en grenzeloos was ook het prestige van hun woord, hun raad, hun meening in de Derde Internationale. Het woord der russische kommunisten, die de leiding hadden gehad van drie omwentelingen en aan het hoofd van den eersten proletarischen staat stonden, gold in de nieuwe Internationale als wet. Hoe kon het anders, of de afgevaardigden der jonge kommunistische partijen van alle landen erkenden het gezag dier mannen en legden zich neer bij hun oordeel, óók wanneer dit West-Europeesche toestanden en verhoudingen betrof? Verreweg de meeste kommunistische partijen zouden zonder russische hulp zelfs niet ter wereld zijn gekomen; zij waren op zijn minst evenzeer het produkt van de bemoeiïngen, de energie en de diplomatie der Russen, als van de aktiviteit van groepen en personen in het land zelf, waar zij ontstonden. Geen wonder, dat het ‘leninisme’, dat is de interpretatie van het marxisme in aktieven zin, en tevenszijnvervormingtoteen leer, die de ideologische en politieke behoeften der russische massa's in de revolutie kon bevredigen, de heerschende ideologie der K.I. werd. Het kommunisme der Derde Internationale kreeg een overheerschend russisch karakter, zooals het socialisme der Tweede Internationale in het tijdvak 1889-1914 een overheerschend duitsch karakter gedragen had. Dit was, gezien de omstandigheden, onvermijdelijk. En ook was het onvermijdelijk, dat de beïnvloeding der kommunistische partijen door de Russen en den russischen geest veel verder ging dan die der socialistische partijen door de Duitschers en den duitschen geest ooit gegaan was. Immers, de duitsche sociaaldemokratie was in het tijdvak vóór den wereldoorlog een partij, die zich van de andere partijen der Internationale

enkel onderscheidde door haar sterkere organisatie, haar grootere geschooldheid en politieke beteekenis. Zij bezat voldoende ekonomische middelen, om bij bijzondere gelegenheden de zwakkere zusterpartijen met geldelijke bijdragen te steunen, hun het oprichten van organen te vergemakkelijken, enz. Echter werd die steun toch altijd slechts bij uitzondering verleend. Hij betrof altijd een bepaald geval en bleef onderworpen aan de gewone kontrole. Ook werden in ruil daarvoor geen bepaalde toezeggingen verlangd; de partijen die hem genoten, bleven vrij en onafhankelijk tegenover de partij, die hem verleende. Als regel onderhielden alle partijen der Tweede Internationale haar eigen instellingen, betaalden zij zelf haar verkiezingskosten, enz. De invloed, die de Duitschers in het Internationaal Bureau uitoefenden, was in *hoofdzaak* het gevolg van hun politiek prestige.

In de Derde Internationale is de verhouding tusschen de partij, die hulp verleent, en de partijen, waaraan zij verleend wordt, geheel anders geworden. Achter de russische partij staat de macht van den russischen staat: zij zelve is het, die dien staatbeheerscht. En al is een staat nog zoo arm, zoo zijn zijn hulpmiddelen natuurlijk onuitputtelijk, vergeleken bij die van een proletarische partij. Hoeveel millioenen Sowjet-Rusland sedert de oprichting der Derde Internationale heeft uitgegeven voor de bevordering der kommunistische beweging in alle landen, - het is niet bekend en waarschijnlijk weten zij door wier handen die sommen gegaan zijn, het zelven, niet met zekerheid. Dat er in de eerste jaren na den oorlog op de onverantwoordelijkste manier met geld gesmeten is, staat vast: het waren de jaren van het groote élan, de groote heldhaftigheid, maar ook die der groote korruptie. Schatten gouds werden verkwist in de hoop, de revolutie in Centraal Europa te forceeren. Een deel daarvan kwam terecht - kon het anders - in handen van intriganten en gelukzoekers, ter-

wijl een ander deel menschen, die met zuivere bedoelingen tot het kommunisme gekomen waren, korrumpeerde en bedierf.

Doordat de verwachtingen van uitbreiding der revolutie telkens spaak liepen, de korruptie in de K.I. ontbindend werkte en het Sowjet-bewind voor de noodzakelijkheid stond, te bezuinigen, kwam aan de geldsmijterij allengseen einde. Het kwaad werd beteugeld en genormaliseerd; het nam minder stuitende vormen aan, maar werd niet opgeheven.

Alle, of bijna alle, kommunistische partijen en hun organen zijn voor het voortbestaan van hun pers en hun 'apparaat' van den steun van Rusland afhankelijk. De onvermijdelijke organisatorische en geestelijke afhankelijkheld wordt versterkt en tevens vervalscht door de financieele. De partij-funktionarissen, redakteuren, enz., die voor een deel van de russische steungelden bestaan, zijn natuurlijk niet bewust van het feit, dat hun politieke opvattingen en ideeën door dien steun in hooge mate beïnvloed worden. De meesten hunner gelooven zeker, dat zij te goeder trouw het eene jaar voor Zinowiew zijn, het tweede tegen, het derde weer vóór hem, dat Trotzki een verkapte 'menschewist' is, enz. Zij gelooven in één woord, te goeder trouw dat hun oordeel over wie en wat 'revolutionair', wie en wat 'kontra-revolutionair' is, zich gevormd heeft, onafhankelijk van hun persoonlijke positie (die door velen van hen vereenzelvigd wordt met de positie der partij) - juist zooals de meeste sociaaldemokratische parlementariers en bezoldigde bestuurders van vakbonden, enz. te goeder trouw gelooven, dat hun reformistische opvattingen, hun beduchtheid voor scherpen strijd, hun afkeer vanrevolutionaire situaties, niets hoegenaamd met hun persoonlijke positie en hun gebondenheid aan de burgerlijke maatschappij te maken hebben.

Het lijkt vreemd, dat een organisatie als de K.I., die

strikt aan het dogmatisch marxisme vasthoudt, nooit verband heeft gelegd tusschen het feit, dat bijna elk meeningsverschil in de kommunistische partijen leidt tot een verbitterden strijd om de macht tusschen bepaalde groepen, met de geestelijke instelling van funktionarissen, die de dingen niet kunnen los maken van hun persoonlijke positie en alle, ook de verwerpelijkste middelen gebruiken, om deze te handhaven. Het marxistische inzicht in de belangrijke rol, die de ekonomische motieven spelen, zou veel kunnen bijdragen tot de verklaring van de permanente krisissen in een aantal partijen der Derde Internationale, al is het natuurlijk noodig, ook op andere factoren - in de eerste plaats op den wil-tot-de-macht - ter dege te letten, zal die verklaring niet eenzijdig zijn.

Om goed te begrijpen, hòeveel kwaad de russische subsidies in de partijen der Kommintern stichten, bedenke men, dat over die subsidies beslist wordt door de leiding der russische K.P., dat zij niet door die partij zelve gekontroleerd worden, dat zij jaar in jaar uit gegeven worden, geen verband houden met den omvang van de gewone hulpmiddelen der partijen die hen ontvangen en ten slotte, dat zij den wil van die partijen zonder genade onderschikken aan den wil der russische partijleiding.

Het bederf, dat voor een arbeidersorganisatie voortvloeit uit haar ekonomische afhankelijkheid van een staatkundig organisme, met alle middelen naar zelfhandhaving strevend, dat bederf blijft niet begrensd tot de kommunistische partijen. Het behoort tot de werkwijze der Derde Internationale, organisaties van verschillenden aard in het leven te roepen, die met haar slechts indirekt, in sommige gevallen zelfs schijnbaar in het geheel niet verbonden zijn. Deze organisaties hebben, wij zeiden het reeds, in sommige gevallen den geest van internationale proletarische solidariteit versterkt en de slachtoffers van den klassenstrijd gesteund; ook zijn zij niet zonder succes werkzaam

voor het herstel der kultureele betrekkingen tusschen Rusland en andere landen. Maar zij bevatten een element van onzuiverheid, dat al het goede wat zij gedaan hebben en ook thans nog doen, bederft. Uit de betrekking, waarin zij staan tot de K.I., vloeit in wezen dezelfde verholen afhankelijkheid van den russischen staat voort, die voor de kommunistische partijen zulke slechte gevolgen heeft.

Wie over deze dingen nadenkt, kan niet anders dan zich de vraag stellen, in hoever de millioenen besteed aan kommunistische propaganda, aan ondersteuning van stakingen, voorbereiding van opstandige bewegingen, oprichting van mantelorganisaties, enz., werkelijk vruchten hebben gedragen voor de bevrijding der arbeidende massa's. Natuurlijk is, wat de kommunistische organisatie aangaat, dank zij de geestelijke energie en de materieele middelen der Russen zeer veel bereikt. Op een der laatste kongressen van de K.I. kon de voorzitter meedeelen, dat er op de geheele wereld geen land meer bestond, waar niet minstens één kommunistisch orgaan verscheen. Het is altijd mogelijk om op die wijze in de breedte te werken. De vraag is echter, of het kommunisme terrein wint in de ekonomisch en politiek vooraanstaande landen, en of het in die landen onder de arbeidersmassa's dieper wortel schiet.

Het is niet zoo eenvoudig, deze vraag te beantwoorden. De kommunistische partijen hebben in West en Midden Europa in de laatste jaren tienduizenden leden verloren; hun invloed in de vakbonden is in het algemeen zeer verminderd. Maar de kommunistische idee van scherpen strijd en van principieele oppositie tegen de kapitalistische orde behoudt voor millioenen arbeiders in de Europeesche landen haar aantrekkingskracht.

De uitkomst der algemeene verkiezingen, die in het voorjaar van 1928 in Frankrijk en Duitschland gehouden wer-

den, bewees dat het kommunisme, al heeft het nog zoo zeer aan prestige ingeboet, met het bewustzijn van groote groepen arbeiders verworteld is en dat het als radikale oppositiepartij zelfs terrein wint. Ondanks zijn talrijke en grove fouten, - ondanks de broedertwisten in Rusland en de echo's van die twisten in andere landen - ondanks het gemis in West- en Midden Europa aan groote figuren, die in staat zijn om de revolutionaire stemmingen en aspiraties der massa's te belichamen, - ondanks dit alles werden in Frankrijk en Duitschland te samen ongeveer 4 millioen stemmen op de kommunistische kandidaten uitgebracht. De oorzaak daarvan is niet ver te zoeken. In de kommunistische verkiezingspropaganda klinkt de stem van het sociale protest tegen het maatschappelijk onrecht, tegen de uitbuiting en de verwaarloozing der massa's, tegen den nood en de levensonzekerheid die het kapitalisme schept en bestendigt, veel feller, veel onvoorwaaidelijker en veel onverzoenlijker dan in de verkiezingspropaganda der sociaaldemokratie. Deze is - en zij erkent dit zelve - een radikale hervormingspartij geworden. Zij is te zeer aangepast aan de huidige maatschappij om te kunnen spreken naar het hart der velen, die van die maatschappij enkel den schaduwkant kennen, naar het hart der verbitterden, der verontwaardigden, der vertwijfelenden en der opstandigen. Alleen het kommunisme vermag dit; daarom handhaaft het zich, daarom wint het zelfs veld als de eenige politieke partij van felle oppositie tegen de kapitalistische ‘orde’. En daarom kan zijn geest van gewelddadig radikalisme niet vernietigd worden door het soc. demokratisch reformisme, hoe machteloos om de nieuwe samenleving op te bouwen die geest ook is. Overwonnen kan hij alléén worden door de werkingen eener onvoorwaardelijk-radikale socialistische gezindheid. Zoolang die gezindheid niet krachtig opleeft in het socialisme, zullen de kommunistische partijen zich blijven handhaven, omdat zij in het maat-

schappelijk organisme een onontbeerlijke funktie vervullen. De zegepraal der russische volksmassa's over het absolutisme en het feodalisme is in de eerste jaren van het bestaan der Sowjet-Federatie voor den strijd der verdrukte massa's van het Westen en het Oosten van ontzaggelijke beteekenis geweest. En ook thans nog kan men Sowjet - Rusland, - door de revolutionaire tradities zijner arbeiders en boeren, door zijn verachting voor sleur en konventies, door zijn nieuwe vormen van politieke en ekonomische organisatie, door zijn demokratisch leger, door zijn merkwaardige proefnemingen in de industrie, den handel, den landbouw, de rechtspraak, het onderwijs, de kunst, - door de enorme vitale energie zijner volksmassa's, die na eeuwen lang onderdrukt te zijn, thans een weg vindt naar buiten, - door het gevoel hunner menschelijke waardigheid en het zelfvertrouwen, die in deze massa's omhoogstroomen, - in vele opzichten nog een revolutionair land noemen, vergeleken bij het kapitalistisch Europa en Amerika.

Daarom blijft de Sowjet-staat, ondanks de talrijke koncessies, die hij aan de klein-burgerlijke klassen in Rusland zelf en aan de groote bourgeoisie der kapitalistische staten heeft moeten doen - waarschijnlijk zullen nog meerdere koncessies volgen - groote waarde behouden voor de arbeidersbeweging en voor den bevrijdingsstrijd der koloniale volken. Zijn eigen belangen stemmen in het algemeen overeen met de belangen der klassen en der naties, die in het imperialisme terecht hun doodsvijand zien en wier zelfbevrijding aan den ondergang van het imperialisme als politiek en ekonomisch stelsel gebonden is.

Wat Rusland ook heden nog als vooruitstuwende kracht beteekent, beteekenen kàn ten gevolge der omstandigheid dat geen imperialistisch-gezinde groep van groote bankiers, groot-industrieelen, mijnmagnaten enz. zijn politiek bepaalt, dat bewezen weer de voorstellen, door Litwinow namens zijn regeering op de laatste ontwapenings-

konferentie van den Volkenbond ingediend. Hier bleken de durf, de frischheid, het onvoorwaardelijk idealisme aanwezig, die alléén in staat zijn gewichtige hervormingen - op het gebied der vredesaktie als op ieder ander gebied - door te zetten.

Maar wil Sowjet-Rusland de zaak der arbeidersklasse, die der koloniale volken, die van ontwapening en menschelijkheid werkelijk groote diensten bewijzen, wil het optreden als de sterke bondgenoot aller onderdrukten in hun strijd tegen de huidige meesters der wereld, zonder zijn bondgenooten te ontzenuwen en te ontmannen, dan moeten twee voorwaarden vervuld worden.

Ten eerste moeten de banden van afhankelijkheid doorgescheurd worden, die een deel der arbeidersklasse met Sowjet-Rusland verbinden. En ten tweede moet de eenheid in de socialistische arbeidersbeweging hersteld worden. Zoolang de eene Internationale in de eerste plaats een wereldorganisatie ter bevordering van de belangen der Sowjet-federatie blijft, die de bevelen van het almachtige Polbureau moet opvolgen, en zoolang vijandigheid tegen Sowjet-Rusland en tegen alle met Rusland verstrengelde organisaties, de andere Internationale der bourgeoisie in de armen drijft, - zoolang kùnnen tusschen den Sowjet-staat en de arbeidersklasse geen normale verhoudingen heerschen en zullen zij elkander niet op normale wijze kunnen steunen.

Het lot der voorstellen van Litwinow heeft opnieuw bewezen, hoe droevig het bestaan van twee konkurreerende Internationalen, - beide even onbillijk in hun oordeel, even vooringenomen tegen alles wat van de andere komt, - zich wreekt. Welk een klankbord zouden die voorstellen gevonden hebben in ééne Wereld-Internationale van den arbeid! Welk een beteekenis hadden zij gekregen, zoo zij door die Internationale tot den inzet van een algemeene kampagne waren gemaakt!

De organisatorische, finantieele en geestelijke afhankelijkheid der K.I. van Sowjet-Rusland heeft van haar oprichting of aan onwenschelijke gevolgen gehad. Maar zoolang er goeden grond was voor de verwachting, dat Rusland zich in rechten lijn naar het socialisme bewoog, en dat de revolutie zich binnen korten tijd over heel Europa zou uitbreiden, - zoolang waren de voordeelen van de nauwe verbinding tusschen Rusland en de IIIde Internationale zooveel grooter dan de nadeelen, dat men om de eerste te behouden, de tweede wel op den koop toe moest nemen.

Het herstel van het kapitalisme buiten Rusland, zoowel als de invoering der N.E.P. in Rusland zelf, hebben gemaakt dat dit veranderde. De voordeelen zijner afhankelijkheid van Rusland zijn voor het kommunisme al kleiner, de nadeelen ervan al grooter geworden; althans wanneer men onder voordeelen niet zoozeer onmiddellijke successen verstaat, als de versterking der politieke en moreele grondslagen eener partij, en onder nadeelen het omgekeerde.

De russische regeering heeft in haar binnenlandsche politiek rekening moeten houden met de belangen der meer welgestelde boeren, die de ruggegraat van den staat vormen. Zij is er niet in geslaagd, de uitwassen der bureaukratie te beteugelen, noch de toepassing van kapitalistische methoden tot verhooging van de produktie en tot bezuiniging op de produktiekosten in de staatsbedrijven tegen te houden. De toestand der arbeidersklasse is in de laatste jaren, in sommige opzichten (koopkracht van het loon, woningruimte) achteruit gegaan, de medezeggingschap der arbeiders in de bedrijven wordt steeds meer besnoeid. De machtsbevoegdheden der plaatselijke sowjets zijn, zooal niet wettelijk dan toch feitelijk, steeds geringer geworden. De kultuur-uitgaven, in de eerste plaats die voor het volksonderwijs en de likwidatie van het an-

alfabetisme, konden bij lange na niet zoo hoog worden opgevoerd als noodig ware geweest, mede door de betrekkelijk hooge uitgaven voor de militaire verdediging. Ondanks het herstel der produktie en de uitbreiding der industrie, neemt het aantal werkloozen, wier lot in Rusland niet minder moeilijk is dan in de kapitalistische landen, voortdurend toe, vooral tengevolge van de proletarisatie der arme boeren. Het alkoholisme is opnieuw tot een verschrikkelijk euvel geworden, terwijl de achteruitgang van den ekonomischen toestand en het moreele gehalte der jeugd ernstige bezorgdheid wekken voor de toekomst. De Derde Internationale is verplicht, al deze donkere schaduwen op het gebied der Sowjet-republiek voor de arbeiders, die haar volgen, zooveel mogelijk te verbergen. Haar pers misleidt hen, door de situatie in Rusland bewust mooier voor te stellen dan die is: zij verzwijgt of bemantelt de fouten der regeering, de verkeerdheden van het regiem; de vaak onmenschelijke hardheid, waarmee politieke tegenstanders worden behandeld; het geestdoodend fanatisme, waarmee een enghartig en mechanisch-geïnterpreteerd marxisme op alle inrichtingen van onderwijs der jeugd wordt ingepompt; de verregaande onverdraagzaamheid, die tot uitdrijving en vervolging niet enkel van de leden van andere socialistische partijen, maar ook van de oppositie in de russische K.P. gevoerd heeft. Niet minder demoraliseerend werkt de verdraaiing der waarheid door de K.I. op het gebied der buitenlandsche politiek. Ook op dit gebied heeft de afhankelijkheid der kommunistische beweging van den russischen staat tot ergerlijke en bedroevende konsekwenties geleid.

Gedreven door zijn behoefte aan kredieten, zijn verlangen ekonomische en diplomatieke betrekkingen aan te knoopen met zooveel mogelijk staten, zijn begeerte naar politieke beveiliging vooral tegen de intrigues der engelsche konservatieven, neemt Sowjet-Rusland deel aan het spel

van bedrog en intrige, zooals dat onder staten gewoonlijk wordt gespeeld. Het heeft herhaaldelijk de belangen der revolutionaire beweging opgeofferd aan die van zijn eigen beveiliging. Het hielp de burgerlijke duitsche regeering aan munitie in den zelfden tijd dat zijn vertrouwensmannen in de K.I. poogden de duitsche arbeidersklasse tot opstand tegen die regeering aan zetten. Het sloot vriendschap met Mussolini; het zette de kommunistische propaganda in Turkije stop om der wille van het verdrag met Kemal Pasha. In China handhaafde het een jaar lang het bondgenootschap met de Kwo-Min-Tang, de partij der nationalistische bourgeoisie, die het financieel steunde en van munitie voorzag, ondanks het feit, dat haar rechtervleugel de chineesche revolutionaire arbeiders en boeren bloedig vervolgde. Toen in Litauen een fascistische staatsgreep plaats vond, deed het Sowjet-bewind geen enkele poging, om de bevolking daartegen in het geweer te roepen. Het gelastte den franschen kommunisten hun aktie tegen den juridischen moord op Sacco en Vanzetti te staken en het amerikaansche legioen ongehinderd door de straten van Parijs te laten trekken, ten einde de petroleum-transakties met de fransche regeering niet in gevaar te brengen.

Het is niet onze bedoeling, in bijzonderheden na te gaan, in hoever de tegemoetkomingen van Sowjet-Rusland aan de kapitalistische staten wél, in hoever zij niet onvermijdelijk waren, anders gezegd, in hoever de wil tot zelfhandhaving het besef van internationale verantwoordelijkheid en de revolutionaire solidariteit heeft teruggedrongen. Het is er ons hier enkel om te doen, duidelijk te maken, hoe fataal de verstrengeling der funkties van de leiding der Sowjet-federatie met die van de leiding der Derde Internationale moest werken, - hoe deze verstrengeling een der oorzaken is van het bederf, dat den linkervleugel der arbeidersbeweging heeft aangetast, terwijl zij tevens

voor de positie van Rusland zelf tegenover de kapitalistische staten haast enkel nadeelige gevolgen heeft. De soms openlijke, meestal verborgen aktiviteit der Derde Internationale ter voorbereiding der revolutie, plaatst de officieele vertegenwoordigers van Sowjet-Rusland in andere staten telkens voor groote moeilijkheden en noodzaakt hen niet zelden tot diplomatieke terugtochten, die het prestige der arbeiders- en boeren-republiek niet verhoogen.

De enge, mechanische afhankelijkheid der K.I. van, de russische regeering is de hoofdoorzaak van de elkaar onophoudelijk opvolgende krisissen in de kommunistische partijen. Die afhankelijkheid draagt voor een groot deel schuld aan de toenemende verwarring onder de arbeiders, aan de vermindering van hun sympathie voor, en hun vertrouwen in, de russische K.P. en de Kommintern. Beide schijnen zij meer en meer hulporganen in dienst der handhaving van den russischen staat. Had de K.I. zich bijtijds van Rusland losgemaakt, had zij leiders bezeten, dapper, wijs en onkreukbaar genoeg, om zich zelven en hun organisatie te bevrijden uit den greep, die hen omklemd hield, - hadden zij de arbeiders naast de ontzaggelijke verdiensten, ook de tekortkomingen en verkeerdheden der russische revolutie leeren begrijpen, - dan zou de diepe inzinking voor een groot deel vermeden hebben kunnen worden, die de revolutionaire vleugel der arbeidersklasse thans doormaakt. Tevens zou een mannelijker en fierer houding van de internationale revolutionaire organisatie der arbeidersklasse de russische politiek hebben kunnen beïnvloeden, haar wellicht hebben kunnen bewaren voor zekere uitwassen van het opportunisme, die geenszins ‘onvermijdelijk’ zijn, maar die door wat meer kieschheid en zelfbeheersching waarschijnlijk zeer goed hadden kunnen worden vermeden. Ook zou de zelfhandhaving van den russischen staat door een waardi-

ger optreden van zijn vertegenwoordigers in de kapitalistische landen beter gediend worden. Of gelooft men, der bourgeoisie achting af te dwingen en tot koncessies te bewegen, doordat officieele vertegenwoordigers der Sowjetfederatie met die der kapitalistische staten wedijveren in weeldevertoon en pronkzucht? Was het voor de zelfhandhaving van Sowjet-Rusland noodig, dat de russische gezant in Italië Mussolini als gast in zijn woning ontving en zich met hem liet fotografeeren, slechts enkele dagen nadat de moord op Matteotti in alle landen ontzetting en verontwaardiging had gewekt? Is het noodig, dat de Sowjet-gezanten te Berlijn, Parijs, enz. telkens de 'bloem der kapitalistische klassen': diplomaten, bankiers, hooge ambtenaren en militairen, de snobs van de kunst en de literatuur, uitnoodigen op schitterende feesten, waarvan de kosten ten laste komen van het russische volk? Is het noodig, dat de vrouwen der russische gedelegeerden te Genève en elders de aandacht trekken door hun kostbaar bont en hun opzichtige, hetzij dan echte of valsche juweelen? Door dergelijk weeldevertoon imponeert de russische Sowjet-staat zijn vijanden in het minst niet, terwijl hij zijn vrienden bedroeft en ergert. Wat die vijanden aangaat - hen imponeerden de natuurlijke, vrijwillige eenvoud van Lenin en zijn sobere levensstandaard oneindig meer dan de smakelooze overdaad van hen, die zijn naam bij alle mogelijke gelegenheden in den mond voeren, maar allerminst erfgenaam zijn van zijn geest. Hun imponeerden de puriteinsche zeden, waarvan de kommunisten gedurende de eerste jaren der diktatuur het voorbeeld gaven en hun imponeert de groote eenvoud die gelukkig ook heden nog in het algemeen onder de russische kommunisten heerscht. Wat meer gevoel van verantwoordelijkheid en betamelijkheid, een wat meer gereserveerde houding en minder parvenu-achtige toeschietelijkheid tegen de maatschappelijke groepen, die lijnrecht tegenover

het socialisme staan, - zij zouden voor de vertegenwoordigers van den ‘Eersten staat der arbeiders en boeren’ de achting hebben afgedwongen van het beste deel der burgerlijke klassen en de sympathie der arbeiders voor dien staat zeer hebben vergroot.

Natuurlijk beteekent het vermijden van onnoodige koncessies in den vorm nog niet het afwijzen van wezenlijke koncessies. De kommunistische partij in Sowjet-Rusland kan haar diktatuur niet handhaven zonder voortdurende aanpassing aan de burgerlijke klassen in Rusland zelf, en aan het kapitalistisch wereld-milieu. En daar zij die handhaving, terecht of ten onrechte, boven al het andere stelt, zal zij op den weg der koncessies hoogstwaarschijnlijk nog verder worden voortgedreven. Blijft de nauwe band tusschen Sowjet-Rusland en de K.I. bestaan, dan zullen haar sekties genoodzaakt blijven alle verdere koncessies van het Sowjet-bewind voor te stellen als ‘middelen ter bereiking van het kommunisme’ en elke oppositie, die daartegen in de russische K.P. opkomt, in flagranten strijd met de waarheid voor ‘sociaaldemokratisch’ en ‘kontrarevolutionair’ uit te maken. De onderdanigheid en slaafschheid der kommunistische partijen zullen bestendigd worden: zij zullen hun laatste atoom zelfrespekt verliezen en de ontaarding der K.I. zal, in het eene land wat sneller, in het andere wat langzamer, toenemen.

Willen de oppositiegroepen, die in enkele dier partijen tengevolge van de russische gebeurtenissen opkwamen, niet uitgestooten worden, zoo zullen zij op het aanstaande Internationale kommunistische kongres den Canossagang moeten doen. Zijn zij daartoe niet bereid, dan zullen wellicht behalve in Duitschland ook in Frankrijk, in België, in Tsjecho-Slowakie, enz. naast de officieele kommunistische partijen groepen van dissidente kommunisten ontstaan, die zich vroeger of later als ‘IVde Internationale’ zullen konstitueeren. De ervaringen der laatste jaren in Duitschland

bewijzen echter, dat dergerlijke groepen van uitgetredenen of uitgestootenen zeer moeilijk aanraking krijgen met de massa's en groot gevaar loopen sektarisch te verstijven. Teleurstelling, wrok en verbittering vertroebelen vaak den blik hunner aanhangers op personen en verhoudingen. Al beschouwen zij hun breuk met de K.I. als definitief, zoo blijven zij nog in haar geestelijken ban gevangen en proklameeren zij voortdurend hun aanhankelijkheid aan de taktiek van het ‘marxisme-leninisme’. Tot een grondige kritiek van de K.I. gaan zij niet over; integendeel schreeuwen zij gewoonlijk mee in het koor van hen, die alle pogingen tot dergelijke kritiek als heiligschennis verwerpen.

De dissidente kommunistische groepen zouden enkel kans hebben, een gezuiverde en links-gerichte kommunistische Internationale te worden, zoo de russische oppositie het initiatief tot de stichting daarvan nam. De tradities van het kommunisme maken het zeer moeilijk, zijn zwaartepunt van het Oosten naar het Westen te verplaatsen. De russische oppositie echter wil, zooals men weet, geen nieuwe partij en geen nieuwe Internationale oprichten: zij wil het niet en zij mag het niet willen, omdat die oprichting het einde van de diktatuur zou beteekenen. En de russische oppositie staat even vast, even onvoorwaardelijk op den bodem van de handhaving der diktatuur als de russische meerderheid.

De kleine groep der ‘uiterste linkerzijde’ in de Kommintern heeft in '21, zoodra tot de invoering der N.E.P. besloten was, aangedrongen op het overbrengen van den zetel der Exekutieve naar West-Europa. Haar leden voorzagen de versterking der kapitalistische tendenties en der burgerlijke klassen, waartoe de N.E.P. onherroepelijk zou voeren. Maar hun tegenstand tegen de N.E.P., die zich opdrong als het eenig middel, om Rusland voor den ekonomischen ondergang te behoeden, en het tot een halve kolonie der groote kapitalistische staten te maken, stem-

pelde hen tot utopisten. En ook hun voorstel was utopisch, - immers geen enkele sektie der K.I. was in staat, de leiding te nemen. Het had de beteekenis van een gebaar van protest, meer niet. De K.I. kon zich in '21 onmogelijk losmaken van Rusland en zij kan het ook heden niet. Zij heeft haar ontstaan te danken aan de russische revolutie, zij is opgegroeid in de schaduw van den Sowjetstaat en met hem door duizend banden verbonden; gesteld dat zij de kracht had ze te verbreken, zoo zou dat gaan ten koste van het grootste deel van haar beteekenis en haar politieke macht. Immers zij dankt die macht en die beteekenis veel minder aan haar eigen prestaties, dan aan het prestige van den russischen staat.

Alle ‘linker kommunistische groepen’, zoowel in als buiten de Kommintern, ook die, welke de principieele onafhankelijkheid van Sowjet-Rusland als een voorwaarde tot het weer-gezond-worden der kommunistische beweging beschouwen, blijven vasthouden aan de beginselen, die het bolschewisme tot dogma's verheven heeft. Ook zij zien het socialisme uitsluitend als een strijd om de overmacht, zonder te begrijpen, dat het bewustzijn der strijders door deze opvatting gevaarlijke verminkingen en vernauwingen ondergaat. Zij houden vast aan geweld, terrorisme en diktatuur, zonder te onderzoeken, of het gebruik van deze middelen in Rusland niet heeft geleid tot hun bestendiging en of met die bestendiging de toeneming van de zelfwerkzaamheid der massa's en van de vrijwillige verantwoordelijkheid voor de algemeene zaak gepaard kan gaan. Zij wenschen, dat de strijd tegen de reformistische beweging konsekwenter en scherper gevoerd worde, zonder er zich om te bekommeren of, zooals Souvarine het geestig uitdrukt, ‘het normaal is dat de voorhoede van een leger (immers, *alle* kommunistische groepen beschouwen zich als de voorhoede), haar vuur jaar in jaar uit tegen het gros van haar eigen troepen richt.’

Ook zij hebben geen vermoeden van de noodzakelijkheid om de middelen zooveel mogelijk met den geest der doeleinden te doortrekken, geen vermoeden, dat in dit ‘zooveel mogelijk’ een voortdurend werken aan zichzelf, een telkens herzien van zijn methoden én zijn drijfveeren besloten ligt. Ook zij begrijpen niet, dat die doeleinden slechts werkelijkheid bezitten, wanneer iets van hun geest in onze drijfveeren overgaat. Zeker: de van de K.I. afgesplinterde linksstaande groepen zijn niet korrupt, zij hebben nog geen heerschende kliek voortgebracht, zij bieden nog zekere mogelijkheden tot diskussie en kritiek, in hen is nog niet alles versteend en verstard; zij proklameeren nog niet het vuistrecht, zij gelooven nog aan de macht der idee. Maar al deze kenmerken waren die van elke kleine oppositie, die in de laatste halve eeuw in de arbeidersbeweging opkwam. Hun hoogmoed, hun matelooze aggressiviteit, hun totale minachting voor alle ‘andersdenkenden’ in de beweging, hun totaal onvermogen, elk denken dat anders is dan het hunne te waardeeren, dit alles stempelt hen tot echte sektariers. Daarom kan vernieuwing van hen niet uitgaan. Hoe zouden zij de arbeidersklasse behulpzaam kunnen zijn, zich te bevrijden van overlevering, dogmatiek en sleurdenken, daar zij zelve van huis uit dogmatici zijn? Hoe zouden zij haar kunnen helpen, den weg naar de eenheid terug te vinden, daar zij in de eerste plaats nadruk leggen op datgene wat hen van anderen scheidt? Zij vermogen zelfs niet, onder elkaar tot overeenstemming te komen. Integendeel overstelpen zij elkaar geregeld met smaadwoorden. Verschillen in zake taktiek, voor buitenstaanders haast onmerkbaar, zijn voor hen reden genoeg tot verbitterde twisten en blijvende verwijdering. Zij zijn geen kiemen van nieuw leven, maar afvalprodukten van het ontaarde kommunisme.

III. De gevolgen der scheuring

Zoolang de arbeidersbeweging den strijd om de macht voert, hebben in haar uiteenloopende opvattingen bestaan over taktiek. Reeds ten tijde van het Chartisme bestonden in de beweging twee richtingen, waarvan de eene hoopte, door vervorming van het maatschappelijk milieu en door verheffing van het geestelijke en sociale peil der arbeidersklasse langs geleidelijken weg haar doel te bereiken, terwiji de andere het gebruik van gewelddadige middelen in den strijd tegen de burgerlijke staatsmacht onvermijdelijk achtte. Deze verschillende richtingen vervormden zich natuurlijk voortdurend, in verband met de maatschappelijke ontwikkeling; dat is met de voortgaande koncentratie van het kapitaal en de toenemende macht der groote kapitalisten aan den eenen kant, de toenemende demokratiseering der staatkundige en maatschappelijke instellingen aan den anderen.

Van de jaren negentig der vorige eeuw af tot aan het uitbreken van den wereldoorlog werd in de Tweede Internationale onophoudelijk gepolemiseerd tusschen hen, die geloofden aan het geleidelijk 'binnengroeien' der maatschappij in het socialisme en de aanhangers der katastrofentheorie. Hoe fel deze polemiek vaak was, zoo legde toch het feit, dat zij in een nationaal en internationaal partijverband gevoerd werd, aan beide richtingen zekere zelfbeheersching op.

Het bankroet der Tweede Internationale bij den aanvang van den wereldoorlog, de burchtvrede die de sociaaldemokratische partijen met de bourgeoisie sloten en de woedende weerstand der voornaamste leiders tegen de pogingen eener minderheid, om de besluiten van het Internationaal Socialistisch Kongres van Stuttgart toe te passen, - dit alles groef een zoo diepe kloof tusschen de

rechter - en de linkerzijde der sociaaldemokratie, dat een internationale scheuring niet kon uitblijven. De russische revolutie eerst, daarna de duitsche, maakten die scheuring onherroepelijk. Zooals te verwachten was, had zij tot gevolg de verschillen nog verder op de spits te drijven en de arbeidersklasse te verdeelen in twee kampen, die elkaar vaak feller en verbitterder bestrijden dan zij het de bourgeoisie doen. Zoolang deze broederstrijd voortduurt, is het uitgesloten, dat de arbeidersbeweging de krisis, waarin zij verkeert, te boven kan komen. In beide kampen belemmert de scheuring het uitzicht, in beide kampen verhindert zij den zelfinkeer en de zelfkritiek, die daartoe noodig zijn.

Zoowel de Tweede als de Derde Internationale beweren, de eenige erfgename van de theorie en de praktijk van het marxisme te zijn. Elke van hen is overtuigd de methode toe te passen, die alléén de arbeidende massa's uit den greep van het kapitalisme kan bevrijden. Elke van hen verwacht, dat de toekomst de juistheid van haar opvattingen boven elken twijfel zal aantoonen. Elke verwijt de andere, in de kaart te spelen der bourgeoisie. Elke beroept zich op de successen, die zij zelve behaalde, - successen van zeer uiteenloopende natuur en beteekenis - en op de tegenslagen, die de andere troffen, als zoovele bewijzen voor de juistheid van de door haar gevolgde taktiek.

De Tweede Internationale gaat er prat op, hare door den wereldoorlog verscheurde gelederen tot op zekere hoogte hersteld en in West-en Midden Europa een goed deel van het terrein heroverd te hebben, dat zij in de jaren 1919/21 aan de kommunisten moest afstaan. Zij wijst o.a. op den, in de laatste jaren weer ingezetten, groei der sociaal-demokratie in Duitschland, Frankrijk, Nederland, Skandinavië enz.; op de gunstige verkiezingsresultaten, in een aantal landen behaald; op de toenemende uitbreiding

van de sociaal-demokratische pers en de sociaal-demokratische kultuurinstellingen. In hoofdzaak blijft zij den ouden, enkel-kwantitatieven maatstaf aanleggen, waarmee zij zichzelve reeds in de jaren vóór den wereldoorlog misleidde over haar beteekenis als *socialistische* partij, dat is over de *socialistische gezindheid* van haar leden. Zij wil niet inzien, dat de groei van politieke machtsmiddelen en de versterking der levende gezindheid twee zeer verschillende dingen zijn.

De ultra-reformistische taktiek, die de soc.-demokratie sedert den oorlog volgt, heeft den groei van het socialistisch bewustzijn in de massa's zeer geschaad. Die taktiek leerde de massa's, ten eerste, hun aandacht te koncentreeren op kleine verbeteringen binnen het raam van het kapitalisme, zonder die verbeteringen in verband met hun gevolgen voor de ontwikkeling in socialistische richting te beschouwen; ten tweede leerde zij hun, de invoering van die verbeteringen in hoofdzaak te verwachten van onderhandelingen, schikkingen en parlementaire manoeuvres. Hierbij komt dat het reformisme, door zijn afkeer van elken strijd die het bewustzijn der tegenstelling tusschen bourgeoisie en proletariaat in de massa's verscherpt, zich vaak tevreden heeft gesteld met minder dan bereikt had kunnen worden, zoo men vol geestdrift voor de socialistische eischen den strijd had gevoerd. Ondanks den vooruitgang der soc.-demokratie en haar verkiezingssuccessen, is de toestand van groote deelen der arbeidersklasse in West-en Midden-Europa thans in vele opzichten slechter dan voor den oorlog. Wel is waar plegen de leiders der soc.-demokratie en der moderne vakbeweging de massa's te suggereeren, dat er ontzaggelijk veel bereikt werd. Bij elke passende gelegenheid wordt een parallel getrokken tusschen verleden en heden; tegen den zwarten achtergrond der vroegere ellende, rechteloosheid en levensonzekerheid worden de huidige arbeids-en levensvoorwaarden der

massa's in rozige kleuren afgeschilderd en de verbetering voorgesteld als een gevolg van hun taaien strijd. Deze voortdurende suggestie blijft natuurlijk niet zonder invloed op de massa's. Zij kweekt in hen gevoelens aan van klein-burgerlijke zelfvoldaanheid. Toch stierven in hen de onvervulde verlangens en de onbevredigde aspiraties niet geheel. Zij vluchtten naar het onderbewuste; de vraag ‘is dit nu alles’, telkens onderdrukt, komt telkens weer naar boven. Zonder twijfel is een groot deel der massa's gedesillusioneerd; niet alleen omdat zij een poos lang verwacht hebben in stoffelijk opzicht meer te bereiken, maar ook omdat zij in het een of andere tijdvak van hun leven werkelijk in het socialisme hebben geloofd, - de naam ‘socialisme’ gebruikt als het kort begrip dier voorstellingen van sociale rechtvaardigheid, waaraan sterke gevoelens van warmte en geestdrift verbonden waren en die werkten als prikkels tot vreugde-gevende aktiviteit. Die prikkels werken niet langer in hen, of althans, zij werken veel zwakker. Daaraan bemerkt men, dat het geloof in het socialisme in de massa's verminderd is. Immers, wanneer een geloof niet langer werkt in den mensch, wanneer het geen kracht meer uitstraalt door heel zijn wezen en zijn handelen bevrucht, dan is dat geloof in hem zwak en mat geworden.

Niet meer dan de soc.-demokraten, hebben de kommunisten reden, om over de vruchten van hun optreden werkelijk tevreden te zijn. Wel hebben ook zij in den laatsten tijd in verschillende Europeesche landen verkiezingssuccessen behaald, maar wanneer zij zich geen illusies maken en de zaken nuchter-kritisch beschouwen, dan moeten zij erkennen dat de toeneming van het aantal stemmen, op hun partijen uitgebracht, terwijl de groei daarvan sedert jaren stilstaat, ja zij in vele gevallen ineen schrompelen, een bedenkelijk verschijnsel is. In geen geval kunnen zij loochenen, dat de beteekenis der op hen uitgebrachte stemmen

eerder die is, een fel protest te zijn tegen het maatschappelijk onrecht, een uiting van den haat en de wrok, de woede en de vertwijfeling van een deel der massa's, dan dat zij getuigen van den vastberaden wil om voor de doeleinden van het socialisme met alle middelen te strijden en daarvoor zoo noodig in den dood te gaan. En dat is het immers waartoe zij, zooal niet de breede massa's, dan toch een aanzienlijke minderheid hoopten te bewegen.

Ook in het Oosten heeft de loop van zaken aan de kommunisten groote teleurstellingen gebracht. Aanvankelijk scheen in China hun pogen, de nationale omwenteling tot een sociale òm te zetten, te zullen slagen. Dit zou een triomf beteekend hebben, welks belang voor den bevrijdingsstrijd der onderdrukten in de geheele wereld niet kleiner zou zijn geweest dan die der russische November-revolutie. Maar weldra ging de Chineesche bourgeoisie tot de onderdrukking der radikale arbeiders-en boerenbeweging met de wreedste middelen, over. Zij bracht hun zware nederlagen toe, decimeerde hun rijen en vernietigde hun organisaties.

Ook in Indonesië voerden de kommunistische opstanden, die, al zijn hun eigenlijke *oorzaken* ongetwijfeld de gruwelijke uitbuiting der massa's, de dwingelandij en het wanbestuur der ned.-indische regeering, toch zeker door de kommunistische propaganda bevorderd werden, tot een tijdvak van regeeringsterreur en tot tijdelijke inzinking der beweging. Nu spreekt het vanzelf dat noch het falen van een poging tot opstand noch de inzinking die daarop pleegt te volgen, voor socialisten een reden mag zijn om dat pogen te veroordeelen, zoo min als zij b.v. een staking mogen veroordeelen, omdat de arbeiders de overwinning niet hebben behaald. Ook voor de onderdrukte koloniale volken is de weg naar de overwinning met nederlagen geplavleid en de overmoed der voorloopers is vaak noodig om de massa te helpen haar minder-

waardigheidsgevoel te boven te komen. Echter lijkt het, ten opzichte van China zoowel als van Indonesië, toch wel duidelijk, dat de kommunistische propaganda er tot opstand aanzette, zonder voldoende besef der verantwoordelijkheid die zij daarmee op zich nam; dat zij tot verregaande onderschatting van de machtsmiddelen der heerschers door de opstandelingen leidde en dat zij in politiek zeer naïve massa's gevaarlijke illusies wekte ten aanzien der vruchten van een gewelddadigen omkeer.

Het een en ander had tot gevolg, dat er, vooral naar aanleiding der gebeurtenissen in China, onder de kommunisten zelf twijfel opgekomen is, of de in het Oosten gevolgde methode wel doeltreffend was.

Sowjet-Rusland blijft in het kommunistisch spel tot heden toe de beste troefkaart. Het is daarom niet verwonderlijk dat de kommunisten op deze kaart alles zetten. Vandaar hun pogingen, om de resultaten der russische revolutie gunstiger voor te stellen, dan met de waarheid strookt en aan de West-Europeesche massa's een beeld der Sowjetfederatie voor te tooveren, waarin de donkere schaduwen bijna geheel op den achtergrond, de lichte partijen daarentegen zooveel mogelijk naar voren gebracht worden. Vandaar ook de onmogelijkheid voor de kommunistische partijen om de kritiek der russische oppositie zakelijk te beoordeelen. Voor hen allen is de Sowjet-staat een reklame-objekt; zij hebben er evenveel belang bij, de waarheid over Rusland rozerood te kleuren, als de sociaaldemokraten er belang bij hebben, dit zwart te doen.[1)]

Zoomin de kommunisten als de sociaal-demokraten hebben dus het recht tot de voorstelling, alsof hun strijdwijze zegenrijke gevolgen gehad heeft voor de arbeidersklasse,

1) Wie heden ten dage wil beproeven, een oordeel te vormen over de ontwikkeling in Sowjet-Rusland, dat de waarheid zoo dicht mogelijk benadert, die is in hoofdzaak aangewezen - behalve op officieele en niet-officieele russische publikaties - op geschriften van radikale engelsche en amerikaansche socialisten, en verder op die van eenige vertrouwbare, ruimdenkende burgerlijke sociologen en ekonomen.

haar macht tegenover de bourgeoisie versterkt en het socialisme nader gebracht heeft. Integendeel gebiedt de waarheid te erkennen, dat zoowel de taktiek van het reformistisch socialisme als die van het kommunisme *in het algemeen* hebben gefaald, al hadden beide *in enkele gegevallen* succes. Het is dan ook niet verwonderlijk, dat zoowel sociaal-demokraten als kommunisten voornamelijk hun kracht zoeken in het breed uitmeten van elkaars tekortkomingen. Dat de elkaar vijandelijk-gezinde broeders daarbij vaak schromelijk overdrijven en geen goed haar aan elkaar laten, spreekt vanzelf. Beide zijn zij er evenzeer op uit, elkaar zwart te maken. Het eenige verschil in beider optreden tegen elkaar is, dat, terwijl de Derde Internationale aan de sociaal-demokraten, al maakt zij hen voortdurend uit voor handlangers der bourgeoisie en verraders, toch telkens voorstelt een gemeenschappelijk front te vormen, de Tweede Internationale alle samenwerking van haar leden met kommunisten in steeds meerdere gevallen stelselmatig verbiedt.

De felle konkurrentie en de woedende wedijver, die tusschen de Tweede en de Derde Internationale heerschen, nopen beide hun verkeerde taktiek in tal van gevallen op de spits te voeren. Het drijven der K.I. naar gewelddadigen omkeer vergemakkelijkt de taktiek der reformistische leiders, die zich geen vooruitgang meer kunnen indenken, anders dan door samenwerking met de burgerlijke klassen. Dat drijven stelt het reformisme in staat. om in groote arbeidersgroepen gevoelens van afkeer en vijandelijkheid tegen het kommunisme te wekken wegens zijn gebruik van gewelddadige methoden, terwijl die arbeiders vergeten, dat hun partij dezelfde methoden toepaste telkens wanneer zij, als onderdeel eener koalitie-regeering, de opstandige bewegingen van revolutionaire minderheden hielp neerslaan. De sociaal-demokratische leiders voeden de massa's op in vertrouwen voor het halfslachtig, onzuiver

en angstvallig pacifisme, dat belichaamd is in den Volkenbond, terwijl zij de principieele ontwapeningsvoorstellen der Russen verdacht maken en brandmerken als huichelachtig, zoogenaamd omdat ook Sowjet-Rusland zelf nog heil verwacht van dwang en onderdrukking, en niet vóórgaat in het opgeven van alle geweld en in volledige ontwapening. Alsof, naar dezen standaard gemeten, het streven naar beperking van bewapening en naar arbitrage van *alle* kapitalistische mogendheden niet als de ergste huichelarij aan de kaak moest worden gesteld!

De afkeer van de Tweede Internationale voor het kommunisme bevordert in haar den groei van een half-burgerlijk, half utopisch pacifisme, dat weinig gemeen heeft met het ideaal van geestelijke weerbaarheid, waar de radikaalgezinde pacifisten hun hoop op stellen. Dit reformistische pacifisme wortelt niet in vertrouwen op den wil der arbeidersklasse, zich liever op te offeren voor haar socialistische idealen, dan zich medeplichtig te maken aan een nieuwen volkerenmoord voor de doeleinden van het imperialisme. Het wortelt in de overschatting van den goeden wil, de bedoelingen en de macht van demokratische instellingen en demokratische regeeringen, en in die der beteekenis van verdragen en konventies tusschen burgerlijke staten. Het wortelt in de illusie, dat het mogelijk zal zijn *alle* konflikten tusschen tegenstrijdige kapitalistische belangen op te lossen, alle botsingen tusschen hen te verhinderen, zonder dat de arbeidersklasse al haar kracht behoeft in te zetten en gebruik te maken van de uiterste middelen, die haar ten dienste staan, tot de algemeene staking en den opstand toe.

Een linkervleugel in de Tweede Internationale verwerpt de koalitiepolitiek als de normale methode der soc. demokratische politiek in het huidige tijdvak. Die vleugel wil nadrukkelijk opkomen voor ingrijpende hervormingen, zij wil een krachtige anti-oorlogsaktie voeren en de vrijheids-

beweging der koloniale volken zooveel mogelijk steunen. Voor al deze doeleinden wil zij met de kommunisten samenwerken. Maar zoodra zij haar opvattingen propageert, wordt haar door de meerderheid verweten, ‘in de kaart van Moskou te spelen.’ Ongetwijfeld hebben talrijke sociaal-demokratische arbeiders een instinktieve afkeer van de ultra-reformistische koalitie-methoden; hun gezond verstand zegt hun, dat het gebruik daarvan als regel in het voordeel van de sterkste partij is. Maar die afkeer wordt onderdrukt door de wrevelige gedachte aan het kommunisme, den ‘vijandigen broeder.’ Zij willen niet in zijn buurt komen, niet toegeven, dat hij in vele dingen gelijk heeft. Iets in hen, hoovaardigheid, ijdelheid, koppigheid, valsche schaamte, verzet zich daartegen. Dat hun leiders hen in dit verzet stijven, spreekt vanzelf.

Omgekeerd wordt de Derde Internationale door het reformisme en pacifisme der Tweede in de richting van steeds feller aggressiviteit gedreven, al uit deze zich in vele gevallen voornamelijk in woorden, doordat daden vooralsnog niet mogelijk zijn. Haar overtuiging, dat de arbeidersklasse in den strijd tegen het imperialisme op sommige momenten wapengeweld zal moeten gebruiken, vindt ontegenzeggelijk in de ervaring van alle vroegere klasseworstelingen steun. Echter heeft de techniek, in dienst van den wil-tot-de-macht, nog nimmer zulke satanische krachten over de aarde los gelaten als heden. Aan den anderen kant heeft een klasse nog nimmer beschikt over zoo vele en zoo krachtige onbloedige strijdmiddelen, als die, welke aan de moderne arbeidersklasse heden ten dienste staan. Het gebruik dier middelen eischt echter een hooge mate van inzicht, standvastigheid en moreelen moed, veel energie en geest van initiatief in den eenling en in de groep. En ook eischt dat gebruik een hooge mate van eensgezindheid. Tot dit alles moet de arbeidersklasse worden opgevoed en in die opvoeding schiet het kommunisme evenzeer te kort, als

de sociaal-demokratie. Het is te veel ingesteld op uiterlijke middelen, op het overweldigen en fysiek bedwingen van zijn tegenstander. Het wil de ontzaggelijke nadeelen niet zien, die het gebruik van dwang en geweld, en in nog hoogere mate van terrorisme, voor hen, die het gebruiken, heeft. Het begrijpt niet, dat de arbeidersklasse enkel een hoogeren vorm van samenleving kan voortbrengen, wanneer haar strijdmiddelen zich steeds meer van die der imperialistische klassen onderscheiden door grooter menschelijkheid, door meer achting voor den mensch ook wanneer deze een politiek tegenstander is, meer schroom hem te krenken en leed aan te doen, meer afkeer van het vreesaanjagen en schrik inboezemen aan andere menschen. Zooals de Tweede Internationale den waan koestert, dat langs den weg van parlementarisme, ontwikkeling en samenwerking tusschen de klassen geleidelijk 'alles' bereikt kan worden, zoo koestert de Derde Internationale den waan, dat 'alles' bereikt kan worden door het geweld. Zooals de eene zich blindstaart op de evolutie der vormen en instellingen, en gelooft, dat de kapitalistische maatschappij door kleine veranderingen, allengs socialistisch zal worden, zoo staart de tweede zich blind op de revolutie, waar zij scheppende kracht, tooverkracht, aan toeschrijft, om de maatschappij met één slag socialistisch te maken. Het geloof aan de wonderkracht van de gewelddadige verandering der klasseverhoudingen, dat de Kommunistische Internationale in haar aanhangers aankweekt, werkt even verderfelijk als het geloof in de wonderkracht van de geleidelijke verandering der instellingen, waarmee de Socialistische Internationale de hare vervult. De neiging om 'alles' van het geweld te verwachten, elken propagandistischen en organisatorischen arbeid als voorbereiding tot den 'grooten dag' te beschouwen, waarop de mitrailleuses en handbommen of, waarschijnlijker, de giftige gassen en de bakteriën zullen beslissen, - die neiging

kweekt een geestesgesteldheid, welke tot daadwerkelijke revolutioneering van de samenleving in het heden, dat is van de instellingen, de zeden, de gevoelens en gedachten, ongeschikt maakt. Zij leidt tot verregaande overschatting van de veranderingen die het geweld als 'vroedvrouw eener nieuwe maatschappij' tot stand kan brengen. Onbegrijpelijk en onverdedigbaar is die overschatting, vooral na de ervaringen der russische revolutie. En ook kweekt zij een lichtzinnige onderschatting van de verruwing en vergroving, waartoe iedere toepassing van geweld leidt, zelfs wanneer deze geschiedt uit kracht van hooge en zuivere motieven. Zij maakt blind voor het gevaar, dat het geweld, na eerst met tegenzin aanvaard te zijn als een onmisbaar middel, allengs de geestesgesteldheid van hen, die het gebruiken, zoozeer verandert, dat het voor hen meer en meer een doel op zichzelf wordt. Zij verhindert het opkomen van het besef der noodzakelijkheid van *innerlijke* hervorming, van de versterking der socialistische gezindheid in ons zelven, het doordringen van het inzicht, dat deze gezindheid een even onmisbare voorwaarde is tot de verwerkelijking van socialistische levensvormen, als de verovering der macht. Zij leidt er onherroepelijk toe, dat wij het stellen van eischen aan onszelf en het werken aan ons zelf gaan verwaarloozen, - dat wij vergeten, hoe noodig het is, ons besef van sociale verantwoordelijkheid te versterken en onze vitale aandriften zooveel mogelijk tot sociale gevoelens te sublimeeren. En toch vormt het werken in deze richting de eenige waarborg, dat een groote overwinning der arbeidersklasse werkelijk het uitgangspunt zal scheppen tot planmatige ontwikkeling in socialistische richting.

De voorstanders van het geweld dreigen even goed als de voorstanders der samenwerking hun socialisme te verliezen. Zij kiezen den weg, die hun schijnt rechtstreeks naar het doel te voeren. Zij vergeten, dat socialisme

ook als ideaal niets is en niets zijn kan zonder gevoel van broederschap, gevoel van menschelijke eenheid en dat het enkel verwerkelijkt kan worden door ál meer broederschap en eenheid en liefde voor allen. Zij voelen niet, dat een gevaarlijke spanning bestaat tusschen hun doel en de middelen, die zij willen toepassen, tusschen hun abstrakt willen en hun konkrete daden.

Het 'geloof aan het geweld' heeft nog meer nadeelen. Het verleidt tot toepassing van geweld ook in gevallen, waar die toepassing vermeden had kunnen worden en geen enkele goede vrucht kan afwerpen, zoo min van direkt succes als van versterkt zelf bewustzijn. Het verleidt tot misdadige roekeloosheid, tot het spelen met menschenlevens, tot het opvatten van den klassenstrijd als een ontzaggelijk schaakspel, waarop de spelers ter bereiking van hun doel geheele reeksen pionnen opofferen, tot de ont-menschelijking van dien strijd, tot zijn mechaniseering en ontzieling vèr over de grenzen heen van wat noodzakelijk is en verantwoord kan worden. Het gebruik van geweld dreigt altijd de sociale gevoelens te verzwakken en de anti-sociale te versterken, - haat, wrok, wraakzucht, leedvermaak breed te doen uitgroeien ten koste van mildheid, menschelijkheid en liefde. Het dreigt de geestelijke fysionomie van den strijder aan te tasten, die te verwringen en te misvormen en, wat het ergste is, in hem den waan te kweeken, dat dit misvormde en verminkte bewustzijn het *normale* bewustzijn is. Het kommunisme plaatst de preokkupatie van de mechanische middelen, van het 'apparaat' tot het veroveren en handhaven der macht, zoo voortdurend in het brandpunt van het bewustzijn, dat het besef der noodzakelijkheid van andere geestelijke voorwaarden haast volkomen te loor gaat. Wanneer men kommunistische sprekers met klem de bewaping van het proletaritaat hoort eischen, als hangt dáárvan alleen het heil en de overwinning af, - dit hoort eischen ook dan, wanneer er geen

sprake is van scherpe botsingen in den klassenstrijd, ja wanneer die strijd haast ingeslapen schijnt door het gebrek aan moed, aan eensgezindheid en aan energie van de massa's, - en ook dáár hoort eischen, waar de kommunisten nog geen honderdste deel der arbeiders achter zich hebben -, dan begrijpt men hoe die eisch voor hen niets dan een middel is, om het gevoel van eigen zwakheid en van de hopeloosheid der situatie, waarin men zich bevindt, te verdringen. In landen, waar de kommunisten het geweld niet enkel prediken, maar ook zooveel mogelijk toepassen, geschieden dingen, die scherp belichten welk een afgrond tusschen doel en middelen is ontstaan. Dat de ‘Roode Frontstrijders’ in Duitschland niet enkel vechtpartijen met fascisten uitlokken, maar zich ook laten gebruiken, om vergaderingen van dissidente kommunisten in de war te sturen, hun zalen te bezetten en hun voormannen te mishandelen, het bewijst dat zij een afgod van het geweld gemaakt hebben. Marx noch Lenin hebben ooit tot de gewelddadige ‘bekeering’ van niet-kommunistische arbeiders geraden, integendeel hebben beide groote leiders altijd gepoogd, zulke arbeiders te overtuigen. Het besef, tot overtuigen niet langer in staat te zijn, - zoowel ten gevolge der eenzijdigheden van de kommunistische theorie als van de verkeerdheden der kommunistische praktijk, - is voor dit schandelijk optreden verantwoordelijk. Kort geleden bleek op nog krasser wijze, in hoe hooge mate het geweld als middel voor den Bond van ‘Roode Frontstrijders’ het bewustzijn van het doel heeft verdrongen. Een geheele afdeeling van den Bond liep met pak en zak naar de fascistische Stahlhelm over, waardige tegenhanger van het telkens overloopen van kommunistische frakties in gemeenteraden enz. naar de sociaal-demokratie. Het inzicht, voor welke doeleinden en tegen wien zij zich gewapend hadden, was in deze ‘revolutionairen’ verloren gegaan; het geloof in de wonder-

kracht van het geweld op zichzelf vervulde hun bewustzijn. Deze geestesgesteldheid maakte dat zij de prooi werden der organisatie, waar de oude militaristische tradities van den pruisischen staat heden het krachtigst in voortleven.

Het gebruiken door de kommunisten van bedrog en geweld, óók tegenover mede-arbeiders en bondgenooten, - het aanvaarden daarvan als normale middelen, om de macht hunner partij te vermeerderen, - dit alles maakt den afkeer begrijpelijk die het kommunisme bij vele soc.-demokratisch-georganiseerde arbeiders opwekt. Omgekeerd verklaren de vervlakking, de dorheid, de sleur, het kleinburgerlijk groepsegoisme die in de soc.-demokratie en de moderne vakbeweging tieren, het feit, dat menig overtuigd, vurig en toegewijd kommunist of revolutionair syndicalist de millioenen arbeiders in die beweging beschouwt als voor den strijd voor het socialisme voor goed verloren.

De verwijten, die men elkaar over en weer toeslingert, zijn voor een groot deel gerechtvaardigd. De sociaaldemokratie gaat in haar waanverwachting van een wezenlijke verandering in den geest van het kapitalisme voort, de internationale klasse-solidariteit, waartoe zij zich in theorie rekent, al te vaak daadwerkelijk te verloochenen. Het kommunisme zet zijn pogingen voort, de arbeiders nog meer te verdeelen en hun beweging uit elkaar te halen. De sociaal-demokratie verzwakt in de arbeidersklasse de afkeer van het kapitalisme, zij verzoent haar met de slechte werkelijkheid. Het kommunisme vervreemdt haar van de werkelijkheid, het poogt haar met zijn eigen revolutionaire dronkenschap te vervullen en zijn eigen blind geloof aan het wonder der plotselinge, mechanische transformatie van menschen en verhoudingen op te dringen. De eene verzwakt in de massa de ‘tegengestelde reaktie’, de spontane verontwaardiging om het haar aangedane onrecht,

het innerlijk verzet tegen alle uitbuiting en elke onderdrukking, de geestdriftige wil tot den strijd voor gerechtigheid, de offervaardigheid voor zijn doeleinden. De tweede vermoordt hun geestelijk evenwicht, door in hen den klassehaat tot een paroxisme omhoog te voeren, door wraakzucht en wrok aan te blazen tot een laaienden brand, die alle gevoelens van billijkheid en menschelijkheid verteert.

Hendrik de Man merkt ergens in zijn boek over 'De Psychologie van het Socialisme' op, dat wij van het socialisme enkel datgene met zekerheid weten, wat het *nu* voor ons is, datgene waartoe het ons *nu* reeds maakt. Zoo het socialisme goed is, dan behoort het zijn aanhangers te maken tot 'betere (d. i. meer van een sociale gezindheid uit levende) en gelukkigere menschen', - beter en gelukkiger menschen dan de niet-socialisten zijn.

Naar dezen maatstaf gemeten - en hij lijkt mij de eenige reëele - is zoowel in de sociaal-demokratie als in het kommunisme de essentie van het socialisme vaak afwezig. In de sociaal-demokratie, omdat haar nuchtere en laffe aanpassing aan de burgerlijke maatschappij, haar angstvallig uitwijken voor elke groote beslissing, elken moeilijken strijd de spankracht der ziel verslapt, haar onvatbaar maakt voor sterke sociale gevoelens en voor het geluk, waarmee deze het bewustzijn overstroomen. En in het kommunisme, omdat het sociale gevoel van velen zijner aanhangers zich haast uitsluitend richt op abstrakties als de wereldrevolutie, het wereldproletariaat, enz., abstrakties, die in hen niet tot realiteit werden en geen werkelijke gemoedswarmte opwekken, terwijl hun reakties op de werkelijkheid in den regel gekenmerkt worden door wrok en verbittering.

Toch bevatten zoowel de sociaal-demokratie als het kommunisme elementen, die hun aanhangers 'beter en gelukkiger' kunnen maken, dan zij het zonder deze overtuigingen zouden zijn.

Aan den geduldigen, volhardenden arbeid der sociaal-demokratie en der moderne vakbonden ligt ongetwijfeld het besef ten grondslag, - al is het niet altijd bewust - dat alle vermeerdering van politieke en ekonomische macht, hoe dan ook verkregen, slechts blijvend kan zijn en blijvende waarden voortbrengen, wanneer zij gepaard gaat met inwendigen groei, in de eerste plaats met den groei van het sociaal verantwoordelijkheidsgevoel. Die arbeid steunt min of meer bewust op het inzicht, dat de strijd-om-de-macht, die de arbeidersklasse voert, slechts gerechtvaardigd is wanneer zij, al strijdend, boven het geestelijk peil der bourgeoisie uitstijgt. Speciaal aan alle zgn. 'ethische stroomingen' - voor zoover hun streven op de beïnvloeding van de dagelijksche praktijk der arbeidersbeweging is gericht, - komt de verdienste toe, in die beweging voor voortdurende zelfopvoeding, voor loutering en veredeling der drijfveeren te werken.

Wat het kommunisme aangaat - men kan er alle mogelijke kwaad van zeggen maar men moet erkennen, dat het medesleept door zijn stoutmoedigheid, zijn heroïsche levensvisie, en dat het in de arbeidersbeweging van dezen tijd een belangrijke funktie vervult. Het doet, wat de soc.-demokratie en de moderne vakbeweging àl te zeer verzuimen: het felle protest der onrechten tegen het maatschappelijk onrecht tot uiting brengen en de massa's opwekken tegen dat onrecht moedig te strijden. Dat het ten deele verwerpelijke middelen zijn, waarmee het kommunisme dien strijd wil voeren en zelfs dat de geest verkeerd is, die daarbij voorzit, dit alles neemt zijn verdienste niet, althans niet *geheel* weg. De doelbewuste energie en de onvoorwaardelijke overgave aan het ideaal, die velen der beste strijders voor het kommunisme bezielen, hun offervaardigheid en hun heroisme, het zijn alles voorbeelden, stimuleerende krachten, die hun werking op de massa's niet missen.

Elke der beide Internationales zou van de andere kunnen leeren. Maar inplaats van dit te doen, wijst elke den geest en het streven der andere botweg af. Haar eigen geest, haar eigen wil, haar eigen methoden, haar eigen streven beschouwt elke als de eenig juiste. Elke beroemt zich op haar verkeerdheden, onderstreept haar vergissingen en klemt zich vast aan haar fouten, om zich toch maar zoo duidelijk mogelijk van de andere te onderscheiden. Elke vergroot bewust den afstand, die haar van de andere scheidt, loochent, vaak tegen beter weten in, alle verdienste dier andere, overdrijft hare fouten en maakt haar bedoelingen verdacht. En dat kán niet anders, immers beide voelen zij zich konkurrenten op het wereldtooneel, beide pogen zij *de* Arbeiders-Internationale te worden en daartoe den konkurrent te verdringen, hem dood te drukken. Om dit te bereiken, zijn alle middelen goed: onbillijkheid en intrige, leugen en laster, hoon en smaad. Elke van hen bedriegt de arbeiders, door te ontkennen, dat de andere van de dwalingen haars weegs terugkomen kan, haar methoden herzien, haar marschroute korrigeeren. De leiders van beide pogen bij hun volgelingen een op zijn best door eenzijdige, vaak ook door direkt leugenachtige, voorstellingen in 't leven geroepen afschuw voor de aanhangers der andere op te wekken en zij slagen daarin slechts al te goed. Beide doen zij hun best, de gedachte van het herstel der eenheid op politiek gebied voor te stellen als een ongerijmdheid, waarover men enkel kan lachen, of als een schandelijk verraad aan de eigen beginselen, waartegen men zich verontwaardigd keeren moet. ‘Herstel van de eenheid door zich te vereenigen met de sociaal-patriotten, die moordenaars van Liebknecht en Rosa Luxemburg, die handlangers der kapitalistische partijen’ - zeggen de kommunisten -, ‘maar dat is onzinnig: men kan evengoed een vereeniging met die partijen zélf voorstellen.’ ‘Herstel van de eenheid door

vereeniging met de scheurmakers, met de tyrannen, die onze russische broeders tot kerker en verbanning veroordeelen, met de fanatici en de misdadigers, die overal aanzetten tot opstand en de kracht der arbeiders in bloedige avonturen verspillen; - enkel valsche broeders, wolven in schaapsvacht, of wel onnoozele zielen kunnen dit voorstellen: weest op uw hoede voor hen, arbeiders'. Zoo blaast men over en weer de gevoelens van verachting, haat en afkeer voor elkaar aan.

Gelukkig beheerschen deze gevoelens echter noch de socialisten noch de kommunisten volkomen, Het gevoel van solidariteit, het besef elkaar noodig te hebben en het verlangen naar eenwording blijven levend in hen en vragen om bevrediging. Liefde en afkeer botsen voortdurend in hun ziel en verscheuren haar. Het saamhoorigheidsgevoel, de natuurlijke neiging voor lot-genooten, de drang naar kameraadschap, verhinderd gelijk ze dit zijn om vrijelijk uit te stroomen, komen tot gisting en verkeeren in haat. Herstel der eenheid dringt zich op niet enkel omdat de uiterlijke omstandigheden haar noodig maken, maar ook omdat de scheuring voor de arbeidersklasse de bestendiging van een zielewond beteekent, die haar zedelijke kracht ondermijnt en haar psychisch evenwicht verstoort.

Zoolang echter de arbeiderspers van beide richtingen voortdurend haar best doet, bij haar lezers de gevoelens van wantrouwen, verachting en haat voor de andere partij op te wekken, kan van geen herstel der eenheid, en zelfs niet van gemeenschappelijk gevoerden strijd, sprake zijn. Elke poging daartoe moet, zoolang de psychische ondergrond niet voorbereid is, leiden tot onaangename incidenten, waaruit het wantrouwen nieuw voedsel zuigt en die de geprikkeldheid nog weer verergeren.

Wanneer sociaal-demokraten en kommunisten inderdaad *geheel zóó en enkel zóó* waren als zij elkaar zien en elkaar gelooven te zijn, dan zou elke gedachte aan het her-

stel der eenheid opgegeven moeten worden. Maardan zou ook geen enkele grond bestaan voor de hoop, ooit met dergelijk minderwaardig menschenmateriaal het kapitalisme te kunnen overwinnen en door een hoogeren vorm van maatschappelijke organisatie te kunnen vervangen. Zijn de kommunisten, zooals de sociaal-demokratische pers hen afschildert, niets anders dan leugenaars en gewetenlooze avonturiers, die de achterlijkste tendenties in de arbeidersbeweging vertegenwoordigen, - zijn de sociaaldemokraten, zooals de kommunistische pers hen voorstelt, niets anders dan laffe kleinburgers en lakeien der bourgeoisie, dan is de arbeidersklasse niet in staat, haar historische taak te verrichten, dan is zij daartoe aan den eenen kant te zeer verburgerlijkt, aan den anderen te zeer verwilderd.

Maar gelukkig staat de zaak anders. Sociaal-demokraten noch kommunisten zijn *enkel* zoo als zij elkaar zien en *niets* dan datgene, waarvoor zij elkaar houden. Zij zijn ook anders en beter. Al het leelijke, wat zij van elkaar zeggen, moge waar zijn, - een groot deel er van is helaas waar - al dit leelijke, deze tekortkomingen en verkeerdheden omvatten zoomin het geheele wezen der eenen, als dat der anderen. De sociaal-demokraten en de moderne vakbeweging hebben ontegenzeggelijk groote historische verdienste. Hun organisaties zijn monumenten van de rustelooze inspanning, de taaie volharding der massa's om te ontstijgen aan de lichamelijke en de geestelijke ellende, waarin zij gedompeld lagen. En zij hebben ook heden nog verdiensten. Zij belichamen in hun beste vertegenwoordigers en hun beste momenten de evolutionaire gedachte in het socialisme, het inzicht in de noodzakelijkheid van opvoeding en hervorming, de beide groote, in hun onderlinge wisselwerking onmisbare, middelen, om de massa's rijp te maken voor het socialisme. Immers zonder de geestelijke veranderingen, in de massa's teweeggebracht door de,

gedurende vele jaren opeengehoopte, werkingen van opvoeding en hervorming, zou de opbouw van eene maatschappelijke organisatie, waarin sociaal verantwoordelijk-heidsbesef, plichtsgevoel en makkerliefde meer en meer de oude middelen van fysieken of ekonomischen dwang vervangen, pure illusie zijn.

Het kommunisme van zijn kant belichaamt de hartstochtelijke spankracht en het heroisch streven, dat door een opperste krachtsinspanning eens en voor goed een einde aan onderdrukking en uitbuiting wil maken. Uit dat streven spreekt het geloof, dat bergen verzet en dat elke opkomende klasse in het verleden aandreef tot groote daden, - het geloof aan zich zelf, aan de oneindige mogelijkheden en onuitputtelijke krachten die in het zelf sluimeren, en óók het stimuleerend geloof aan het 'wonder' van den plotselingen keer.

Sociaal-demokratie en kommunisme belichamen potentieel elk één kant, één element der geheele socialistische waarheid. Zij vertegenwoordigen elk een waardevol onderdeel zijner algemeene synthese. Beide stammen zij af van de zelfde maatschappijleer, die gekoncipieerd werd onder den invloed van rationalistisch-mechanische gedachtengangen; daarom lijden zij beide ook onder hetzelfde tekort aan besef van de beteekenis der hoogste levenswaarden; beide faalden zij er tot dusver in, het juiste evenwicht te vinden tusschen belangen en idealen, en ook faalden beide tot dusver, om de aantrekkingskracht van het socialisme zóó groot te maken, dat alle niet-parasitaire maatschap pelijke groepen en alle sterk-sociaal voelende eenlingen er zich onweerstaanbaar toe aangetrokken voelen.

En beide zullen daarin blijven falen, zoolang zij tegenover elkaar blijven staan als konkurreerende lichamen, die elkaar fel beoorlogen en vuil belasteren, elkaar tot het uiterste drijven en elkaar tot betrekkelijke machteloosheid veroordeelen. Geen van beide kunnen zij de in-

zinking in hun rijen overwinnen, de verschijnselen van ontaarding in hun organisatie opheffen, omdat bij alles wat zij doen de gedachte hen hanteert van den ‘vijandigen broeder’, die op de loer ligt, om elke bekentenis van zwakheid uit te buiten, elk blijk van schuldbesef te misbruiken. Die gedachte noopt hen, een zelfvoldaanheid voor te wenden, die zij niet bezitten, zich voortdurend sterker voor te doen dan zij zich voelen, - hun bezorgdheid, hun twijfel, hun berouw en hun wroeging angstvallig te verbergen. ‘De kommunisten’ - aldus P. Louis in een uitstekend artikel in de ‘Unité Ouvriere’ van Januari '28 - ‘de kommunisten zijn op hun vergaderingen enkel vervuld van de socialisten, die zij pogen te diskrediteeren. De sociaal-demokraten denken op hún kongressen enkel aan de kommunisten, voor wie zij bevreesd zijn en die zij willen terneer slaan. De kommunisten nemen tot demagogie hun toevlucht, zij zien heil in een politiek van overbieden, terwijl de sociaal-demokraten uit instinkt van zelfbehoud de radikale bourgeoisie pogen te naderen.’ - Zoo is het en zoo zal het blijven, zoolang de scheuring voortduurt. Het bestaan eener Kommunistische Internationale maakt, dat de links-gerichte stroomingen in de Socialistische Internationale zwak blijven, het stelt de leiding van deze laatste in staat om allen, die op meer onafhankelijkheid van de bourgeoisie, meer strijdvaardigheid en meer solidariteit met de koloniale volken aandringen, door het demagogische verwijt, dat zij heulen met de ‘vijanden der partij’ te diskrediteeren. Het bestaan der Tweede Internationale houdt op zijn beurt den groei der strooming in het kommunisme tegen, die de heerschende opvattingen over de mechanische verovering der macht, de beteekenis van het geweld, de overmatige centralisatie en de militaristische discipline poogt te bestrijden. Zoomin de kommunisten als de sociaal-demokraten beschouwen hun positie en hun vooruitzichten, - ondanks beider

pretentie, in het marxisme een onfeilbare methode van onderzoek te bezitten - met den onbevangen blik van den wetenschappelijken socioloog. Beiden laten zij zich bij hun oordeel in hooge mate beinvloeden door hun hoop, hun verlangens, hun wil-tot-de-macht en vooral hun gevoel van haat jegens de tegenpartij.

De kommunisten willen niet erkennen, dat hun invloed in West- en Midden Europa, zoowel ten gevolge van de stabilisatie van het kapitalisme als door hun eigen fouten, verminderd is. Het bolschewisme kon in Duitschland, in Engeland, in Frankrijk, in Nederland, in België, in de Skandinavische landen, enkel een bedreiging voor de soc. demokratie vormen, zoo lang een sterke revolutionaire spanning bestond en de spoedige ineenstorting der kapitalistische maatschappij vrij algemeen verwacht werd. Het kon in die landen zelfs toen niet tot den voornaamsten organisatorischen vorm worden, waarbinnen de arbeidersmassa's den strijd voor hun belangen en idealen voeren. Het kon dit niet worden om tal van redenen, samenhangend met het geheele verleden van West-Europa, met de historische wording en het karakter zijner kultuur. Het geestelijk leven der arbeidersklasse is door die kultuur sterk beinvloed, het kreeg door haar een individualistischen inslag, die met haar socialistisch streven tot een vastgevoegd weefsel verstrengeld werd. Denkwijzen, opvattingen, gevoelens, die ten deele uit het tijdperk der Hervorming, ten deele uit dat der fransche omwenteling en ten deele uit de bloeiperiode van het burgerlijk liberalisme afstammen, hebben dien inslag gemaakt en verstevigd. Zoowel het godsdienstig als het filosofisch individualisme hebben hun wortels diep in het bewustzijn der massa's gedreven. Dat zij het deden had geenszins de werking, die massa's voor den strijd voor het socialisme ongeschikt te maken of dien strijd zelf te verzwakken. Wel echter heeft het in hem een individualistisch element gemengd, hem een bepaald

karakter, een zekere klankkleur gegeven. Aan de idee van sociale vrijheid en gelijkheid verbinden de West-Europeesche arbeiders de gedachte van het zich meer kunnen uitleven der persoonlijkheid. Verbetering van arbeidsvoorwaarden en verhooging van levensstandaard worden nagestreefd, niet in de laatste plaats om der wille van het gevoel van persoonlijke eigenwaarde, dat ook in den ruwsten en onwetendsten arbeider sluimert. De West-Europeesche massa's voerden den strijd voor het kiesrecht niet uitsluitend, ja, misschien zelfs niet in de eerste plaats in het bewustzijn, dat dit recht hun klasse toekwam; zij eischten het op grond van hun mensch zijn.

In het West-Europeesche socialisme is het gevoel van massale eenheid, massale kracht, massale solidariteit, massale discipline, altijd begrensd geweest door het besef van de waarde der persoonlijkheid en van achting voor hare rechten. Radikale marxisten als Rosa Luxemburg, Karl Liebknecht en Herman Gorter hebben telkens met klem de onmisbaarheid van sterke persoonlijkheden in den strijd voor het socialisme betoogd. Sterke persoonlijkheden echter zijn zij, die in bepaalde omstandigheden den moed hebben alléén te staan, die aan de organisatie, hoe veel deze in hun leven moge beteekenen, niet het recht toekennen, hun geweten te dwingen. Het standpunt der absolute discipline werd in het Westen door de beste strijders, hetzij zij arbeiders of intellectueelen waren, nooit aanvaard.

Het russische bolschewisme mist dezen individualistischen inslag. In zeker opzicht ligt hierin zijn kracht, maar ook is dit gemis verantwoordelijk voor veel, waarin het in onze oogen tekortschiet. Het heeft de arbeiders niet opgevoed tot zelfbewustzijn maar tot klassebewustzijn en daartoe alléén. Het heeft hun niet zoozeer geleerd zichzelven als menschelijke persoonlijkheden te eeren, dan wel zich te voelen als cellen in een organisch geheel, als

onderdeelen van een klasse. Het beschouwt de achting voor de persoonlijkheid, de erkenning dat zij moreele rechten bezit die onvervreemdbaar en onaantastbaar zijn, als een symptoom van een verouderde burgerlijke denkwijze; het treedt die rechten zonder eenigen schroom onder den voet, waar het welzijn van het grootere geheel dit schijnt te eischen. Het ziet geen individuen en wil die niet zien, het denkt altijd en overal massaal. Deze denkwijze ligt ten grond zoowel aan de wetgeving en de sociale werkzaamheid der Sowjet-federatie als aan den organisatorischen opbouw der Derde Internationale en aan de handhaving der discipline in de partijen die haar vormen. En deze denkwijze acht het onnoodig, zich om de rechten van het individu te bekommeren; zij acht het schuldige zwakheid, zijn scrupules te ontzien. Daarom is de discipline voor haar een absolute plicht, die door geen andere plichten begrensd wordt; konflicten van plichten zijn niet mogelijk; in het dwingen der gewetens ter wille van de klasse- en de staatsbelangen ligt niets onzedelijks. Wie tegenover de plichten, die de discipline, dat is de wil van de meerderheid en van de leiding oplegt, zich beroept op zijn geweten, die denkt en voelt als een bourgeois. Dat ook het lid van een vijandige klasse er aanspraak op kan maken, als mensch beschouwd en behandeld te worden, - het lijkt in het licht van een dergelijke opvatting ongerijmd.[1)]

De organisatievorm der russische K.P., de groote centralisatie, de ijzeren tucht, de cellenbouw, het ontbreken van alle moreele scrupules, ook tegen de meest stuitende toepassing van list en bedrog (zooals het bespionneeren en misleiden van kameraden) en van geweld (zooals het te-

1) Dit is de algemeene stelregel, de theorie. Het spreekt vanzelf dat de praktijk talrijke afwijkingen daarvan vertoont. Zeer vele russische kommunisten kennen wel degelijk konflicten van plichten; niet weinigen zijn er aan ondergegaan. Het verhalend proza van het tijdvak na de revolutie beeldt dergelijke konflicten vaak op aangrijpende wijze af.

rechtstellen van gijzelaars), - al deze dingen vinden hun verklaring in de voorgeschiedenis der revolutie, dat is in het verleden van het russische volk.[1)] Dat volk heeft een geheel andere historische ontwikkeling doorgemaakt dan de westersche volken. Een geheele historische periode, die, welke zich uitstrekt van de Hervorming tot aan de opkomst van het liberalisme, sloeg het feitelijk over.

Eeuwen en eeuwen lang bleef de sociale en de geestelijke horizon van den primitieven russischen boer onveranderd; in zijn leven kon van het ontwaken der persoonlijkheid geen sprake zijn. Plotseling zonk die horizon weg en door een ontzaggelijke branding heen werd de massa, te midden van onuitsprekelijke smarten, ontroeringen en gevaren, naar nieuwe levensoevers geslingerd. Daar verschenen aan die massa nieuwe geestelijke horizonnen: bijna zonder overgang werd zij ingewijd in de gedachtengangen van een zeer abstrakt en dogmatisch socialisme.[2)] De westersche massa's kùnnen niet ‘kommunistisch’ in den zin der Derde Internationale, dat is niet bolschewistisch worden, omdat dit voor hen zou beteekenen terug te komen op een eeuwenlangen ontwikkelingsgang en de historie van eeuwen ongedaan te maken. Daarom is het uitgesloten, dat de Derde Internationale in West- en Centraal Europa de Tweede kan verdringen, hoe halfslachtig en dubbelzinnig deze laatste ook optreedt, hoe ernstig haar fouten en tekortkomingen ook zijn.

Om geheel andere redenen is het uitgesloten, dat de sociaal-demokratie in Rusland ooit de partij der massa's zou worden. De russische menschewiki zijn in hun weifelachtigheid, hun ontzag voor de burgerlijke cultuur, hun gebrek aan vertrouwen in de scheppende kracht der massa's, hun bereidwilligheid, bondgenootschappen met de bour-

1) Zie hierover H.N. Brailsford, in zijn uitstekend boekje ‘How the Sowjets work’.
2) Brailsford in ‘How the Sowjets work’.

geoisie te sluiten, kortom in hun geheele denkwijze, de onbeholpen navolgers der Europeesche reformisten. Een breede kloof scheidt hen van de russische volksmassa's. Het bolschewisme heeft de aspiraties dier massa's tot uiting gebracht en belichaamd in de jaren dat, na lange verstarring, een stormachtig ontwikkelingsproces in hen begon; het heeft hun verlangens en hun streven gedurende die jaren aangevuurd en in bepaalde vormen gegoten. Daarom is dat bolschewisme voor hen één geworden met de roemrijke overleveringen eener revolutie, die geslachten lang door de kunst afgebeeld, door de poezie bezongen zal worden. Het bolschewisme heeft die massa's omhoog getild uit het duister der slavernij in het sterke licht eener nog begrensde, maar voor hen glanzend-nieuwe vrijheid; het heeft hun het besef gegeven van hun kracht, hun taak, hun macht, hun glorie. In Rusland is geen andere vorm van progressieve massa-organisatie meer mogelijk dan die van het kommunisme, zooals geen andere vorm van staatkundige demokratie er meer mogelijk is, dan die van het sowjetstelsel. Beide kunnen en zullen in den loop der evolutie verzuiverd, verbeterd en door de volkskracht vervormd worden, maar door een ander organisatie-*beginsel* vervangen worden, dat kunnen zij niet. En dat wat voor Rusland geldt, geldt in nog hoogere mate voor zijn achterland - Azië.

De worsteling tusschen de twee Internationales, om elkaar te worgen, is hopeloos. Zij kan niet eindigen met den ondergang van een hunner, immers beide zijn zij produkten van ontzaggelijke historische krachten en die krachten blijven ook heden voortwerken. De broederstrijd tusschen hen verwart het proletariaat, bederft, ontmoedigt en verlamt het. De eenige bevredigende oplossing van dien strijd ligt in de samensmelting van beide Internationales tot een hoogere eenheid.

IV. De diepere oorzaken der krisis[1)]

Als oorzaken van de krisis in de socialistische arbeidersbeweging beschouwt men doorgaans de groote gebeurtenissen der laatste vijftien jaar: de oorlog, de ineenstorting der Tweede Internationale, de zwenking van bijna de geheele sociaal-demokratie naar het burgerlijke kamp, de russische revolutie van November 1917 en de duitsche van November 1918.

Inderdaad zijn deze gebeurtenissen de aanleiding geweest tot den absoluten breuk tusschen ‘reformisten’ en ‘revolutionairen’, met de gevolgen van scheuring over de geheele linie en fellen broederstrijd. Maar er zijn bij de scheuring nog andere, diepere, meer algemeene en geestelijke oorzaken in 't spel. En enkel wanneer de arbeidersklasse die oorzaken leert doorzien, enkel dan bestaat de mogelijkheid, dat zij de krisis zal overwinnen en de inzinking te boven komen.

De arbeidersklasse kan enkel één van wil worden, door zich te vereenigen in het socialisme. Maar zij kan zich slechts vereenigen in een socialisme, dat op andere, breedere, grondslagen dan het marxistische steunt! Hiertoe echter is allereerst noodig, dat de arbeidersklasse de belemmeringen gaat beseffen, die het marxisme voor haar eigen voelen, willen en streven beteekent.

Deze belemmeringen bestaan voornamelijk in het vasthouden aan bepaalde leerstellingen. De eerste daarvan is het geloof aan de ontwikkeling der maatschappij naar

1) De algemeene gedachtegang van dit hoofdstuk berust op het boek van Hendrik de Man, ‘De Psychologie van het socialisme’. De lezers van mijn studie, die dat boek niet kennen, wek ik op er zóo mogelijk kennis van te nemen, of, zoo zij daartoe niet in staat zijn, ten minste een der artikelen te lezen waarin het behandeld wordt of een der brochures, waarin de Man zelf enkele punten uit zijn groote werk beknopt en populair heeft uiteengezet.

bepaalde wetten, door het marxisme ontdekt, en als welker uitkomst de socialistische samenleving noodzakelijk moet komen. De tweede is de opvatting van het ekonomisch motief als de sterkste, den mensch bewegende, macht en van het ekonomisch belang als de maatschappelijke motor bij uitnemendheid. De derde is de opvatting van den strijd der arbeidersklasse voor het socialisme als een strijd om de staatsmacht, over welks uitslag het bezit van organisatorische, politieke en militaire machtsmiddelen beslist. Deze leerstellingen vormen den theoretischen grondslag, die de praktijk zoowel der Tweede als der Derde Internationale voor een groot deel beheerscht.

Tientallen jaren lang hebben deze leerstellingen in de arbeidersbeweging een uiterst belangrijke funktie vervuld. Zij hebben de energie der arbeidersklasse gestimuleerd, haar aangezet tot volharding, haar bewaard voor ontmoediging en gesterkt in nederlagen. Zij hebben haar geleerd, haar kracht samen te trekken op reëele, scherp-afgebakende doelstellingen. Zij waren menigmaal de sporen, die de arbeidersklasse aandreven tot dapperen strijd. Thans echter verkeeren zij in boeien, die haar in hare bewegingen belemmeren en verhinderen nieuwe wegen in te slaan. Niet alles in het marxisme is verouderd. Als methode van historisch onderzoek behoudt het zijn waarde, al zien wij veel scherper dan vroeger de grenzen waaraan het gebonden is. Wat de praktijk van den strijd betreft, zoo gelden de twee voornaamste gezichtspunten, die Marx bijna drie kwart eeuw geleden in het socialisme heeft ingevoerd, ook thans nog ten volle. Ook thans kunnen wij ons geen socialistische beweging voorstellen, waarin de arbeidersklasse niet de voornaamste strijdende eenheid zou zijn. En evenmin kunnen wij ons een strijdende arbeidersklasse voorstellen, die de afschaffing der klassetegenstellingen niet als het einddoel van haar strijd zou beschouwen en

het brengen der produktiemiddelen aan de gemeenschap, met het recht van kontrole door de organen dier gemeenschap, niet als een onmisbare voorwaarde om dit doel te verwezenlijken.

Maar, zoo deze twee algemeene gezichtspunten er ook heden nog in hooge mate toe bijdragen ons vertrouwen te versterken, dat de volgende fase van het maatschappelijke ontwikkelingsproces het socialisme zal zien ontstaan, - met de leerstellingen, die wij hier boven omschreven en die eveneens tot de grondstellingen van het marxisme behooren, is dit niet het geval. Hen beschouwen wij in tweeërlei opzicht als verouderd.

Verouderd is de marxistische opvatting van de motieven, die de arbeiders in hoofdzaak heeten te bewegen tot den klassenstrijd. Niet het 'ekonomisch belang' - of, in de taal der psychologie overgezet, niet het verwervingsmotief, - is in dien strijd doorgaans het voornaamste motief, laat staan het eenige. Integendeel komen bij dien strijd een aantal motieven van verschillenden aard in het spel. Zijn drijfveeren zijn even samengesteld als haast alles dit pleegt te zijn wat zich in de psychische sfeer afspeelt. Dat Marx de rol der psychische elementen in de maatschappelijke ontwikkeling eenzijdig en uiterst simplistisch heeft gezien is niet toe te schrijven aan dwalingen van zijn genie of leemten in zijn kennis, maar uitsluitend aan het feit, dat ook de grootste genieën gebonden zijn aan de grenzen, welke de ontwikkelingsgraad der wetenschap van hun tijd, de orientatie van het maatschappelijk streven, (meer naar binnen of meer naar buiten) en die van de filosofische ideeën in dien tijd en tenslotte het *levensgevoel*, dat van dit alles de resultante is, aan hun beschouwing der problemen zoowel als aan de richting, waarin zij de oplossing zoeken, stellen. De geestelijke sfeer van het tijdperk, waarin Marx zijn sociologisch stelsel schiep, was het mechanistisch rationalisme. De natuurwetenschappen, om van de biolo-

gie en de zielkunde niet te spreken, leven heden ten dage in een geheel andere.

In de tweede plaats is het marxisme verouderd, omdat zijn leerstellingen gegrondvest zijn in de maatschappelijke werkelijkheid van driekwart eeuw geleden. Het ging uit van één bepaalde fase van het kapitalisme en wel van die, waarin het voelen, denken en streven der arbeidersklasse, - die zoo goed als rechteloos en bijna geheel buiten het politieke en sociale leven der burgerlijke maatschappij gesloten was, - uitteraard bijna uitsluitend op de vermindering van haar ekonomischen nood gericht was. Wel is waar moeten wij nooit vergeten, dat deze fase in zekeren zin nog steeds voortduurt. Immers het kapitalisme heeft zijn heerschappij in de laatste halve eeuw over telkens nieuwe deelen der aarde uitgebreid, het is *imperialisme* geworden, en als imperialisme drukt het de massa's van andere rassen, die het zich onderwierp en dwingt voor hem te werken, aanvankelijk terneer tot hetzelfde uiterst lage levenspeil, dat de engelsche en duitsche, de fransche en belgische massa's in een vroeger tijdperk hebben doorgemaakt. Dit alles neemt echter niet weg, dat het kapitalisme zoowel in de landen waar het oorspronkelijk ontstond als in Noord-Amerika, een reusachtige ontwikkeling heeft doorgemaakt en dat de arbeidersklasse in die landen in vele opzichten heden anders is, dan toen Marx het ‘Kapitaal’ schreef. Ook het kapitalisme is veranderd. Daarom is het ook niet verwonderlijk, dat de arbeidersklasse in die landen thans heel andere problemen moet oplossen dan die in het ‘Kapitaal’ gesteld worden, waaruit volgt, dat zij zelfstandig een oplossing daarvoor moet zoeken. Het marxisme kan haar daarbij géén wegwijzer meer zijn.

Het marxisme prentte aan de arbeidersklasse in, dat zij van het kapitalisme enkel ellende had te verwachten en daarom in het kapitalisme niets dan de ketenen dier ellende te verliezen kon hebben. Het werkte haar op, ál

haar kracht tot den strijd tegen het kapitalistisch stelsel te koncentreeren, en leerde haar in dien strijd ál haar heil, haar eenig geluk en de bevrediging dier hoogere aspiraties en sociale gevoelens te vinden, waaraan het een zoo krachtige impulsie gaf, al beschouwde het ze als sekundaire ‘gevolgen’ van het primaire gebeuren, dat zich naar zijn opvatting in het produktieproces voltrok.

Door de twee-eenheid van klassenstrijd en socialisme te prediken, heeft het marxisme onbegrensde geestelijke en zedelijke krachten in beweging gebracht. Het heeft de zwakke en kortstondige opflikkeringen van het instinkt van zelfwaardeering in de zielen der arbeiders versterkt en ze gemaakt tot een duurzamen gloed. Het heeft de rauwe drift en de halfdierlijke begeerte naar elementaire stoffelijke waarden, die aanvankelijk in den strijd der proletarische massa's het meest op den voorgrond traden, gelouterd en gezuiverd, door dien strijd op het socialisme te richten. Het heeft in de armelijke gevoels- en gedachtswereld dier donkere massa's het blijde licht, den schoonen tooverglans, de rijke flonkering doen schitteren der socialistische idealen. Het heeft de oogen doen glanzen, de gebogen ruggen zich doen strekken, de aarzelende gebaren vast en zeker gemaakt; in de harten liefde voor de levenden en de nog ongeboren geslachten opgeroepen. Door het marxisme is in den proletariër de mensch opgestaan.

Dit alles is waar. Maar het is ook waar, dat het marxisme den hoofdnadruk gelegd heeft niet op de socialistische idealen, maar op de proletarische belangen en niet op den strijd voor méér levensvreugde en een hooger geluk voor alle menschen, maar op den strijd om de macht. Den strijd te voeren voor haar klassebelangen, haar wil te richten op de verovering der macht, dàt prentte het marxisme der arbeidersklasse in als het eerst- en het meest noodige. Was die strijd eens gewonnen, die macht eens veroverd, dan

zou al het andere vanzelf volgen. Dan zou de arbeidersklasse, optredend met diktatoriale bevoegdheid, de maatschappij op socialistische grondslagen inrichten. Na een kort tijdperk-van-overgang zouden de klassen verdwenen zijn, en met hen de staat. De ‘associatie der vrije producenten’ zou in het leven treden.

De strijd voor de klassebelangen van het proletariaat - zoo werd het gewoonlijk in de propaganda voorgesteld, - was, mits hij konsekwent gevoerd werd, één met den strijd voor het einddoel, voor de socialistische gemeenschap. Deze voorstelling was volkomen logisch. Immers, zoo de arbeiders van de huidige maatschappij niets te verwachten en in haar niets te verliezen hadden, dan konden zij hun strijd enkel voeren als een strijd voor een *andere* maatschappij.

Voor de eerste generaties van socialistische arbeiders was dit inderdaad in hooge mate het geval. Maar nog vóór het einde der vorige eeuw kwam hierin verandering. Het bleek, dat een deel der arbeidersklasse wel degelijk in staat was, zijn arbeids- en levensvoorwaarden in het kapitalisme aanmerkelijk te verbeteren. In werkelijkheid werd de strijd dan ook steeds meer gevoerd voor beperkte doeleinden, dat is voor hervormingen, die het kapitalisme in zijn wezen niet aantastten. Voor zoover deze strijd gevoerd werd door de vakvereenigingen, had hij tevens de werking, de groepsbelangen op den voorgrond te brengen. Voor zoover hij gevoerd werd door de sociaal-demokratie, bracht hij de vertegenwoordigers der arbeidersklasse in nauwe aanraking met de burgerlijke partijen en leerde hen schipperen en transigeeren. Immers zonder schipperen en transigeeren viel in de parlementen niets te bereiken. En hoe krachtiger de sociaal-demokratie in de parlementen werd, hoe meer zij als faktor in de aktueele politiek meetelde, des te meer werd zij meegesleept in alle konkelarijen van het parlementarisme.

In de langdurige polemiek tusschen ‘marxisten’ en ‘reformisten’ - een polemiek, die tientallen jaren geduurd heeft, - is duidelijk aan het licht gekomen, dat de strijd voor de direkte ‘belangen’ der arbeidersklasse (of voor bepaalde groepen in die klasse) lang niet altijd identiek is met die voor de socialistische doeleinden. Sommige revisionisten en reformisten hebben dan ook eerlijk bekend, dat het ‘einddoel’ hun niets kon schelen en de beweging, dat is de strijd voor beperkte, konkrete, doeleinden, alles voor hen was. Voorgangers van de radikale richting poogden een uitweg te vinden, door het onderscheid duidelijk te maken tusschen ‘tijdelijke’ en ‘duurzame’, ‘groeps’ en ‘klasse’ belangen. Zij zetten uiteen, dat het marxisme van de arbeidersklasse eischte, haar oogenblikkelijke en groepsbelangen bij haar duurzame en algemeene klassebelangen, anders gezegd haar idealen, ten achter te stellen. Zóó te handelen, dat die algemeene en duurzame klassebelangen gediend werden, dat alleen was zijn plicht vervullen als socialist, als klassebewust arbeider, dat alléén was handelen, naar de proletarische moraal eischte. De wereldoorlog bewees, dat een kleine minderheid in de internationale sociaal-demokratie hiertoe in de moeilijkste omstandigheden in staat was. Aan die minderheid gaf haar socialistisch beginsel de kracht, de elementair werkende groeps- en kuddegevoelens in haar zelve te overwinnen en trouw te blijven aan de internationale solidariteit.

De groote massa's echter bezaten in 1914 die kracht niet. En zij zouden haar heden evenmin bezitten. Hun wil werd niet gericht op het brengen van offers: hun werd ingeprent, dat zij voor hun ‘belangen’ moeten strijden - en zij verstonden dat woord niet in de abstrakte, overdrachtelijke, ideale beteekenis, die de theoretici eraan geven, maar in zijn gewonen, konkreten, reëelen zin. Zij maken geen verschil tusschen ‘belang’ en ‘voordeel’.

Zij zien zeer goed in, dat men zich ter wille van zijn voordeel eenige opoffering moet getroosten, - het geheele vakvereenigingswezen zou zonder dit inzicht onmogelijk zijn -, maar de overgroote meerderheid wil enkel offers brengen, wanneer haar 'belang' dat eischt, d.w.z. wanneer zij verwacht, door die offers in de naaste toekomst een grooter goed, een reëel voordeel te zullen verwerven. Het komt niet bij haar op, dat strijden voor het 'klassebelang' in den grond der zaak beteekent, zijn tijd en kracht te geven, zich inspanning en offers te getroosten voor doeleinden, welker verwezenlijking onzeker is en waarvan zij in geen geval zelve zal genieten.

De massa heeft, naar ik meen, met haar opvatting van het woord 'belang' volkomen gelijk. De uitlegging, die de marxistische theoretici aan dat woord hebben gegeven, snijdt geen hout; hun pogingen om op den grondslag van het rationalistisch denken aan de arbeidersklasse de noodzakelijkheid van offervaardigheid en zelfverzaking voor te houden zijn in hooge mate gewrongen. Het is ommogelijk, den arbeiders langs den weg van logische redeneering te bewijzen, dat offers voor verre, onzekere, ideale doeleinden in hun 'belang', dat is in hun voordeel zijn.

De arbeidersklasse laat zich bij haar strijd vele malen leiden door irrationeele impulsies en gevoelens, zoowel van zelfzuchtigen als van socialen aard. Maar in zoover zij zich door rationeele gedachten en gevoelens laat leiden, zit daaraan de wil der eenlingen vast, iets te doen voor zich zelf, een bepaald kwaad af te wenden of een bepaald goed te veroveren. En het kàn niet gelukken, om haar door redeneering te overtuigen, dat haar 'belang' eischt, dit kwaad op zich te nemen of dat goed te laten ontglippen. De zelfzuchtige aandrift gooit al zulke redeneeringen omver. Die aandrift weet, dat één vogel in de hand beter is dan tien in de lucht, en naar deze wetenschap handelt hij.

Het ‘solidariteitsgevoel’ kan, wanneer aan zijn uitoefening werkelijke benadeeling van het persoonlijk belang vast zit, zich slechts doorzetten tegen de aandriften van zelfhandhaving en zelfbevoordeelingin, wanneer het door zeer sterke krachten in het zedelijk leven gesteund wordt. Dit verklaart b.v., waarom de stakende engelsche mijnwerkers in 1926 niet door de transportarbeiders, evenmin in Engeland zelf, als in andere landen, daadwerkelijk gesteund werden. De internationale leiders, die de sympathiestaking wilden toepassen, - zij waren niet talrijk - konden nóg zoo zeer gelijk hebben met hun betoog, dat de nederlaag van het engelsche mijnproletariaat de geheele arbeidersklasse zou verzwakken, dat betoog vermocht geen groote solidariteitsbeweging in het leven te roepen. Wat de mijnwerkers aangaat, - de engelsche staking was voor de amerikaansche, duitsche, belgische en nederlandsche mijnwerkers een bron van voordeel door volop werk, extrabetaling van overuren, enz. Die voordeelen waren voor hen veel werkelijker dan de voorstelling dit was van mogelijke grooter en duurzamer voordeelen, die voor hen uit een overwinning, - en van mogelijke nadeelen, die uit een nederlaag der engelsche stakers zouden volgen. Den, ‘éénen vogel’ hadden zij inderdaad stevig in de hand.

De ervaring wijst uit, dat de voorstelling van een grooter goed in de toekomst doorgaans een zwakkere prikkel voor den wil is, dan het genot van een kleiner goed in het heden. De eerste werkt indirekt door middel der verbeelding, de tweede rechtstreeks door middel van de zintuigen. De priesters van alle godsdiensten hebben de dreiging met de gruwelijkste straffen gebruikt, om de geloovigen van de zonde terug te houden, en aan de deugdzamen de heerlijkste genietingen in het vooruitzicht gesteld, als belooning hunner deugdzaamheid, zonder dat dit alles voldoende was, om het meerendeel der menschen af te houden

van het volgen hunner zondige begeerten. Hoe kan men dan verwachten, door rationalistische vertoogen, waarin evenmin de verschrikking der hel als de hoop op hemelsche zaligheid doorklinkt, de zelfzuchtige neigingen der massa's te overwinnen en die te bewegen, hun zoo verklaarbare begeerte naar onmiddellijke lotsverbetering te onderdrukken?

Wie in den strijd der arbeidersklasse de solidariteit, de makkerschap, de begeerte allen verdrukten en ontrechten te hulp te komen, wil doen zegevieren op het persoonlijk en het groeps-egoïsme, die moet nadruk leggen op ándere voorstellingsreeksen en ándere motieven in beweging brengen, dan die, welke voornamelijk met het belang samenhangen. De hoop, de arbeiders ertoe te brengen, als uitkomst van een rekensom *zekere* oogenblikkelijke voor *onzekere* toekomstige voordeelen op te offeren, zal altijd bedrogen uitkomen. De zelfzuchtige aandriften zullen de sterkste blijken en alle redeneeringen over de 'ware' en 'duurzame' belangen der klasse zullen afstuiten op de oerkracht van het instinkt.

Wanneer de nood aan den man komt, in de groote krisissen der arbeidersbeweging, zoekt de agitator dan ook zijn kracht niet in dergelijke sofistische redeneeringen. Hij doet een beroep op de sociale instinkten, hij tracht den moed op te wekken, het medegevoel in beweging te brengen, de vlam der kameraadschap aan te wakkeren; hij werkt op de krachten van gemoed en verbeelding; hij poogt in zijn hoorders of zijn lezers den drang op te wekken, uit den rijkdom van hun gemoed iets te geven, - een deel van zichzelven te geven en deze gave te gevoelen als een vreugde, als een daad, die haar eigen belooning meebrengt. Dit zijn de stemmingen en gemoedsaandoeningen, dit is de gezindheid, waar de groote offers uit voortkomen, die de strijd eischt. Wil de arbeidersklasse niet 'verburgerlijken', wil zij de worsteling aanvaarden tegen fascisme en imperia-

lisme en daarin zegevieren, wil zij het gewicht van haar macht in de weegschaal werpen ten gunste der onderdrukte koloniale volken, dan zal deze gezindheid de diepste drijfveer moeten worden van haar daden. Het enkel-verstandelijk inzicht, dat de uitbuiting der gekleurde rassen de bestaansvoorwaarden der Europeesche arbeidersklasse meer en meer bedreigt, en dat het daarom zaak is, het proletariaat van die rassen de broederhand toe te steken, heeft geen bewegende kracht. Sleur, kleinzieligheid, rassen-vooroordeel, hoogmoed, zij allen werpen de dammen op, die het tot stand komen van een wereldverbond tusschen blank en bruin verhinderen. Natuurlijk bedoelen wij niet, dat kortstondige opflitsingen van geestdrift, opgewekt door vlammende taal en geëxalteerde redevoeringen, reeds in staat stellen òm duurzame overwinningen te behalen op de zelfzucht. Hiertoe is een vernieuwing van de grondslagen der arbeidersbeweging noodig, een opgeven van leuzen, die zoo lieflijk klinken, omdat zij de zelfzuchtige driften vleien, - is noodig een langdurige opvoeding, die zich de omzetting van lagere motieven in hoogere ten doel stelt. Aan de bevoorrechte deelen der arbeidersklasse moet voorgehouden worden, dat zij haar groepsbelangen niet mag doorzetten, zoo dit ten koste der misdeelde massa's in het moederland en in de koloniën geschiedt. De arbeidersklasse moet opgevoed worden tot den wil, haar persoonlijke en groepsbelangen aan die der wording van een hoogere menschheid te onderschikken. Die wil kan niet geboren worden uit rationalistische overwegingen, maar enkel uit intuitieve overgave aan de zedewet, die tevens de hoogste levenswet is voor den mensch.

Wat men aan het kommunisme ook kan verwijten, niet dit, den wil zijner aanhangers te veel op hun persoonlijke belangen te richten. Het russische kommunisme in zijn zuiveren vorm hield met die belangen zelfs niet de minste rekening. Het eischte van zijn aanhangers, elke gedachte

aan geluk door persoonlijke bevrediging te onderdrukken en hun persoon volkomen in dienst te stellen van het geheel. In het helden-tijdvak der russische revolutie legde de partij aan haar leden een tucht op zoo streng, dat zij misschien enkel met die der vroegere militairkerkelijke orden vergeleken kan worden. De absolute offervaardigheid waarvan hun optreden getuigde, wekte de bewondering niet enkel der revolutionairen in alle landen, maar zelfs van de tegenstanders der kommunistische beweging op. In die jaren beteekende lid te worden der russische K.P. het op zich nemen van een zwaren plicht en het aanvaarden van een groote verantwoordelijkheid. Het beteekende de beschikking over zijn persoonlijke vrijheid, zijn voorkeur voor menschen en voor dingen als een bepaalde woonplaats en een bepaalden arbeid, geheel en al opgeven. Het beteekende moeite noch ongerief, bovenmatige inspanning noch gevaar te achten, wanneer het gold de opdrachten uit te voeren, waarmee men door zijn meerderen was belast. En tenslotte beteekende het aan rede en geweten het zwijgen op te leggen, wanneer men die opdrachten niet goed kon keuren.

Deze volkomen overgave van het individu aan de gemeenschap, deze grenzelooze toewijding in dienst van groote doeleinden waren het resultaat der samenwerking van een aantal faktoren. Een voorname faktor is ongetwijfeld de russische volksaard, die zooals wij weten in zeldzame mate vatbaar is, om door ideeën bezield te worden; vandaar de onvoorwaardelijke overgave aan religieuze en sociale idealen die men bij de Russen vindt. Van groot gewicht is ook de intuïtieve overtuiging, in het russische volk levend, dat het uitverkoren is, om door zijn lijden andere volken van leed en schuld te verlossen. De bolschewiki hebben den wil tot offervaardigheid niet in de russische volksmassa's opgeroepen: wel echter hebben zij dien wil in een bepaalde richting geleid en hem in

dienst gesteld van bepaald politieke en sociale doelstellingen. De massa's aanvaardden die nationale en de internationale doelstellingen met heel de vurige geloofskracht, waarvan zij vervuld waren. Meer dan wat anders ook heeft dit de revolutie in staat gesteld, zich tegenover de openlijke en verborgen aanvallen der geheele kapitalistische wereld te handhaven.

Echter, de doeleinden, die de bolschewiki zich stelden, - de verovering en handhaving der diktatuur - waren, hoe grootsch ook, toch beperkt. Een partij en een klasse kunnen niet anders dan zich zelven beperkte doeleinden stellen, al is daaraan altijd het gevaar verbonden, dat men om het doel te bereiken, dingen opgeeft, die grooter, waardevoller zijn dan het doel zelf, - krachten van zuiverheid en goedheid opgeeft, die het waardevolst zijn van alles wat bestaat, omdat zij de leven-dienende, leven-versterkende, leven-omhoogvoerende krachten bij uitnemendheid zijn. Aan dit gevaar is het bolschewisme niet altijd ontkomen. Het heeft zijn eigen beperkte doeleinden niet voldoende opgevat als middelen ter verheffing en vervolmaking van het leven. Het heeft niet *voldoende* begrepen, dat het terwille van deze hoogste doeleinden, de eenige, die nooit verstarren en versteenen, - noodig kon zijn, liever den voortduur zijner heerschappij in de weegschaal te stellen, dan deze te verdedigen met middelen, die de menschelijke goedheid en zuiverheid aantasten. En doordat het dit niet genoegzaam begreep, moesten zoowel de diktatuur, als de partij die haar uitoefende, ontaarden. Het russische kommunisme - en dus ook dat der IIIde Internationale - heeft de verlossing der menschheid uit den greep van het imperialisme te veel opgevat als een zaak van enkel verstand en wil. Zijn generale staf ontwierp het plan van den grooten veldtocht tegen het kapitalisme, niet anders dan de staf van een millioenen-leger het plan van den veldtocht in vijandelijk gebied ontwerpt. En

zooals die staf koelbloedig alle middelen overweegt en toepast, die het noodig acht voor de overwinning, zonder zich door scrupules te laten afhouden van datgene wat het zijn ‘plicht’ acht, datgene wat het belang zijner regeering eischt, - zoo overweegt de generale staf der revolutionaire wereld-organisatie de middelen, noodig om de revolutie aan te wakkeren en uit te breiden over de geheele aarde. Hij, die staf, mag zich niet laten leiden door voorkeur voor sommige middelen en tegenzin tegen andere. Enkel hun geschiktheid, om tot het doel nader te voeren, beslist over hun toepassing en geen enkele andere konsideratie. Immers, dat zou zwakheid, weekheid, schuldige sentimentaliteit zijn. Aan de handhaving der diktatuur in Rusland en aan het aanwakkeren van den revolutionairen strijd buiten Rusland moet ‘alles’ ondergeschikt worden gemaakt.

De uitvoering van het kommunistische veldtochtplan eischt oneindige krachten, niet enkel van verstandelijken, maar ook van zedelijken aard: krachten van moed, geduld, standvastigheid en offervaardigheid. Het kommunisme rationaliseert al deze krachten tot het uiterste: het poogt hun werkingen te regelen, zooals men een mechanisme regelt; het speelt een partij, waar het lot der menschheid van afhangt; het manoeuvreert met eenlingen en massa's op een ontzaggelijk schaakbord. Het beschouwt de menschen met al hun eigenschappen, met heel het ingewikkeld spel hunner motieven, begeerten en aspiraties, te veel als pionnen, die het naar zijn inzichten verplaatst. Het houdt te weinig rekening met hun bijzonderen menschelijken aard en met den bijzonderen aard der socialistisch-kommunistische idealen.

De generale staf van een leger zal misschien voorwenden, bij zijn plannen ook *eenigszins* rekening te houden met motieven van menschelijkheid, enz. In de werkelijkheid zal daar echter niets van terecht komen: de oorlog

immers staat in zoo volstrekte tegenstelling tot alle menschelijkheid, dat hij niet met menschelijke middelen gevoerd kàn worden. Anders gezegd: het is niet mogelijk, om in den vijand den mensch-makker te zien en te eerbiedigen. List, spionnage, provokatie, aanzetten tot verraad, enz., zij behooren evengoed bij den oorlog als wreedheid, dat is ongevoeligheid voor het lijden van anderen. Een veldheer, die de krijgslisten versmaadt en den vijand geen leed kan toevoegen, die bepaalde maatregelen, b.v. tegen non-kombattanten, welke de overwinning kunnen bespoedigen, verwerpt, om het bloed van beide partijen te sparen, - zulk een veldheer moge een goed mensch zijn, voor krijgsoverste deugt hij niet.

De worsteling der arbeidersklasse voor het socialisme echter moet niet vergeleken worden met een oorlog, al wordt zij dit helaas nog dag aan dag. Immers, zij wil doeleinden bereiken, die zich van die, welke door den oorlog bereikt kunnen worden, wezenlijk onderscheiden. Zij wil niet slechts staatkundige of ekonomische toestanden veranderen, maar de menschen zelf. Zij stuurt niet slechts aan op een andere verdeeling van het bezit en een andere wijze van voortbrenging, maar op de verzuivering en vermenschelijking van alle levensverhoudingen. Zij wil geen nieuwe heerschappij oprichten, maar de heerschappij van menschen over menschen vervangen door sociale gelijkheid en kameraadschap.

Deze doeleinden kunnen niet door uiterlijke middelen - hetzij gewelddadige of ongewelddadige - bereikt worden, maar in hoofdzaak door een verandering in de richting van den wil en een loutering der gezindheid, door zedelijk voluntarisme en zelftucht. Nieuwe vormen van ekonomisch leven en nieuwe sociale vormen kunnen de innerlijke evolutie *ondersteunen*, maar zij staan niet tot elkaar in de verhouding van oorzaak en gevolg.

De groote opgave van de socialistische beweging is het

verwezenlijken van een nieuw sociaal en politiek uitgangspunt, dat de bewuste planmatige ontwikkeling der maatschappij in socialistische richting mogelijk maakt.

Een der voorwaarden daartoe is de verovering der macht in staat en maatschappij door de arbeiders. Maar die verovering is slechts ééne onder een aantal voorwaarden. Immers, uit de arbeidersklasse kán na de verovering der macht een nieuwe heerschende groep naar boven komen: er kan een splitsing in haar plaats vinden, die tot het opkomen van nieuwe klassetegenstellingen leidt. Geen diktatuur, geen wetten, geen verordeningen, bedreigingen en straffen zijn bij machte, een dergelijke ontwikkeling te voorkomen, enkelzelftucht en de overwinning der hoogere, sociale motieven op de lagere, egoïstische vermogen het. Het socialisme kan niet 'ingevoerd' worden door dwang, maar enkel *opgroeien* uit de versterking der sociale gezindheid, uit rechtvaardigheidsdrang en menschenliefde. Wil de arbeidersklasse 'den dag na de overwinning' socialistisch kunnen handelen, dan moeten haar leden zich zelven en elkaar reeds *nu* tot gemeenschapsmenschen opvoeden. Dan moeten de strijdmiddelen en strijdmethoden in de eerste plaats gewaardeerd worden naar hun werking op de strijdenden zelven. Dan moeten álle middelen, die de werking hebben, onsociale en anti-sociale trekken in die strijders te versterken, - die leugenachtigheid, geveinsdheid, ruwheid, gewelddadigheid, verachting van de persoonlijkheid aankweeken, als ondoelmatig en ondeugdelijk worden beschouwd, omdat zij allen de totstandkoming der algemeene geestesgesteldheid tegenhouden, die de voornaamste psychologische voorwaarde van de ontwikkeling der maatschappij in socialistische richting is. Wanneer het heden nog niet mogelijk is voor de arbeidersbeweging, om van dergelijke middelen geheel en al afstand te doen, dan mogen zij toch nooit gebruikt worden dan zoo dit gebruik zich als noodzakelijk opdringt, dat

wil zeggen, wanneer geen enkel ander middel ten dienste staat. In de arbeidersklasse moet een kern gevormd worden, die de minderwaardigheid van dergelijke middelen beseft en hun gebruik tot het uiterste poogt te beperken. Het moet tot haar doordringen, dat zoowel het politieke gekonkel en geknoei, dat schering en inslag is in de reformistische politiek, als de op bedrog en geweld ingestelde taktiek van het kommunisme, de zaak van de arbeidersklasse en het socialisme onwaardig is en haar schaadt. Wanneer de leiders willen, dan kan, zoowel in de propaganda als in de aktie, het moreele element worden versterkt. De strijd voor het socialisme kan voortdurend worden voorgesteld als datgene wat hij is: een strijd, die ook door andere en hoogere motieven dan het klassebelang geïnspireerd wordt. Afgunst, wrok, haat, wraakzucht enz. kunnen worden voorgesteld als wat zij zijn: met het wezen van de socialistische doeleinden onvereenigbaar. De propaganda, de pers, het affiche, de film, zij allen kunnen meehelpen, om door een kleinen, maar telkens in dezelfde richting herhaalden, druk op het roer de gezindheid der massa's te veranderen. Dezen moeten worden opgevoed tot een ‘nieuw socialisme’, dat meer-dan-klassenstrijd op wetenschappelijke basis is, een socialisme waarin het denkend verstand, de ordenende geest, de rangschikkende verbeelding zich met goedheid-des-harten, naastenliefde, ontferming en menschelijkheid verbinden.

De russische Oktober-revolutie was ook hierom zoo grootsch, omdat zij sterke stroomen daadkrachtige liefde voor alle onderdrukten, vernederden en gekwelden, voor alle verschoppelingen en verworpelingen opriep in de harten der massa's, omdat zij in de sterkeren den wil opriep, de zwakkeren te steunen; den wil opriep in wien tot helden in staat waren, om hulpeloozen bij te staan. De Roode Soldaten doortintelde in den eersten tijd der revolutie

het vurig verlangen, te strijden voor de bevrijding der werkers van de geheele aarde. Een groote deernis met het lot der kinderen, een zacht en warm gevoel voor hen, die men ‘de bloemen des levens’ noemde, drong het Russische volk om in die jaren van vreeselijken nood, voor de kleinen al het beste wat zij hadden beschikbaar te stellen: de schoonste landhuizen, het deugdelijkste voedsel en de beste stoffen. Zooveel zelfopoffering en zelfverzaking heeft de wereld wellicht nog nooit aanschouwd.

In hun marxistisch fanatisme leerden de bolschewiki aan de massa, hare zeer natuurlijke en exkusabele wraakgevoelens tegen de vroegere heerschende klasse als moreel en de bevrediging dier gevoelens als door de klassemoraal volkomen geoorloofd te beschouwen. Op dezen grondslag ontstond het terrorisme, de donkere, zieke plek aan het lichaam van den sowjet-staat, - de haard tevens van waaruit het gif zich door zijn geheele lichaam zou verspreiden. Het terrorisme als stelsel verdofte den zuiveren glans der revolutie, het ontluisterde en bevlekte haar in de oogen der massa's, het wierp een schaduw over haar overwinningen, versperde haar den weg tot de moreele ontwapening harer vijanden en voerde haar op den weg van de onderdrukking der meening van allen, ook onder de kommunisten zèlf, die anders dachten dan de leiders der partij.

De overschatting van het belangenmotief, het starre denken in klasse-formules, en de verheerlijking van dwang en geweld, zij zijn te samen verantwoordelijk voor veel van datgene in de politiek der bolschewiki, wat wij als onsocialistisch en antisocialistisch veroordeelen. De Sowjetstaat heeft de intellektueelen, die hij eerst van zich vervreemd had, door een hooge belooning van hun arbeid, althans wat de technici betreft, weer pogen te winnen. Ook bij de arbeiders heeft hij sterk op het eigenbelang gewerkt, (invoering van loonklassen, stukloon, premies), om

vermeerdering der produktie te verkrijgen. Wanneer gekozen moest worden tusschen het beschikbaar stellen van groote sommen uit de staatskas voor militaire of voor kultuurdoeleinden, koos het Sowjet-bewind vaak het eerste. Het acht de versterking van vereenigingen voor militaire aviatiek, militaire chemie, enz. urgenter dan de verbetering van volksonderwijs en volkshuisvesting en eveneens urgenter dan de verbetering van de treurige positie der onderwijzers op het platteland, de bestrijding van het alkoholisme, die van de misdadigheid der jeugd enz. Het begrijpt niet, dat elke werkelijke vooruitgang in de richting van het socialisme, hoe klein ook, - die geenszins identiek hoeft te zijn met de opvoering der staatsindustrie, - véél meer doet voor de veiligheid van den sowjetstaat dan de versterking der militaire weermacht. Wanneer het russische volk zelf gevoelt, dat de overgang naar een hoogere levensfase begonnen is, en wanneer dit feit hoe langer zoo meer tot de andere volken doordringt, dan kàn het niet anders, of aan de internationale reaktie moeten de wapens uit de handen zinken. Daarentegen veroorzaakt het feit, dat de sowjet-regeering haar macht nog te veel op onsocialistische manier poogt te handhaven en dat haar politiek zich in allerlei opzichten nog te weinig van die der burgerlijke regeeringen onderscheidt, (o.a. hierin, dat zij spionnen in haar dienst heeft, militaire verdragen sluit met burgerlijke zaken en telkens geweld gebruikt) onrust en weifeling onder de arbeiders van alle landen. Door dit alles wordt het vertrouwen in het socialistisch wezen van den russischen staat in hen verzwakt en het gevoel van onvoorwaardelijke zekerheid ondermijnd, dat hun plaats in alle omstandigheden aan de zijde Sowjetfederatie is.

Het is volkomen begrijpelijk dat de Sowjetfederatie niet kan overgaan tot absolute ontwapening, immers elke staat heeft het gevoel, zich te moeten handhaven. Maar voor

een staat, die zich oriënteeren wil naar het socialisme, is de plicht der zelfhandhaving niet de eerste, en hij kàn niet alle middelen daartoe aanvaarden. Er zijn er, door welke de zelfhandhaving te duur gekocht zou zijn. Hun gebruik zou de handhaving van den vorm beteekenen ten koste van het wezen.

Beter geen socialisme dan een ‘socialisme’, dat het terrorrisme, de doodstraf, het terechtstellen van gijzelaars enz. noodig heeft, om zich te handhaven, dat in het gebruik van spionnen en provokateurs met de kapitalistische staten wedijvert. Wij zijn overtuigd, dat, zoo Sowjet-Rusland dergelijke middelen van den beginne af aan had verworpen, het heden veel verder gevorderd zou zijn op den weg naar het socialisme en veel sterker zou staan tegenover zijn vijanden dan thans het geval is. Welk een algemeener en dieper weerklank b.v. zouden de ontwapeningsvoorstellen der russische delegatie in dat geval hebben gevonden: hoe waren de hoon en de verdachtmakingen van burgerlijke en een deel der sociaal-demokratische pers, afgestuit op het rotsvaste vertrouwen der massa's in de socialistische motieven der leiders van het Sowjet-bewind.

In het tienjarig tijdvak, dat sedert de revolutie verliep, biedt Sowjet-Rusland het beeld van een zeer ongelijkmatige ontwikkeling. Die ongelijkmatigheid was tot op zekere hoogte onvermijdelijk. De ontzettende verarming en de vreeselijke nood der massa's maakten het noodig, een groot deel der beschikbare energie en der beschikbare hulpmiddelen van elken aard voor het herstel de produktie te gebruiken. Toch zouden, naar onze meening, andere kanten der ontwikkeling van het sociale organisme minder in het gedrang geraakt zijn, zoo men altijd bedacht had, dat de produktie er is ter wille van den mensch, en dat de omstandigheden, waaronder geproduceerd wordt, en de werkingen dier omstandigheden op den mensch, van

evenveel belang zijn als de hoeveelheid voortgebrachte goederen. Beter een langzamer herstel van de industrie tòt de oude hoogte dan de ontstellende verergering der drankzucht (waartegen thans eindelijk de strijd wordt aangebonden), dan de mensch-onteerende woningtoestanden in Moskou en elders, de bedroevende losbandigheid en sexueele misdadigheid der jeugd. Beter een langzamer tempo van ekonomische ontwikkeling dan het voortwoekeren eener reusachtige bureaukratie, wier bederf en omkoopbaarheid door geen drakonische maatregelen gestuit schijnen te kunnen worden. De energie, waarmee in Rusland aan den opbouw der voortbrenging wordt gewerkt, is bewonderenswaardig. Maar het reusachtig aanzwellend produktie-mechanisme in handen van den staat heeft verhoudingen en verschijnselen, zoowel in als buiten de sfeer der produktie, tot gevolg, die niet van de versterking der socialistische, maar van die der kapitalistische motieven getuigen. Een deel van die energie ware vruchtbaarder besteed geweest aan de sociaal-ethische opvoeding der massa's en vooral aan die der jeugd.

Het bolschewisme eischt van zijn aanhangers een enorme wilsspanning. Maar het richt hun wil bijna uitsluitend op het overwinnen van uiterlijke moeilijkheden, op den opbouw van politieke machtsinstellingen en het voortbrengen van ekonomische waarden. Het heeft slechts in de tweede plaats belangstelling voor de innerlijke veranderingen in den mensch, omdat het geleerd heeft die als ‘gevolgen’, ‘vruchten’ van de uiterlijke veranderingen en den omkeer in de klasseverhoudingen te beschouwen. Wel is waar stuit het in Rusland telkens op belemmeringen die niet zoozeer veroorzaakt werden door gebrek aan bedrijfskapitaal, aan grondstoffen, aan machines enz., als wel door *menschelijke* tekortkomingen - gebrek aan sociaal verantwoordelijkheidsgevoel, aan eerlijkheid, aan

goede trouw, aan kameraadschap, - maar het heeft zich te zeer vast gebeten in de dogmatisch-marxistische denkwijze, om uit eigen kracht in staat te zijn tot een radicale geestelijke omzetting. Het is voor die omzetting afhankelijk van de hulp der socialisten buiten Rusland.

Het voornaamste doel der socialistische arbeidersbeweging was tot dusverre de verovering van machtsposities. De gedachte aan de macht vervulde haar bewustzijn zoo goed als geheel. Macht te bezitten, scheen haar de voornaamste voorwaarde toe om haar idealen te kunnen verwezenlijken. Over de wijze, waarop de macht verworven moest worden, gingen de geesten uiteen. De eenen achtten daartoe gewelddadige middelen onmisbaar, de anderen geloofden, door het gebruik van demokratische rechten hun doel te kunnen bereiken. Maar dat de verovering der macht in staat en maatschappij het doel moet zijn, waarop de beweging gericht is, daaraan houdt zoowel de reformistische als de revolutionaire richting vast. En ook zijn zij het in de praktijk hierin eens, dat men ter wille van de verovering der macht zich over vele scrupules moet heen zetten. De kommunisten hebben in dit opzicht op de sociaal-democraten grooter rondborstigheid voor; zij erkennen, voor de verovering der macht van ‘alle middelen’ gebruik te willen maken, terwijl de sociaal-demokraten voorgeven, enkel door vreedzame, wettelijk-geoorloofde en zedelijke middelen hun doel te willen bereiken. Echter maakt de koers die zij volgen en waarvan de samenwerking met de bourgeoisie een integreerend deel is, het voor hen noodig, in vele gevallen de kapitalistische belangen te ontzien en natuurlijk juist in die gevallen het meest, waar het gaat om vitale punten, zooals in de koloniale politiek. Dientengevolge zijn zij onophoudelijk genoodzaakt, tegen de socialistische beginselen te handelen en, om hun invloed niet te verliezen, dit voor de massa's te verbergen en deze te

misleiden. Het geval van den duitschen pantserkruiser is in dit opzicht typisch.

De soc.-demokratie gebruikt dus even goed immoreele middelen in den strijd als het kommunisme. Wij nemen aan, dat de sociaal-demokratische politici doorgaans de arbeiders niet bewust bedriegen en niet uit minderwaardige motieven handelen. Integendeel gelooven velen van hen, dat de opheffing der kapitalistische uitbuiting enkel langs den door hun partij gevolgden weg kan geschieden. Ook vele kommunisten zijn eerlijk overtuigd, dat wat zij doen goed is, omdat de arbeidersklasse zich zonder gewelddadige revolutie niet kan bevrijden. Zij allen, soc.-demokraten en kommunisten, doen wat alle menschen doen, die een onaangename waarheid niet in het gezicht willen zien: zij verdringen haar naar het onderbewuste.

De dwanggedachte van de ‘verovering der macht’ belet de arbeidersklasse te begrijpen, in hoe hooge mate de werkingen van deze verovering zullen blijken af te hangen van de middelen, waardoor men haar nastreeft, en van de transformeerende, opvoedende en verheffende kracht dier middelen zelven. Zoomin de geweld- als de scharrelpolitiek, die leeft van geschipper, de socialistische idealen verloochent en enkel voordeelen najaagt, waarborgen, dat de veroverde macht vruchtbaar, d.w.z. ter bevordering van den groei van socialistische levensvormen gebruikt zal worden. Zoomin de gewone kommunistische als de gewone reformistische politiek bekommeren zich om de innerlijke bevrijding en den innerlijken groei der massa's - en toch zijn die bevrijding en die groei noodzakelijk, wil de strijd, die in de verovering der macht kulmineert, blijvende vormen kunnen voortbrengen en nieuwe levenswaarden vermogen te scheppen. Geen van beide bekommeren zij zich daarom, omdat geen van beide inzien, dat de verovering der macht, - om 't even zoo zij al dan niet op het beslissendoogenblik nog eenig geweld

behoeft, - moet gelijken op het plukken van een rijpe vrucht, wil zij werkelijk het uitgangspunt zijn van bewuste, planmatige en snelle ontwikkeling in socialistische richting. Zij kan dit enkel zijn, zoo het sociaal verantwoordelijkheidsgevoel en de sociale gezindheid der arbeidersklasse zóó duidelijk uitkomen, dat de overgroote meerderheid der menschen zich aan hare leiding toevertrouwt en de kleine minderheid der maatschappelijke parasieten geïsoleerd wordt.

De strijd om de macht beheerscht de voornaamste politieke arbeidersorganisaties; zijn gevolg is een woedende konkurrentie tusschen hen. Elk hunner weet, dat zij, om de macht in handen te kunnen nemen, eerst een zoo groot mogelijk deel van het proletariaat rondom zich moet scharen. Zij kan de juistheid van haar opvattingen en methoden enkel metterdaad bewijzen, wanneer dat haar gelukt. Zij kan de macht over de bourgeoisie pas veroveren, wanneer zij de macht over het proletariaat reeds veroverd heeft. Vandaar de haat, die elk hunner der andere toedraagt, de afgunst, die ieder succes van de mededingster, in elk hunner opwekt, de onophoudelijk voortgezette pogingen van elk hunner, om die mededingster voor te stellen als totaal onbetrouwbaar, verraderlijk en aan het proletariaat vijandig. Vandaar de zucht bij elk hunner, zich zooveel mogelijk van de andere te onderscheiden en ook de verdiensten van die andere te ontkennen, haar te belasteren, te verguizen. De opvatting der socialistische beweging als *in de eerste plaats een strijd om de macht* is dus ook verantwoordelijk voor de weerzinwekkende verschijnselen, die zich voordoen in den broederstrijd tusschen de beide socialistische Internationales. Die strijd zal pas tot een einde kunnen komen, wanneer de oude opvattingen, dat het wezen der socialistische beweging een strijd om de macht is, door een nieuwe hoogere wordt vervangen.

V. De weg tot eenheid

De leus ‘herstel der eenheid’ wordt door velen opgevat als een tooverformulier, dat slechts toegepast behoeft te worden om automatisch tot de overwinning der inzinking, en de oplossing der krisis, in de arbeidersbeweging te leiden. Een groot aantal menschen hebben nu eenmaal de neiging om, zooals zij alle euvelen toeschrijven aan één oorzaak, ook van één ding, één maatregel, één bepaald gebeuren, al het heil te verwachten. Het is niet toevallig dat kwakzalversmiddelen, die pretendeeren tegen alle mogelijke kwalen te helpen, gretig aftrek vinden! Zooals er fanatici zijn van het pacifisme en van het geweld, fanatici van den geleidelijken weg en van den burgeroorlog, zoo zijn er ook fanatici van de ‘eenheid’. Zij vragen niet, of deze op het oogenblik politiek, en nog minder of zij psychologisch mogelijk is, zij zeggen eenvoudig ‘de verdeeldheid is een verschrikkelijk kwaad, er moet een eind aan komen’ of wel ‘de Tweede en de Derde Internationale hebben beide gefaald, het is dus duidelijk dat er geen andere weg overblijft dan herstel van de eenheid’[1].

Zij, die zoo praten, begrijpen niet, dat het herstel der formeele organisatorische eenheid, aangenomen dat deze in de huidige omstandigheden mogelijk ware, aan de innerlijke verscheurdheid nog geen einde zou maken. Zij begrijpen niet dat het uiterlijk feit der organisatorische vereeniging de innerlijke oorzaken der verdeeldheid, waarmee de oorzaken der inzinking ten nauwste samenhangen, niet zou opheffen.

Een eenheid, zooals zij nu, op dit oogenblik tot stand zou komen, zou slechts schijnbaar zijn. Zij zou beteekenen het aan elkaar gehecht worden van ongelijksoortige deelen.

1) Deze redeneering vonden wij onlangs in een artikel in een fransch eenheidsorgaan.

Er zouden voortdurend wrijvingen en botsingen zijn en telkens zou het gevaar van nieuwe scheuring dreigen. Dat gevaar zou op geen enkele manier vermeden kunnen worden, door geen programma's, geen regelingen, geen nog zoo nauwkeurig omschrevene vredesvoorwaarden. Al deze dingen zijn goed, wanneer er waarachtig vertrouwen bestaat, waarachtige wil om tot overeenstemming to komen. Maar zoolang men over en weer van wantrouwen en verachting voor elkaar, van vijandschap en haat tegen elkaar vervuld is, kunnen geen klausules de verzoening brengen. Deze kan niet enkel het resultaat zijn van verstandelijke berekeningen en diplomatieke onderhandelingen; zij moet komen uit het hart, uit het verlangennaar eenwording.

De eenheid kan enkel komen als het resultaat van een proces van zelfkritiek en zelf bezinning, dat de voorwaarden schept tot zelfgenezing. Dat proces zou alle deelen, waarin het socialisme uiteengevallen is, moeten omvatten. Allen zouden zij tot besef moeten komen van hun eigen tekortkomingen, van het betrekkelijk karakter hunner waarheden en de grenzen van hun ‘gelijk-hebben’ tegenover de anderen. Elk deel moeten inzien, dat de opvattingen en methoden der anderen niet geheel verkeerd, niet absoluut verwerpelijk zijn. Elk moet gaan begrijpen, dat de oude tegenstellingen in het socialisme door de ontwikkeling der technische en der maatschappelijke verhoudingen hun beteekenis verliezen en dat in hun plaats nieuwe tegenstellingen opkomen.

De oude twistpunten tusschen sociaaldemocraten en kommunisten over de ‘verdediging van het vaderland’ en den ‘burgeroorlog ter verovering der macht’ hebben weinig zin meer in dezen tijd, nu de chemische en bakteriologische verdelgingsmiddelen alle vroegere wapenen en methoden van vernietiging vervangen.

Het gebruik van gifgassen en bakteriën als voornaamste

wapenen werpt alle oude opvattingen omver, al kunnen velen dat nog niet begrijpen. Het sociaaldemocratisch standpunt van den 'verdedigingsoorlog' wordt ad absurdum gevoerd door de noodzakelijkheid voor den aangevallene, om onmiddellijk zèlf aan vallend op te treden, willen zijn hulpbronnen niet vernietigd, wil zijn civiele bevolking niet uitgemoord worden door den vijand. Wat de kwestie aangaat der mobilisatie van neutralen, ('geheel' of wel 'gedeeltelijk') tot bescherming hunner grenzen, zij komt ons voor zelfs niet meer diskutabel te zijn. Immers wat beteekent de bescherming van eenige grensplaatsen en hunne bevolking, vergeleken bij het verderf, dat die bevolking, evenals die van alle groote centra, van uit de lucht bedreigt?

Maar ook het kommunistisch dogma van den burgeroorlog en nog wel den 'langdurigen' burgeroorlog in Europa, als de eenige weg tot de vrijheid, het eenige middel een eind te maken aan de volkerenknechtende en volkerenverwoestende heerschappij van het imperialisme is tot een absurditeit geworden. Immers, in den burgeroorlog blijft de strijd niet beperkt tot een aantal fronten, maar woedt hij overal; de strijdende partijen vormen in elke provincie, elke stad, elk dorp een kluwen van onontwarbaar dooreen-gestrengelde draden. Past een dier partijen chemische en bakteriologische strijdmiddelen toe, zoo heeft dit onherroepelijk tot gevolg, dat zij zichzelf vernietigt even goed als de vijandelijke partij.

De persoonlijke dapperheid, die in den russischen burgeroorlog nog zulk een groote rol speelde (even als b.v. de kavalerie-aanvallen, de guerillastrijd en andere gevechtsvormen uit vervlogen eeuwen), verliest zoo goed als iedere beteekenis, vergeleken bij die der anonyme wetenschappelijke prestatie.

Zoowel als een oorlog tusschen imperialistische staten of statengroepen, zou een Europeesche burgeroorlog op

groote schaal den ondergang beteekenen der westersche beschaving. De arbeidersklasse moet zoowel den eenen voorkomen, als zich den anderen uit het hoofd zetten, wil zij de toekomst van dit werelddeel redden. Natuurlijk zal het geweld niet met één slag uitgeschakeld kunnen worden; integendeel zal het waarschijnlijk nog langen tijd sporadisch worden gebruikt. Dit aan te nemen is echter iets geheel anders, dan van de planmatige voorbereiding van geweld op groote schaal, de overwinning van het socialisme te verwachten.

Het radikalisme, als bewustzijn van de onverzoenlijke tegenstelling tusschen de rangorde der ethische waarden van het kapitalisme en het socialisme, is noodzakelijk tot de overwinning. Maar het moet zich losmaken van het geloof in het geweld, als een onontbeerlijke voorwaarde tot oplossing der sociale problemen. Het moet zich verinnerlijken tot radikalisme-der-gezindheid, - het eenige radikalisme dat tot vruchtbare aktiviteit in het heden leidt.

Het reformisme van zijn kant moet zich losmaken van het geloof in de oplossing der huidige sociale problemen door samenwerking der klassen. Het moet niet langer de oogen sluiten voor het feit, dat ondanks die samenwerking de klasse-tegenstellingen toenemen, dat de uitbuiting groeit, het lijden der massa's erger wordt en de mogelijkheid voor hen àl geringer om hun behoeften te kunnen bevredigen. Het moet inzien, dat de rationalisatie groote deelen der arbeidersklasse opnieuw stort in den afgrond der fysieke en sociale ellende, waaruit tientallen jaren klassenstrijd noodig zijn geweest om haar te verlossen, - en dat enkel de in socialistischen geest eendrachtig gevoerde strijd der geheele klasse voor méér arbeidersbescherming, méér arbeidersrecht, en vooral meer medezeggingschap in het bedrijfsleven, haar van het verderf kan redden.

Kan de eenheid in afzienbaren tijd in dier voege worden

hersteld, dat de beide Internationales opgaan in één gecentraliseerde organisatie? Het lijkt ons in hooge mate onwaarschijnlijk. Ten eerste, omdat de tegenstellingen te groot zijn. Maar ook nog om andere redenen.

Een tijdvak is begonnen van snelle maatschappelijke transformatie. Belangrijke veranderingen voltrekken zich zoowel in de technische als in de ekonomische grondslagen van het kapitalisme. In de plaats der konkurrentie komt het monopolie. De basis der voortbrenging wordt snel verlegd van de zware industrieën (steenkool en ijzer) naar de electro-chemische bedrijven. Het centrum van den wereldhandel verplaatst zich, eveneens in een snel tempo, van de kusten van den Atlantischen naar die van den Stillen Oceaan. De hegemonie van het blanke ras begint te wankelen. Het socialisme wordt van een Europeesche aangelegenheid tot eene der geheele menschheid, tot de aangelegenheid ook van rassen met geheel andere tradities, een geheel andere kultuur, een geheel andere rangschikking der levenswaarden, een geheel andere geestelijke inzetting dan die van het blanke ras. Door dit alles wordt het socialisme te groot, te veelzijdig, te veel-omvattend, dan dat het nog langer in dogmatische formules opgesloten zou kunnen blijven.

De ervaringen zoowel van het socialisme in West-Europa, als van het kommunisme in Oost-Europa, maken een grondige, onverschrokken herziening van beider methoden en strijdmiddelen noodzakelijk. Het is dwaasheid om, zooals zoo vaak geschiedt, eenvoudig-weg van het ‘falen’ der Tweede en der Derde Internationale te spreken. Integendeel hebben beide op hun eigen terrein zeer veel bereikt, maar ook zijn zij beide in zeer veel te kort geschoten, en zoolang hun inzetting zoo eenzijdig blijft als tot heden toe het geval is, zijn zij beide niet in staat, om de arbeidersbeweging te helpen de krisis, waarin zij zich bevindt, te boven te komen.

De peilers van het marxisme, de theoretische grondslagen, waarop de arbeidersklasse van het vasteland van Europa in de laatste halve eeuw haar taktiek opbouwde, worden in de laatste tientallen jaren onophoudelijk ondermijnd. De ontwikkeling der natuurwetenschappen (natuurkunde, scheikunde, sterrenkunde), en niet minder die der biologie en der psychologie, voert steeds verder weg van de mechanisch-rationalistische denkwijze van het marxisme. De marxistische verwachtingen ten aanzien van de wijze, waarop de arbeidersklasse op groote maatschappelijke gebeurtenissen 'moet' reageeren, werden sedert 1914 telkens door de feiten gelogenstraft.

Om al deze redenen dringt een algemeene herziening zich op van de grondslagen van het socialisme - eenherziening, die natuurlijk alleen door den toegewijden arbeid van vele werkers gedurende een reeks van jaren tot een goed resultaat gebracht zal kunnen worden. Het is volkomen uitgesloten, dat één enkel mensch, al ware hij een even groot genie als Marx, gesteund door een even veelzijdig denker als Engels, in onze dagen een nieuw socialistisch stelsel zou kunnen ontwerpen. Immers, het scheppen van een 'sociale mathesis', die in hoofzaak op de ekonomische en sociologische wetenschappen gegrondvest zou zijn, is heden ten dage niet meer voldoende, nu de biologie en de psychologie van twee kanten het terrein der sociologiezijn binnengedrongen. Het wetenschappelijk socialisme of kommunisme der toekomst zal een algemeene synthese van *alle* wetenschappen moeten zijn. Het zal moeten berusten op het onderzoek van de oneindig-rijke verscheidenheid aller krachten, die uit den schoot van het scheppingskrachtige, zich eeuwig verjongende en vernieuwende leven opwellen. Het zal er naar moeten streven, al deze krachten te leeren kennen en ze samen te voegen tot een algemeen beeld.

Het marxisme dacht uitsluitend kausaal. Wel verloor voor

de beste maxistische denkers de kausaliteit door ruime toepassing der dialektiek haar starre karakter, maar tot bepaald funktioneel denken kwamen zij toch niet. Het beschouwde het ekonomisch motief als het voornaamste en het belang als de sterke prikkel, die het proletariaat in den strijd voor het socialisme drijft. Op de gemeenschappelijkheid der belangen vanalle proletariërs was zijn vertrouwen in toenemende eenheid tusschen de tallooze individueele wilsrichtingen gegrondvest. Het verwachtte het socialisme als uitkomst van den belangenstrijd van het proletariaat. Het zag in de verovering van de politieke macht de voornaamste voorwaarde tot de invoering der socialistische produktiewijze. Het geloofde, dat de zegevierende arbeidersklasse in staat zou zijn, om door dwang en geweld, door verboden en straffen, door wetten en reglementen, den inhoud ook van de diepere lagen van het menschelijk bewustzijn in betrekkelijk korten tijd te vernieuwen[1)].

In al deze opzichten heeft de historische ontwikkeling de verwachtingen van het marxisme teleurgesteld. De belangenstrijd der arbeidersklasse in het socialisme voert haar geenszins automatisch tot eenheid; integendeel is die strijd zelf een der faktoren, die haar toenemende differentiatie in de hand werken. Evenmin gaat de strijd voor oogenblikkelijke en voor groepsbelangen vanzelf over in een worsteling voor de verovering der macht en voor het socialisme. De ervaring wijst uit, dat die strijd ook kan uitloopen op verkleinburgerlijking van groote groepen arbeiders, dat is op hun aanpassing aan de kapitalistische maatschappij. De verovering der politieke macht maakt het mogelijk, om in de eigendoms-verhoudingen, de produktie-verhoudingen en de politieke vormen zekere veranderingen door te zetten en de maatschappelijke instellingen te verbeteren. Maar zoolang de oude geest blijft bestaan,

1) Het marxisme, niet Marx!

zoolang een groot deel ook der arbeidersklasse de kapitalistische rangschikking der waarden blijft aanvaarden, zoolang zal die geest blijven streven, de nieuwe vormen binnen te dringen en zich daarin te nestelen. Voor zoover hij daarin slaagt, blijft het oude wezen onder het veranderd oppervlak voortbestaan. Dat ondanks de 'nationalisatie' van de geheele groot-industrie, den groothandel en het verkeer, de arbeiders in de bedrijven schuchtere, afhankelijke, onderdanige 'minderen' blijven, wanneer de plaatselijke en technische leiders menschen zijn, die het om macht en voorrechten te doen is, dat leert ons Rusland.

De eigenlijke psychische inhoud der menschelijke verhoudingen, hun innerlijk gehalte, zij kunnen slechts verzuiverd en vernieuwd worden als resultaat van langdurige innerlijke processen, die door veranderingen in de ekonomische en de politieke verhoudingen belemmerd of bevorderd worden, maar die nooit automatisch uit die veranderingen volgen en altijd innerlijke loutering, omzetting der lagere in hoogere motieven tot psychische voorwaarde hebben.

Iedere onbevangen en nauwgezette waarneming der motieven, die het proletariaat tot den strijd drijven, brengt aan het licht, dat het ekonomisch motief slechts zelden geïsoleerd voorkomt, maar integendeel doorgaans nauw verstrengeld is met andere drijfveeren, zooals het instinkt van zelfwaardeering en den wil tot de macht, en verder met sociale gevoelens van verschillenden aard.

Onder een zeker gezichtspunt beschouwd, is het marxisme eene, - historisch-noodzakelijke en in vele opzichten heilzame, - reaktie tegen het utopisch socialisme, die na de pijnlijke en lang nawerkende teleurstellingen der jaren 1848/49 intrad. Het marxisme koesterde den vurigen wensch, de wegen naar het socialisme 'wetenschappelijk' vast te leggen en daarom verbeeldde het zich dat dit mogelijk was. Het stelde zich die wegen voor als ob-

jektief bestaande ontwikkelingswetten, als schakels van den keten der historische noodzakelijkheid.

Lang niet alles, wat in de arbeidersklasse spontaan opkwam, vond in de oogen van Marx genade. Enkel datgene, wat overeen kwam met de ontwikkelingstendenties die hij 'noodzakelijk' achtte, mocht gesteund worden. Al het andere moest worden bestreden en uitgeroeid, daar het immers de arbeidersklasse enkel ophield in haar strijd. De onverdraagzaamheid jegens alle andere socialistische stroomingen, die in het wezen van het marxisme ligt, is een 'noodzakelijk' gevolg van het geloof van den marxist, aan de absoluutheid van zijn wetenschappelijk inzicht.

Het kòn, noch mocht het verdraagzaam zijn.

Het na-marxistisch socialisme gelooft niet aan historischnoodzakelijke ontwikkelingswetten in het maatschappelijk leven, dat is niet aan wetten van eenzelfde karakter als die, welke de mechanische bewegingen beheerschen. Het erkent de subjektieve grondslagen van zijn eigen onderzoek; het is niet kausaal, maar teleologisch ingezet, het maakt geen aanspraak op het stellen van een 'onfeilbare' prognoseten aanzien der toekomstige sociale levensvormen. Al ziet de nieuwe richting in het socialisme geen oogenblik de onschatbare waarde van het wetenschappelijk onderzoek voor de socialistische praktijk voorbij, zoo beseft zij toch, dat de grootste kracht van het socialisme niet zoozeer op dit, als op een ander gebied ligt. Die kracht ligt in zijn idealen, in den zedelijken gloed, die deze uitstralen over de menschheid, in de grootsche visie van gerechtigheid en onbegrensde vervolmaking die zij voor haar oproepen.

De arbeidersbeweging zal aan werkelijkheidsbesef en daardoor aan innerlijke vastheid en klaarheid enkel winnen, zoo zij den waan opgeeft, alsof tusschen de verschillende deelen der arbeidersklasse altijd en in alle opzichten gelijke belangen bestaan. Deze gelijkheid bestaat

niet absoluut, niet in den graad, waarin socialistisch sleurdenken en socialistische konventie haar bestaan aannemen. De gelijkheid-van-belangen als abstraktie, als toekomstidee wordt, zoowel tusschen de verschillende nationale onderdeelen der arbeidersklasse, als tusschen de verschillende arbeidersgroepen in eenzelfde land, doorkruist en vaak opgeheven door tal van konkreete belangentegenstellingen in het heden. Naarmate dit algemeener wordt erkend zal de onmogelijkheid beter begrepen worden om gelijkheid van taktiek, dat is van politiek optreden, tot stand te brengen op zelfzuchtige motieven.

Gemeenschappelijke aktie der arbeiders van alle landen voor het socialisme, - dat is aktie voor bestaanszekerheid, voor politieke en industriëele demokratie, voor de bevrijding der onderdrukte rassen, voor ontwapening en vrede, - zij heeft tot voorwaarde het overwinnen, telkens opnieuw, der belangen-tegenstellingen tusschen de verschillende deelen der arbeidersklasse. Niet het inzicht in de 'werkelijke, algemeene, duurzame belangen' dier klasse, maar alleen de kracht der sociale en ethische gevoelens kan tot de overwinning dier tegenstellingen voeren. En die kracht zal in het algemeen des te grooter zijn, en vooral, zij zal des minder kans loopen, op dwaalwegen gevoerd te worden, hoe meer zij beseft in dienst te staan van een hoogsten Wil, een opperst Levensbeginsel, en aan dien Wil en dat Beginsel zelve deel te hebben. Wij socialisten moeten nog leeren dat de zin van het leven, - die door den mensch niet rationeel *be*grepen, wèl echter op sommige momenten intuitief en suprarationeel *ge*grepen kan worden, - is: zijn persoonlijke kracht in dienst te stellen van de méér-dan-persoonlijke krachten tot verbinding en vereeniging van het verstrooide, tot levensverrijking en levensverheffing, die wij in de wereld zien werken. *Anders* werkt die kracht in de verschillende tijdperken, telkens wisselen de bijzon-

dere, konkreete doeleinden, in dienst waarvan de mensch zijn wezen alleen verwerkelijken kan. Die kracht zelve echter blijft, zij is één in alle tijden. Enkel háár dienst schenkt den mensch innerlijke bevrediging. Die dienst geeft hem, afgescheiden van het zichtbare, meetbare, tastbare resultaat van zijn streven, het gevoel dat zijn leven zin heeft.

In alle richtingen van het socialisme vindt men gelukkig strijders, in wien dit besef, hoe ook geformuleerd, de voornaamste faktor is, die hen tot handelen drijft. In hen allen wekt de huidige maatschappij met haar ontzettende tegenstellingen van verfijnde weelde en vreeselijke ellende, met haar schreeuwende onrechtvaardigheden, haar onderdrukking der zwakken, haar matelooze zelfverheffing der ekonomisch sterken, een voortdurend en krachtig protest.

Hoezeer hun denkbeelden in zake politiek en taktiek ook mogen verschillen, zoo hebben zij allen den drang gemeen, te strijden voor een maatschappij, welker politieke en ekonomische organisatie in dienst zal staan der hoogere menschelijke behoeften. En ook hebben zij het vertrouwen gemeen, dat die strijd tot een goed einde gebracht kan worden. Hun verstandelijke inzichten houden hen van elkaar verwijderd; het gevoel echter van zedelijke roeping en de geloofszekerheid die hen allen vervullen, brengen hen tot elkaar.

Konden de voorgangers der verschillende richtingen waarin het socialisme uiteen viel, het geestelijk element wat hen allen vereenigt, slechts zelven erkennen, en het op zijn juiste waarde schatten! Wellicht zou hierdoor de weg tot betere onderlinge verstandhouding gebaand kunnen worden. Het moet mogelijk zijn om te gelooven in elkaars goede trouw, elkaars eerlijke bedoelingen te waardeeren, eer de mogelijkheid van gemeenschappelijke aktie kan ontstaan. In het veldwinnen, onder alle richtingen, van

het besef der beteekenis, die aan de ethische motieven in den strijd voor het socialisme toekomt, zien wij een noodzakelijke voorwaarde tot het tot standkomen eener duurzame eenheid.

Wel kan de gemeenschappelijke strijd tegen onmiddellijk dreigende gevaren, tegen den nood of tegen het oorlogsmonster een middel zijn, om de tegen elkaar botsende willen plotseling in één richting te stuwen. Maar toch slechts voor één oogenblik, hoogstens een korte pooze. Zoodra het doodelijk gevaar afgewend, het naast bijzijnde doel bereikt is, zal de strijd-om-de-macht tusschen de richtingen opnieuw ontbranden. Pas wanneer elke van hen haar pretenties opgeeft, alléén de geheele waarheid en ál het recht te bezitten, - wanneer elk niet langer in alle anderen niets dan enkel dwaling en onrecht ziet, - wanneer zij allen inzien, dat het socialisme als beweging te groot, te breed, te omvangrijk en te gedifferentieerd is, om in één vorm van organisatie geperst, tot één methode van aktie beperkt, door één schema omvat, naar één formule geleid te kunnen worden, - inzien, dat socialisme en kommunisme het kortbegrip zijn van oneindig-grootsche, hooge, verre doeleinden van menschelijke-maatschappelijke vervolmaking, verzamelnamen voor een oneindige reeks van gezindheden, verhoudingen, instellingen en zeden, die dit kenmerk gemeen hebben: de persoonlijke kracht in dienst te stellen van het algemeene welzijn, - pas dán ontstaat het geestelijke fundament, dat een werkelijken eenheidsbouw kan schragen. Dán groeit de idee van het socialisme hoog uit boven de afzonderlijke gedachtekonstrukties, de bijzondere plannen, schema's en doeleinden van politieke partijen, al zijn die konstrukties en die partijen op hun plaats en te hunner tijd werktuigen tot zijn verwezenlijking. Alleen uit dit besef kan de oprechte wil tot samenwerking en tot samenvoeging geboren worden, een wil, gezuiverd van onverdraag-

zaamheid, eigengereidheid en machtsbegeerte.

Elke organisatie, die op aktie, op strijd is toegespitst, heeft het geloof aan de voortreffelijkheid van haar eigen gedachtestelsel noodig. Dat stelsel is de woonstede, het veilig tehuis, waartoe haar aanhangers altijd kunnen inkeeren, wanneer zij vermoeid zijn door de verwarring en het rustelooze gewoel der empirische werkelijkheid. Maar voor hun houding tegen andersdenkenden is het van zeer groot belang, of zij al dan niet dogmatisch denken, dat is al dan niet bewust zijn, dat elk gedachtestelsel slechts een tijdelijke en betrekkelijke waarheid vertegenwoordigt. Wanneer het besef van het relatieve karakter der wetenschappelijke waarheid in de sociale wetenschap meer doordringt - en de omstandigheden zijn daarvoor gunstig, nu op natuurwetenschappelijk gebied de eene hypothese de andere verdringt, - en wanneer tevens begrepen wordt, dat het boven-tijdelijke, het absolute element in het socialisme niet de rationeele interpretatie der verschijnselen is, maar het verlangen, alle verschijnselen, alle krachten dienstbaar te maken aan het zedelijk ideaal, dan zal op den grondslag van een wijder, rijper, verdraagzamer geworden socialisme, een nieuwe samenbinding der krachten tot stand kunnen komen.

Wij zeiden reeds, dat er heden geen algemeen socialistisch gedachtestelsel, geen universeele leer van het socialisme mogelijk is. Of zij nog weer eens mogelijk zullen worden, dat wagen wij niet te beslissen. Evenmin bestaat thans de mogelijkheid van eene algemeene socialistische organisatie, zoo men daaronder een gecentraliseerdlichaam verstaat. Zulk een lichaam te vormen en in stand te houden is niet mogelijk, zoowel wegens de groote verschillen van opvattingen, die ten aanzien der taktische vraagstukken bestaan, als door het zeer uiteenloopend milieu, waarin de arbeidersklasse werkt en strijdt. De arbeiders van alle landen en werelddeelen streven naar de verwerke-

lijking van het socialisme, maar de wegen, waarlangs zij daar naar streven, worden voor een groot deel door de omstandigheden bepaald. Zoo lang men één bepaald socialistisch gedachtestelsel aanvaardt, één taktiek tot de eenig-goede proklameert in alle omstandigheden en vasthoudt aan het centralistisch organisatiebeginsel, - zoolang zal elke Internationale slechts een deel van het wereldproletariaat kunnen omvatten. Naast, dat is tegenover haar, zal een andere Internationale of zullen andere Internationalen oprijzen, elke met de pretentie, de eenige werkelijk-socialistische te zijn. Een wereldbond van den arbeid zou heden enkel kunnen bestaan als een federatieve organisatie, die alle socialistische partijen, natuurlijk binnen bepaalde grenzen, vrij laat in den weg, langs welken zij het socialisme willen realiseeren.

Ten opzichte der belangrijkste punten van socialistische politiek (bestrijding van het militarisme en van den militaristischen geest; strijd voor levenszekerheid en voor bescherrning van alle lijdenden en verdrukten; politieke en industriëele medezeggingschap, strijd tegen het fascisme en tegen de onderdrukking der gekleurde rassen) zou natuurlijk eenheid moeten heerschen. Ten aanzien der middelen zou echter een groote, al is het dan geen absolute, mate van vrijheid gelaten moeten worden. De geestelijke grondslag van een dergelijke wereld-federatie van den arbeid zou het socialistisch beginsel zijn. Maar in de geestelijke fundeering van het socialisme zou elke organisatie en ieder lid vrij moeten zijn, uit hoofde der erkenning, dat zeer uiteenloopende geestelijke ervaringen tot het socialisme kunnen leiden. De verschillende socialistische gedachte-stelsels zouden als gelijkwaardig beschouwd moeten worden. De strijd tusschen hun aanhangers zou gevoerd moeten worden niet als een strijd om de organisatorische macht, maar als een ideeënstrijd, een strijd om elkander te overtuigen. Aan dien strijd zou volle vrijheid gelaten moeten

worden[1]. Autonomie van de verschillende groepen en vrijheid voor de verschillende gedachte-stelsels zullen de hoeksteenen moeten zijn van de Internationale der toekomst, wil deze binnen afzienbaren tijd kunnen verrijzen.

De voorstanders van deze opvattingen kunnen ten gunste daarvan aanvoeren, dat organisatorische autonomie en gelijk recht voor de verschillende schakeeringen der socialistische gedachte, reeds eenmaal de hoeksteenen eener Arbeiders Internationale geweest zijn. De 'Internationale Arbeiders-Associatie' die in de jaren zestig der vorige eeuw de voorhoede van het West-Europeesche proletariaat verzamelde, was aanvankelijk niet gebouwd op het centralistisch beginsel. Niet enkel wettelijke belemmeringen maakten dit onmogelijk; ook het feit dat de verschillende volksgroepen, die zij omvatte, nog betrekkelijk weinig genivelleerd waren, maakte een federatieven organisatievorm wenschelijk. Op de eerste internationale kongressen der Arbeiders-associatie werd de strijd tusschen marxisme en proudhonnisme niet zoozeer gevoerd als een strijd om de macht dan wel als een ideeënstrijd. Naar gelang echter de marxistische gedachte van een klassenstrijd om macht, met politiek-parlementaire middelen gevoerd en met het socialisme als einddoel, de hoogste en ruimste waarheid bleek, die in dien tijd door een voorhoede der arbeidersklasse aanvaard kon worden en naarmate deze gedachte almeer terrein op het proudhonnisme won, nam de neiging van het marxisme toe, om zichzelf voor de absolute waarheid te houden en alle macht voor zich zelf op te eischen. De strijd ontbrandde om de hegemonie - en die strijd voerde tot de vernietiging der Eerste Internationale.

In onzen eigen tijd slaat de ontwikkeling een tegenover-

1) 'Beweging en strijd moet er zijn, nog veel meer dan heden, met veel meer hartstocht dan heden, er moeten groepen, richtingen, bewegingen zijn, die met andere en met het geheel worstelen. Brave verveling willen wij niet.' (L. Ragaz, Neue Wege; Januari '28, bl. 26).

gestelden weg in. Wel is waar heeft het kapitalisme in de laatste halve eeuw vele nationale eigenaardigheden der Europeesche volken afgeslepen, maar daar tegenover staat, dat het socialisme wereldzaak wordt, wat beteekent dat het ook rekening moet gaan houden met de kultuur, de denkwijze en de geestelijke inzetting van volken en rassen buiten Europa. Het is niet waarschijnlijk, dat hùn socialisme in de mechanistisch-rationalistische denkwijze gefundeerd zal zijn.

Een nieuwe socialistische denkrichting komt op, waarvan het zeker is dat, naar mate haar invloed in de beweging toeneemt, het dogmatisme daarin zal verminderen. Immers, deze richting - een naam, welke haar wezen uitdrukt, werd nog niet gevonden - gelooft niet dat eenig socialistisch gedachtestelsel aanspraak kan maken op absolute waarheid. Daarom juist is zij geroepen een band te slaan om alle socialistische organisaties, die in de praktijk voor bepaalde doeleinden willen samenwerken. Zij poogt in alle socialisten het besef te wekken, dat hun eigen zedelijk streven den onzichtbaren grondslag vormt die hen allen vereenigt. Van dezen grondslag uit wil zij werken voor een vastere en hechtere eenheid, niet door het aanleggen van uiterlijke banden, die weldra als ondragelijke ketenen gevoeld, en dientengevolge weer afgeschud zouden worden, maar door het versterken van een fundamenteel eenheidsbesef. Zij jaagt niet de verovering na van welke ‘machtsposities’ ook in de socialistische organisaties, noch het bezetten van ‘kommandoposten’ daarin: zij verwacht voor haar zelve niets van loven en bieden, van intriges en manoeuvres, niets van een sluwe of aggressieve politiek in de arbeidersbeweging. Zij kan van dat alles niets verwachten, zich in dat alles niet begeven, zonder haar eigen essentie op te geven. Haar koninkrijk is niet van de wereld, waarin intrigeeren en manoeuvreeren tot de ‘overwinning’ kan voeren, omdat enkel formeele overwinnin-

gen voor haar geen overwinningen zijn. Zij wil hoofden en harten veroveren, geen bestuurszetels; gezindheden veranderen, geen verhoudingen van stemmen. Zij laat zich evenmin indeelen bij de reformistische als bij de radikale groepen. Zij weet dat de huidige ontnuchtering en ontgoocheling in de beweging het gevolg zijn van het streven naar macht en voordeel met alle middelen, ook met middelen die, zooals de samenwerking der klassen, tegen den geest van het socialisme ingaan. Zij weet dat het socialisme gevaar loopt door het gebruik van die middelen zijn ziel te verliezen. Maar zij weet ook, dat het naar het geweld gerichte radikalisme die ziel, dat is den wil tot zuiverder en algemeener menschelijkheid, even ernstig bedreigt als het beginsellooze reformisme. Zij is overtuigd, dat de toepassing van gewelddadige en terroristische middelen leidt tot een zedelijke verruwing en ontaarding, die den groei van het meegevoel en het sociaal verantwoordelijkheidsgevoel zeer belemmeren. Zij neemt de verzekering van het reformisme niet ernstig, dat matiging der socialistische eischen, aanpassing aan de burgerlijke maatschappij en samenwerking met de burgerlijke partijen tot de verwerkelijking van het socialisme zullen voeren. Maar zij neemt het kommunisme evenmin ernstig, wanneer dit verzekert, dat het socialisme de vrucht van een worsteling op leven en dood en van gewelddadigen omkeer zal zijn. Zij weet, dat elke partij, die door haar zwakheid nog niet bij machte is, veranderingen in de werkelijkheid door te zetten en nog geen verantwoordelijkheid draagt voor het gebeuren, radikaal is ingesteld en haar kracht zoekt in principieele steilheid. Maar zij weet ook, dat elke partij, zoodra zij tot een belangrijke faktor wordt in den maatschappelijken strijd, kans loopt voor de verlokkingen van macht, voordeel en succes te bezwijken, en dat die kans te grooter wordt, hoe minder een partij haar daden den maatstaf aanlegt van boventijdelijke zede-

lijke waarden. De nieuwe richting in het socialisme erkent dat het besef, in staat te zijn invloed uit te oefenen op het gebeuren, dus ook daarvoor ten deele verantwoordelijk te zijn, onvermijdelijk tot het prijs geven van een dogmatisch negativisme in de politiek voert. Die erkenning echter maakt haar niet blind voor het gevaar, dat oorsponkelijk socialistische motieven, in den strijd eerst om de verovering en daarna om het behoud der macht, kunnen ontaarden tot on-socialistische en zelfs anti-socialistische, het gevaar dat zij zich kunnen bewegen van hooger naar lager, dat onder het stralend aangezicht van wil-tot-het-socialisme de verbeten trekken schuilgaan van wil-tot-de-macht.

De aanhangers van deze socialistische denkwijze zijn overtuigd, dat een indeeling der socialisten in rechts- en linksstaanden, in reformisten en revolutionairen, heden nog slechts zeer voorwaardelijk en in zeer beperkten zin juist is. Zij acht een andere indeeling veel reëeler en wel eene, die ook, ja zelfs in de eerste plaats, rekening houdt met de gezindheid, zooals deze niet slechts uit het politieke optreden van menschen blijkt, maar uit het totaal van hun gedragingen en den aard hunner geheele verhouding tot de buitenwereld. Daarom zoekt en vindt zij aanhangers zoowel onder ‘rechts’ als onder ‘links’ staande socialisten. Die aanhangers behoeven niet gelijk te denken over alle politieke en ekonomische vraagstukken van onzen tijd. Wel echter zoeken zij de oplossing van die vraagstukken in éénzelfde richting. Zij leggen bewust en nadrukkelijk verband tusschen ‘innerlijk’ en ‘uiterlijk’, tusschen ‘heden’ en ‘morgen’, tusschen ‘beweging’ en ‘uiteindelijke doeleinden’ (idealen). Zij weten, dat de transformatie der kapitalistische maatschappij in socialistische richting enkel mogelijk is, zoo met de verwerving van meer machtsposities de versterking der sociale motieven gepaard gaat. Zij geloven, dat de bewuste zede-

lijke beslissing van eenlingen, om door hun daden tot verwezenlijking van het socialisme bij te dragen, even belangrijk, even essentieel is, als de strijd der massa's om de verovering der macht. Zij beschouwt de versterking der gezindheid en de vorming van gewoonten, die reeds eenigermate socialistisch zijn, onder kleinere of grootere groepen arbeiders en intellektueelen, als van uitnemend belang voor het socialisme, omdat zij weet, dat iedere werkelijke verandering in de menschelijke verhoudingen voor een groot deel op nieuwe gewoontevorming berust. Vandaar, dat zij groote waarde hecht aan alle veranderingen en alle hervormingen, die het kollektivistisch element in het dagelijksch leven kunnen versterken.

Van de vervorming der arbeidsverhoudingen, in dier voege, dat zoowel de arbeidsvreugde meer speling krijgt, als het verantwoordelijkheidsgevoel meer gelegenheid tot ontwikkeling, verwacht zij meer heil dan van een plotselingen omkeer der maatschappelijke verhoudingen. Als ‘socialistische elementen’ in het kapitalistisch milieu beschouwt deze richting alle instellingen tot onderling hulpbetoon, waarbij economisch of intellektueel sterkeren hun voorrechten ten bate van zwakkeren gebruiken, en ook alle instellingen (zooals koöperatieve woningbouw met gemeenschappelijke keukens, wasscherijen, lees- en ontspanningslokalen) waardoor de gemeenschapszin tegenover het persoonlijk- en het gezins-egoïsme wordt versterkt. Met vreugde ziet zij, hoe in verschillende nieuwe onderwijsmethoden de geest van individueelen wedijver meer en meer door een geest van samenwerking en onderling hulpbetoon wordt vervangen. Ook dit begroet zij als een kracht tot transformatie in socialistische richting. Als een verheugend verschijnsel beschouwt zij de toeneming van het besef, dat het verwerven van ekonomische kennis slechts één element eener socialistische opvoeding is en dat de ontwikkeling van de onderlinge kameraad-

schap en het gemeenschapsgevoel van minstens even groot belang zijn. Niet minder verheugend dan de gemeenschappelijke spelen en dansen, de spreek- en bewegingskoren waarin de socialistische jongeren van alle richtingen hun gemeenschapsgevoel uitleven en dit tevens versterken, acht deze denkwijze het, in hen sterk toenemend, verlangen naar meer vertrouwdheid met de natuur.

Wanneer men het denkbeeld van de mogelijkheid eener omzetting der maatschappij van boven-af en *enbloc* opgeeft, omdat men dit denkbeeld beseft te berusten op den waan dat de 'massa-mensch' met zijn overheerschend-zelfzuchtige neigingen in korten tijd tot een wezen, in wien het sociale voelen domineert, herschapen zal kunnen worden, dan verandert vanzelf de richting van ons denken en streven. Dat, wat wij vroeger van het hoogste gewicht achtten: de verovering der macht, krijgt weldra een sekundaire plaats in onze waardeering; terwijl kleine veranderingen in gewoonten en zeden, in de richting van vermenschelijking der levensverhoudingen, veel hooger worden aangeslagen dan voorheen. Onze waardeering neemt toe voor het zgn. 'kleine werk' in de beweging, dat er naar streeft door haast onmerkbare veranderingen, in den arbeider de menschelijke persoonlijkheid te bevrijden, maar tevens beseffen wij veel sterker dan vroeger van hoeveel belang het is, dat juist dit werk van socialistischen geest doortrokken zij.

Een ieder, die de maatschappelijke ontwikkeling, welke Rusland in de laatste tien jaar doormaakte, zoo goed mogelijk gevolgd heeft en gepoogd, zich zooveel mogelijk rekenschap daarvan te geven, moet getroffen worden door een zekere kontinuïteit in de ontwikkeling, zich doorzettend ondanks de onvoorwaardelijke breuk-met-het-verleden, die twee opeenvolgende revoluties in politiek, sociaal en juridisch opzicht tot stand schenen te moeten brengen. Noch de verovering der macht, noch de vor-

ming van nieuwe proletarische machts-organen, noch de nieuwe wetten en dekreten vermochten een korrel meer ‘socialisme’ te verwerkelijken, dan de ekonomisch-sociale, en niet minder dan de sociaal-psychische omstandigheden, toelieten. De mogelijkheid dier verwezenlijking bleek begrensd, zoowel door de ontwikkelingsgraad der produktiekrachten als door die van het sociale verantwoordelijkheidsgevoel. Niet enkel de ontwikkelingsgraad der techniek bepaalt de snelheid, waarmee socialistische levenskiemen zich na de overwinning kunnen uitbreiden. Die snelheid wordt evengoed bepaald door geestelijke faktoren. De nieuwe socialistische denkwijze gelooft, dat men door het accent in de propaganda bewust te verleggen van het ‘belang’ naar het gevoel van menschenwaarde en het rechtvaardigheidsgevoel, die faktoren kan bevorderen.

De ‘nieuwe richting’ in het socialisme heeft niets gemeen met de utopische denkwijze, die haar volle aandacht richt op het doel, maar zich om de wegen naar het doel weinig bekommert. Men kan haar niet verwijten, de belangstelling van haar aanhangers afteleiden van den strijd, om ze te koncentreeren op den ‘toekomstigen heilstaat’. Integendeel oordeelt zij veel sceptischer, dan het orthodoxe marxisme dit deed over de mogelijkheid, de vormen die het maatschappelijk leven in de toekomst zal aannemen, vooruit te bepalen. Overtuigd als zij is van de spontaniteit van het leven en van zijn onuitputtelijke scheppingskracht, lijkt haar dit een ijdel pogen. Daarbij lokken de uitzichten, die het marxisme op de socialistische samenleving opent, haar niet bijzonder aan. Zij, die het socialisme in de eerste plaats opvatten als een ideaal van menschelijke vrijheid, kunnen de algeheele rationalisatie van de produktie- en de levensvormen in de toekomst onmogelijk met geestdrift begroeten. Een dergelijke rationalisatie veronderstelt, wil de menschheid haar ooit als waarachtige

levensvreugde en echte bevrediging kunnen beleven, een zoo diepgaande verandering in den menschelijken aard, dat wij die ons niet vermogen in te denken. Wij immers kunnen ons waarachtige bevrediging en diepere levensvreugde slechts voorstellen als vruchten van een organisatie des levens, gebouwd op de harmonische samenwerking van rationeele en irrationeele motieven, die alle menschen in staat stelt, hun krachten te gebruiken in dienst van grootsche, hoog boven het tijdelijke en persoonlijke uitgaande doeleinden. Op de meest verschillende hoogtegraden van kultuur is deze dienst de groote lichtbron geweest, waaraan de kleine, kortstondige levens der eenlingen hun gloed ontleenden, de heerlijke kracht die aan hun onbeteekenend bestaan waarde gaf.

In onzen eigen tijd zijn de hoogste menschelijke idealen in het socialisme en het kommunisme belichaamd. Millioenen menschen worden in dienst dezer idealen uitgetild boven de engheid hunner persoonlijke verhoudingen. Door dien dienst alleen krijgt hun leven inhoud, nu de arbeid voor talloozen inhoudloos geworden is. Door dien dienst stijgen zij uit boven armoede en ontbering, gesterkt door het gevoel hunner persoonlijke waardigheid. En velen van hen offeren aan dien dienst alles op - hun gezondheid en kracht, hun vrijheid, hun leven. Liever verdragen zij het wreedste lichamelijke leed, de ergste geestelijke smart, dan dien dienst ontrouw te worden. Die dienst adelt hun nood, heiligt hun verworpenheid, mengt in hun bitteren lijdensbeker een geur van bovenzinnelijk geluk.

De hoogste zedelijke krachten der menschheid worden heden in dienst gesteld van den strijdvoor de verheffing der arbeidersklasse, de bevrijding der onderdrukte rassen en de verwezenlijking van het socialisme. Maar die krachten kunnen zich niet ten volle ontplooien, zoolang de socialistische propaganda aan het motief van het ‘ekonomisch belang’

geketend blijft. Tot volle ontplooiing kunnen zij pas komen, wanneer de doeleinden der arbeidersbeweging beseft zullen worden de tijdelijke vorm te zijn, waarin de eeuwige doeleinden, de onvergankelijke idealen der menschheid thans verschijnen en wanneer hun dienst wordt opgevat als de dienst van de boven-maatschappelijke Macht, die wij Leven of Godheid of Alzijn noemen. Intuïtief weten wij, vóór die Macht en met haar te werken, wanneer wij streven naar de eenheid aller ontrechten en onderdrukten als de weg tot de eenheid aller menschen. ‘Eenheid te vormen uit de wereld is het oneindige werk’ (Martin Buber).

Het ekonomisch groepmotief en de klassenzelfzucht kunnen het niet winnen op de tendenties tot aanpassing aan het kapitalisme, die in de bevoorrechte arbeidersgroepen een gevaar voor het socialisme worden. Die tendenties kunnen alleen teruggedrongen worden, zoo met den rechtseisch aan de maatschappij de ethische eisch aan het eigen ik samengaat. De persoonlijke gezindheid en haar manifestatie in alle levensverhoudingen zijn de sterkste krachten, die de verkeerde aanpassing kunnen tegenhouden. Uit de gezindheid alleen komt telkens de tegengestelde reaktie op, zij voedt den wil tot den strijd voor een maatschappij, die essentieel anderszal zijn dan de huidige. Alléén de gezindheid waarborgt den steun van sterkere aan zwakkere groepen, van den man aan de vrouw, van de volwassenen aan de jeugd, van de bevoorrechten aan de benadeelden, van de arbeidersklasse der rijke koloniale staten aan de geproletariseerde massa's der koloniale volken.

De nieuwe fase, die het socialisme tegemoet gaat, zal in zeker opzicht een synthese moeten zijn der twee groote voorafgaande fasen: die van het utopisch en die van het wetenschappelijk socialisme. Met de eerste dier beide fasen zal de thans komende de tendentie gemeen hebben,

de uiteindelijke doeleinden in hoogere mate op den strijdvan-elken-dag te doen inwerken, dan dit in de laatste driekwart eeuw het geval is geweest. De nieuwe richting in het socialisme is in zoover 'reformistisch', dat zij aan iederen hervormingsarbeid en iedere, ook de kleinste hervorming, groote waarde hecht. Maar zij is in zoover 'radikaal', dat zij er met alle macht naar streeft, het werk voor die hervormingen te doortrekken van socialistische motieven en door hen zooveel mogelijk socialisme te realiseeren. Van het marxistisch socialisme neemt de nieuwe richting het geloof over aan de wetmatige ontwikkeling der maatschappij en de gebondenheid ook der hoogste levensverschijnselen aan materiëelekrachten en processen. Maar hierin wijkt zij van het marxisme af, dat zij het socialisme niet opvat als een zekere maatschappelijke toekomst, waarnaar de arbeidersklasse *moet* streven, omdat het 'produktie-proces' haar daartoe noodzaakt, maar als een mogelijkheid, waarnaar zij streven kàn. In tegenstelling tot het utopisme houdt zij het niet voor mogelijk, een organisch geheel van instellingen, die de menschheid gelukkiger en beter zullen maken, een z.gn. 'Heilstaat' langs rationeelen weg te ontwerpen. Zij vat den 'Heilstaat' minder op als iets uiterlijks dan wel als iets innerlijks, als een gemoedstoestand, een geheel van gevoelsreakties, gekenmerkt door meer warmte en blijheid, meer vertrouwen in de onbeperkte mogelijkheden van het Leven en meer bereidwilligheid bij allen, hun krachten in dienst daarvan te stellen.

Naschrift

Sedert dit boekje voltooid werd, is de onbevredigende situatie waarin de socialistische beweging verkeert, opnieuw uit verschillende gebeurtenissen gebleken. Zoowel de Tweede als de Derde Internationale hebben op de kongressen, die zij in den loop van dezen zomer hielden, van hun felle vijandigheid tegen elkaar getuigd. Te Moskou heeft men tot den verscherpten strijd tegen de sociaaldemokratie besloten, terwijl men te Brussel aan het bolschewisme verweten heeft, de reaktie te versterken door de arbeidersklasse te verscheuren. Op het kongres van Moskou heeft het bolschewisme nogmaals verklaard een reeks nieuwe oorlogen onvermijdelijk te achten en de arbeidersklasse opgeroepen, zich gereed te maken voor de sociale revolutie die uit hen zal voortkomen. Op het kongres van Brussel heeft de sociaal-demokratie o.a. een resolutie over de koloniale politiek aangenomen, waaruit op verschillende plaatsen de invloed der burgerlijke ideologie en de illusies ten opzichte van den Volkenbond, duidelijk blijken.

Ondanks de dogmatische inzetting der Derde Internationale, ondanks haar overtuiging, dat de oorlog 'moet' komen, zijn er ongetwijfeld duizenden kommunisten, die oprecht vredesgezind zijn en voor den vrede willen werken en strijden. Dat echter lijkt ons zeker, hij die de overtuiging heeft, dat die strijd thans ijdel is, dat de oorlogskatastrofe tòch komt, en dat pas daardoor en daarna de opbouw van een betere wereld mogelijk zal worden, die voelt zich niet, of zéér, zéér weinig, voor *deze* maatschappij verantwoordelijk. Deze overtuiging verhindert ook het opkomen van elk gezond verantwoordelijkheidsgevoel, elke waarachtige belangstelling in de werkelijkheid en elke normale aktiviteit, om te pogen invloed op

den loop der zaken uit te oefenen. Het kommunistisch gezichtspunt op de ontwikkeling kan, zoo het konsekwent wordt toegepast, enkel desperado's kweeken of fraseurs, maar geen strijders. Daar, waar het kommunisme de arbeiders tot den strijd voor lotsverbetering oproept of in dien strijd poogt te betrekken, handelt het inkonsekwent.

De Tweede Internationale geeft voor, den steeds dreigenden wereldoorlog ‘met alle middelen’ te willen verhinderen en met al haar kracht tegen militarisme en imperialisme te willen strijden. Maar het pantserkruiser-schandaal heeft opnieuw bewezen, hoe weinig op dien wil staat is te maken. Te nauwernood teruggekeerd van het Brusselsche kongres, demonstreerden de vier soc.-dem. ministers hun vredesliefde door vóór den aanbouw van den nieuwen pantserkruiser te stemmen. Wat bracht er hen toe, op zoo in't oogloopende wijze hun beginsel te verzaken? Wat anders dan de beduchtheid dat zij, door tegen te stemmen, misschien de koalitie-regeering, waarin zij de leiding heeten te hebben, in gevaar zouden brengen. De koalitie was voor hen van grooter belang dan het volgen eener principieel-socialistische politiek, de politiek die elken oorlog in het imperialistisch tijdperk, als zijnde in het belang der bezittende klassen, verwerpt en dus ook elke vermeerdering der bewapening poogt te verhinderen.

Het pantserkruiser-schandaal heeft belangrijke gevolgen gehad van verschillenden aard. Ten eerste heeft het geleid tot een zóó sterke reaktie in de soc.-dem. partij, als nauwelijks iemand verwacht had. Voor de eerste maal hebben groote deelen van die partij hun afschuw van het militarisme en hun onwil, mede-verantwoordelijk te zijn voor nieuwe moordwerktuigen, op onmiskenbare wijze getoond. Er is geen twijfel aan, of in de diepte van de volksziel - en niet van het duitsche volk alléén - voltrekt zich een groote verandering; het nationalisme vermindert, het verlangen en de wil naar volkerenvrede en

volkerengemeenschap groeien. Dat verlangen en die wil zouden tot groote dingen in staat stellen, zoo zij geleid werden door een algemeene, vaste en heldere gedachte ten aanzien der wijze waarop zij zich kunnen doorzetten en in de bedding van ééne fie organisatie geleid. De massa's zoeken, zij 't ook nog slechts half bewust, hun weg naar een socialisme, dat ‘reformistisch’ noch ‘revolutionair’ zal zijn in de beteekenis, die deze woorden voor ons hebben, maar dat, over beide strijdmethoden heenstappend, een strijdwijze zal weten te vinden die in overeenstemming is met de socialistische gedachte en de socialistische aspiraties, met de huidige maatschappelijke omstandigheden en met de machtspositie der arbeidersklasse in de huidige maatschappij. Maar de leiders ontbreken nog, die de strijdwijze van het ‘nieuwe socialisme’, - de strijdwijze geboren zoowel uit het innerlijk groei-en rijpingsproces der arbeidersklasse als uit de nooden en mogelijkheden van dezen tijd, in heldere formules weten samentevatten en den weg wijzen tot haar toepassing.

Het pantserkruiser-schandaal is, dit behoeft wel niet aangetoond te worden, koren op den molen van het kommunisme. De K.P.D. heeft, om háár vertrouwbaarheid in den strijd tegen oorlog en militarisme te demonstreeren, het initiatief genomen tot een volksuitspraak over den bouw van den nieuwen kruiser. Zij heeft de sociaaldemokratie daarmee voor de onaangename keuze geplaatst, om hetzij de leiding der K.P. te volgen, hetzij zich tegen het houden van een volksuitspraak te verklaren en daarmee op één lijn te komen met militaristen en nationalisten. De partijraad, die tot dit laatste besloot, heeft daarmee bewezen dat de vijandigheid jegens het kommunisme voor hem zwaarder weegt, dan de strijd tegen de militaristisch-nationalistische groepen in Duitschland. Wat het kommunisme aangaat, zijn aktie tegen den bouw van

den bewusten kruiser ontspruit minder uit afkeer tegen den oorlog dan uit haat tegen de S.D.P. en uit den wensch haar te benadeelen. Daarom is die aktie voor den groei der vredesgedachte en voor den wil tot den vrede zoo goed als waardeloos. Hoe kan waarachtige liefde voor den vrede onder de menschen bestaan bij een partij, wier leden niet schroomen medearbeiders, die met hen van meening verschillen over de wijze waarop het socialisme bereikt kan worden, met vuistslagen en zelfs met moordwapenen te lijf te gaan? In denzelfden tijd, dat de K.P.D. de volksuitspraak tegen den kruiserbouw op touw zette, vond te Hamburg een kommunistische overval plaats van leden eener soc.dem.-jeugdorganisatie, die aldaar een betooging hidden....

De lezer beschouwe dit alles als een illustratie van de voortdurende vertroebeling van den strijd en de verontreiniging der motieven waartoe de scheuring voert en die, al wordt zij den strijdenden slechts een enkele maal bewust, toch altijd als een pijnlijk komplex in hun onderbewustzijn aan wezig is.

Het jeugd-wereldkongres voor den vrede te Ommen heeft het bewijs geleverd, hoe de scheuring in het socialisme dit verhindert de leiding te nemen van de antioorlogsbeweging der internationale jeugd. Te Ommen bleek, welke sterke anti-oorlogsche stroomingen bestaan onder de burgerlijke jeugd, welk een sterke echo de socialistische idealen van volkerenverbroedering ook in haar gewekt hebben. Maar ook bleek, hoe vaag het pacifistisch streven der burgerlijke jeugd nog is, hoe gering haar begrip van de tot den oorlog drijvende krachten in het imperialisme. Ware de veete niet tusschen socialisten en kommunisten, dan zou hoogstwaarschijnlijk de geheele pacifistisch-gezinde jeugd zich in één Wereldbond voor den vrede vereenigen en de leiding van dien Bond zou op

geheel natuurlijke wijze aan het socialisme toevallen. Wij vestigen vaak genoeg onze aandacht op het bedroevende feit, dat de burgerlijke ideologie in de socialistische arbeidersorganisaties is binnengedron gen. Maar wij vergeten dikwijls, dat ook het omgekeerde, gelukkig voor óns, is geschied. De socialistische gedachte werkt door, ook in burgerlijke en kleinburgerlijke kringen, vooral bij de jeugd. Maar wil die jeugd van haar onklaarheid en halfslachtigheid verlost worden, wil zij gaan begrijpen dat enkel het socialisme, daaronder te verstaan zoowel een 'binnen' als een 'buiten', zoowel de toeneming eener broederlijke gezindheid als de overwinning van uitbuiting en onderdrukking in het maatschappelijk leven, den vrede kan waarborgen, - dan moet de socialistische beweging één zijn, of althans op weg naar eenheid, één zooal niet van leer, van doctrine, dan toch van gezindheid en van wil.

De personen, stroomingen en groepen in de beweging die niet vinden, hetzij dat alles in haar volkomen in orde is, hetzij dat enkel hun partij, - of deze uit een millioen of wel uit honderd leden bestaat - volkomen gelijk heeft, zij dragen in onzen tijd een zware verantwoordelijkheid en eene die toeneemt, naar gelang de ellendige konsekwenties der scheuring, met heel de ontwrichting waartoe deze voert, zich duidelijker openbaren. Het feit, dat de schrijfster van deze studie zich door eenheid van opvatting en streven in sommige opzichten met de 'radikale' in andere met de 'ethisch-religieuze' stroomingen verbonden voelt, doet haar beseffen, de verantwoordelijkheid voor beide stroomingen mede te dragen Het is haar overtuiging, dat het voor de genezing der krisis heilzaam zou wezen, zoo beiden elkaar, wat geest en wil betreft, doordrongen.

Het politieke radikalisme in zijn verschillende verschijningsvormen moet verdiept, verinnerlijkt en verzuiverd worden, het moet verlost worden van de heerschappij

der frase en van zijn geloof in gewelddadigheid. Slechts zoo het dit wordt, zullen het besef van de onvoorwaardelijke tegenstelling tot het kapitalisme en de wil tot onvoorwaardelijken strijd er tegen, die in hem leven, krachten kunnen worden ter vernieuwing der socialistische beweging.

Het ethisch religieuze socialisme moet zorgvuldig acht geven op zich zelf en zich ter dege wapenen tegen de verleiding van geestelijken hoogmoed. Het moet dit, juist omdat het zoo scherp mogelijk het tekort in de beweging moet aantoonen, den vinger leggen op de wonde, telkens opnieuw aan de feiten bewijzen, hoe het mechanistisch rationalisme, dat met het marxisme diep verworteld is, dit geneigd maakt te buigen voor kapitalistische afgoden, den dingen een kwantitatieven maatstaf aan te leggen en de essentieele menschelijke waarden te vergeten. Het ethisch religieuze socialisme zal de afgoden omver moeten werpen, waartoe de staat, de kerk, de kunst, de wetenschap, de beschaving geworden zijn. ‘In de plaats van den staats-afgod zal zijne waarheid den bevrijden arbeid en de op broederlijke gerechtigheid steunende gemeenschap van het volk en van de volkeren moeten oprichten. In de plaats van een ontaarde beschaving die zich kultuur noemt, richt zij een nieuw leven op uit God, dat tevens bevrijde natuur is; in de plaats van het beest richt zij den mensch op, van het zwaard het kruis, van den staatsburger het godskind, van de machine de ziel,... van den afgodendienst der techniek den eerbied voor het heiligdom van den mensch en de natuur,... in de plaats van het almachtig verlangen naar bezit de angst der ziel voor het bezit.’[1)] Erkennend, dat de huidige armoede der massa een belemmering is tot het heil en tot de bevrijding der zielekrachten, erkent zij tevens, dat rijkdom noch stoffelijken overvloed waarborgen zijn van een leven der gemeen-

1) L. Ragaz, Leo Tolstoi. (Neue Wege, Sept. '28, blz. 404).

schap, uitmuntend door vreugde, harmonie en schoonheid.

Het ethisch religieuze socialisme is overtuigd dat het socialisme te sterker, te onweerstaanbaarder zal zijn, naarmate het bewuster op de hoogste menschelijke gevoelens en aspiraties wordt opgebouwd, en naar mate deze reeds heden duidelijker blijken, niet enkel in den socialistischen strijd, maar in het optreden van hen, die zich socialisten noemen, in al hunne levensverhoudingen. Overal, waar wil-tot-de-macht (voor zijn persoon of zijne partij), vrees voor verlies van prestige, politieke kombinaties enz. de leiding der organisatie waartoe zij behooren, af houden van de koers die de ethisch-religieuze socialisten gelooven de goede te zijn, moeten zij, onbevreesd voor de konsekwenties, hun stem verheffen. Aan het politieke radikalisme moeten zij, wanneer dit noodig is, den steun verleenen hunner zedelijke overtuiging. Geen menschenvrees, geen schroom voor de gevolgen, mag hen hier van terughouden.

Zeker zal het vaak zeer moeilijk zijn, zoo te handelen. Maar wil aan het ethisch-religieuze socialisme niet verweten kunnen worden, dat het, evenals de kerkelijke christenen, niet meer doet dan preeken, dan moet het door zijn optreden bewijzen heiligen ernst te willen maken met den strijd tegen imperialisme en oorlog en tevens met den opbouw van het socialisme in de huidige wereld; dan moet het de kracht en den wil daartoe in zichzelf vinden.

Aan het slot van dit na-woord wil ik nog van mijn erkentelijkheid getuigen jegens verschillende socialistische schrijvers, wier werken van invloed geweest zijn op de verandering, die mijn opvattingen in de laatste jaren ondergingen; een verandering, die uit dit boekje blijkt. Dit zijn in de eerste plaats mijn vriend Hendrik de Man, wiens

'Psychologie van het Socialisme' mij niet slechts vee heeft geleerd, maar mij ook den moed gaf, mijn eigen gedachten, hetzij zij op paden aan de zijne evenwijdig gingen, of daarvan afweken, ten einde te denken. Mijn inzicht over de gevolgen van het gebruik van geweld-en dwangmiddelen in de revolutie werd zeer verdiept door de lezing van een werk van Dr. Steinberg, den bekenden russischen sociaal-revolutionair van links, getiteld 'Terrorismus und Revolution'. Verder ben ik nog dank schuldig aan J. de Gruijter voor zijn 'Levend geloof' (waaruit ik in het laatste hoofdstuk eenige zinsneden overnam), - aan H.N. Brailsford voor zijn 'Olives of endless Ages' en zijn 'How the Sowjets work', en aan Angelika Balabanoff voor haar 'Erinnerungen und Erlebnisse'.

De lezer beschouwe dit boekje als de vrucht der gevoelens, der gedachten en der ervaringen van vele socialisten, door de verwarring der tijden in verschillende kampen verstrooid, maar die allen in eenzelfde richting zoeken.

Buissche Heide, 24 Sept. '28.